

چون مرا نورے پئے قوے مسیحی دادہ اند

مصلحت را ابن مریم نام من بہادہ اند

می در خشم چون قمر تا بم چو قرص آفتاب

کور چشم آنا نکہ در انکار ہا افتادہ اند

بشنوید اے طالبان کز غیب بکنند این ندا

مصلحے باید کہ در ہر جا مفاسد زادہ اند

صادق و از طرف مولیٰ با نشانہا آدم

صدرِ علم و ہدیٰ بروئے من بکشادہ اند

آسمان بارد نشان الوقت میگوید زمین

این دو شاہد از پئے تصدیق من استادہ اند

اور وہ یہ ہے:-

﴿۳۶۴﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الى مشايخ الهند و متصوفة افغانستان و مصر و غيرها من الممالك
الحمد لله الذى غلبت رحمته على غضبه فى كل ما فعل و قضى،
و سبقت انواره على كل ليل اكفهر و سجي . هو الله الذى ياتى منه
فوج اليسر مع كل عسر عرا . يدعو الى رحمته كل ورق يوجد على
الأشجار و كل برق يبرق فى الأحجار . و كل اختلاف ترون فى الليل
والنهار، و كل ما فى الارض والسماء . و من آيات رحمته انه ارسل
الرسل و بعث النذر و اسس عمارات الهدى . و من آيات

ترجمہ: الحمد لولہ والصلوٰۃ علی نبیہ۔ انا بعد عرض میدارد بخد مت برادران بندہ ناچیز
عبدالکریم سیالکوٹی کہ بعد از آنکہ حضور مقدس مسیح موعود امام زمان مجدد عصر این دعوت نامہ را
بلسان عربی مبین ترقیم فرمودند رحمت واسعہ کہ خاصہ غیر منقلہ حضرت ایشان میباشد
قلب اطہر و انور را تحریک کرد کہ پارسی زبانان را نیز ازان ماندہ سماویہ بہرہ مند
فرمایند۔ بنا بران این عاجز ہنچیز را کہ از خاک نشینان عتبہ عالیہ میباشد امر فرمودند
کہ این درر غر را بہ سلک زبان پارسی کشد و این ہمہ از وفور کرم و جوش رحمت حضرت
ایشان است کہ این سیاہ کار را سہیم و انباز درین کار خیر ساختند فللہ الحمد فی الاولی
والاخیرۃ۔ بندہ انتثالاً لامرہ الشریف اقبال باین امر نمودم و گر نہ خدائے بزرگ مے داند
کہ از بے ماگی ندامت و نجت متصللاً لاحق حال بودہ است اللہم تقبل منی انک

﴿۳۶۵﴾

رحمته العظيمة البدر الذي طلع من ام القرى ، في ليلة اسودت
ذوائبها العظمى ، فرفع الظلمات كلها و وضع سراجاً منيراً أمام
كل عين ترى . ما عندنا لفظٌ نشكر به على مننه الكبرى . ايقظ
العالمين كلهم ، و نفى عن النائمين الكرى . تلقى كلَّ همٍّ و غَمٍّ
للدين بطيب النفس لما انبرى ، و سنَّ بذل النفس لله لكل من
يطلب المولى . فنى فى الله و سعى لله و دعا الى الله و طهر
الارض حق طهارتها . فياعجباً للفتى ! رب اجزنا هذا الرسول
الكريم خير ما تجزى احداً من الورى . و توفنا فى زمرة
واحشرنا فى امته و اسقنا من عينه و اجعلها لنا السقيا

انت السميع العليم و اكثر جاين ترجمہ بطور حاصل بالمعنى كرده شده۔

ترجمہ تبلیغ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ہر گونہ ستائش برائے خداوندی است کہ رحمتش بر غضبش در ہر چہ کردہ و خواستہ
غلبہ جستہ۔ و نور وے بر ہر شب کہ دامان ظلمت فرو ہشت سبقت کردہ۔ و با ہر تنگی
کہ رُو نمود از پیش وے فوج فراخی آشکار شدہ۔ ہر برگ سبزے کہ بر درخت
است و ہر شرارہ کہ در دل سنگ است و ہچنین ہر گونا گونی کہ در روز و شب و در
زمین و آسمان است ندائے رحمتش در میدہد۔ از نشانہائے رحمت اوست کہ
رسولان و ترسانندگان را فرستاد۔ و عمارات ہدایت را تا سیسے کرد۔ و از
نشانہائے رحمت عظیم او وجود آن بدر تام است کہ از دامان مکہ معظمہ طلوع

وَجَعَلَهُ لَنَا الشَّفِيعَ الْمَشْفَعِ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَى - رَبِّ فَتَقَبَّلْ مِنَّا هَذَا
الدُّعَاءَ وَآوِنَا فِي هَذَا الذَّرَى. رَبِّ يَا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَيَّ
ذَلِكَ النَّبِيِّ الرَّءُوفِ الرَّحِيمِ وَعَلَى كُلِّ مَنْ أَحَبَّهُ وَاطَاعَ أَمْرَهُ وَاتَّبَعَ
الهُدَى. أَمَّا بَعْدُ فَاعْلَمُوا أَيُّهَا الْفُقَرَاءُ وَالزَّهَادُ وَمَشَائِخِ الْهِنْدِ وَغَيْرِهَا مِنْ
الْبِلَادِ الَّذِينَ وَقَعُوا فِي الْبِدَعَاتِ وَالْفُسَادِ، أَنِّي أَمَرْتُ أَنْ أُبَلِّغَكُمْ أَحْكَامَ
الَّذِينَ وَادَّكَّرْتُمْ مَا نَسِيتُمْ مِنْ أَسْرَارِ الشَّرْعِ الْمَتِينِ. وَقَدْ أَلْهَمَنِي رَبِّي
فِي أَمْرِكُمْ وَقَالَ أَنَّهُمْ يَنَادُونَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ. وَيَفْعَلُ رَبِّي مَا يَشَاءُ وَهُوَ
الْقَاهِرُ فَوْقَ الْقَاهِرِينَ. يَا قَوْمِ اتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ مَبْتَدِعِينَ،

ترجمہ: فرمود در شبے کہ گیسوئے درازش خیلے سیاہ و تار شدہ بود و ہرگونہ
تاریکہا را از ہم پاشیدہ چراغے روشنے فرارہ ہر چشم بینا گزاشت۔ ما لفظے
نداریم کہ از آن سپاس احسان ہائے سترگ اورا بر شماریم۔ زیرا کہ او ہمہ
آفرینش را آگاہانیدہ خواب غفلتے از چشم ایشان پاک کرد۔ ہراندوہے ورنجے
کہ در راہ دین پیش آمد بذوق قلبی اورا تلقی فرمود۔ و برائے ہر جویندہ مولی
جان دادن در راہ خدا را از رفتار خود طرح انداخت۔ فنا شد در خدا۔ وسعی کرد
برائے خدا خواند بسوئے خدا۔ وز میں را چنانچہ باید پاک و صاف کرد۔ اللہ اللہ!
عجب مردے بودہ! اے خدا بہترین پاداشے کہ میخوانی کسے را از عالم بدہی از ما بر
روان آن رسول کریم بفرما۔ و ما را در گروہ او قبض بکن۔ و در امت او برانگیز۔ و
ہموارہ از جام ہائے وے ما را بنوشان۔ و اورا اینجا و آنجا برائے ما شفیعی

﴿۳۶۷﴾

وَ اتَّبِعُوا الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي هُوَ رَحْمَةٌ لِّلْعَالَمِينَ . وَ اعْلَمُوا يَا
 إِخْوَانِ أَنِّي أَرْسَلْتُ مَحْدَثًا مِّنَ اللَّهِ إِلَيْكُمْ وَ إِلَى كُلِّ مَن فِي الْأَرْضِ
 فَاتَّقُوهُ وَ لَا تَحْتَقِرُوا الْمُرْسَلِينَ وَ اجْتَنِبُوا الرَّجْسَ مِّنَ الْبِدْعَاتِ وَ أَيَاكُم
 وَ الْمَحْدَثَاتِ وَ كُونُوا عِبَادَ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . يَا قَوْمِ أَنِّي عَبْدُ اللَّهِ مَنَّ عَلَيَّ
 بِرَحْمَتِهِ مَن عِنْدَهُ وَ عَلَّمَنِي مَن لَدُنْهُ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ . وَ أَرْسَلَنِي عَلَى رَأْسِ
 هَذِهِ الْمِائَةِ لِأَنْذِرَ قَوْمًا مَا أَنْذَرَ آبَاءَهُمْ وَ لَتَسْتَبِينَ سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ . هُوَ
 نَادَانِي وَ قَالَ قُلْ لِعِبَادِي : أَنِّي أَمَرْتُ وَ أَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ . وَ سَمَّانِي
 بِاسْمٍ يَنْسَبُ اسْمُ قَوْمٍ أَرْسَلْتُ لِأَفْحَمَهُمْ وَ الزَّمَهُمْ وَ هُمْ قَوْمُ
 الْمَتَنَصِّرِينَ . الَّذِينَ عَلَوْا فِي الْأَرْضِ وَ اسْتَضَعَفُوا أَهْلَ الْحَقِّ وَ زِينُوا
 الْبَاطِلَ لِیُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَ كَانُوا قَوْمًا مُسْرِفِينَ . وَ أَهْلَكُوا

ترجمہ: بگردان کہ شفاعت وے رادست ردنزنی۔ اے پروردگار ما این دعا را
 بپذیر و درین پناہ مارا جائے مرحمت بکن۔ سلام و صلوة خدا باد بروے و بر ہر کہ
 محب و شفیع وے باشد و ہدایت وے را پیروی کند۔

سپس بدانید اے فقیران و زاہدان و بزرگان عرب و ہند و ممالک دیگر ہمہ
 آنہا نیکہ در بدعات و خرابیہا در افتادہ اید کہ من مامور شدہ ام باین کہ شمارا احکام
 دین تبلیغ کنم۔ و اسرار از دل فرو شستہ شرع متین دیگر بیاد شما در آرم بدرستی کہ
 پروردگار من در بارہ شما مرا الہام کردہ و گفتہ کہ آنہا از مکان بعید ندا کردہ
 میشوند۔ پروردگار من ہر چہ خواہد کند و او برز بردستان بالادست است اے قوم
 من از خدا بترسید و دنبال خواہش ہائے اہل بدعت رفتار نکند۔ و پیرو آن

كثيراً من الناس بتلبيساتهم و جمحوا في جهلاتهم و قلبوا
 للاسلام اموراً و جذبوا الناس الى خزعبلاتهم و جاءوا بسحر
 ميين. فنظر الله الى قلوبهم فوجدهم غالين دجالين ضالين
 مضلين. قد افسدوا طرقهم كلها و بغوا امام الرب و ارادوا ان
 يفسدوا اقواما آخرين. يلحسون المذاهب كما يلحس الثور
 خضرة الحقل و يريدون علواً و فساداً و ليسوا من الخاشعين. فتن
 الناس فهمهم و درايتهم و كبر سرّ غوايتهم و كانوا في علوم الدنيا
 و صنائعها من المستبصرين. اوقدوا من المفاسد ناراً و اجرّوا من
 الفتن انهاراً و مكروا مكراً كُبّاراً و بلغوا مقداراً لن تجدوا مثله في
 مكائد المتقدمين. اجمعوا همتهم لاستيصال الاسلام و استدرّوا

ترجمہ: رسول امی بشوید کہ اورحمت برائے عالمیان است خدا مرا بسوئے شما
 بسوئے ہمہ ساکنان زمین خلعت محدثیت پوشانیدہ فرستاد۔ ازوے بترسید و
 فرستادگان را بیدہ حقارت نہ بینید۔ ازرجس بدعات و محدثات پر ہیزید و
 بندہ ہائے نیکوکار باشید۔ من بندہ خدا ہستم او بر من از خود منت نہاد و از خود
 علوم پیشینان مرا تعلیم داد۔ و مرا بر سر این صد فرستاد بجهت اینکه آن قوم را بترسانم
 کہ پدران شان ترسانیدہ نشدند و ہم راہ بدکاران آشکار شود۔ او مرا نداد و
 گفت گو بہ بندگان من کہ من مامورم و من اول مومنانم۔ و تسمیہ فرمود مرا بابا سم کہ
 مناسبت دارد باسم آن قوم کہ بجهت الزام و اسکات ایشان مرا مبعوث کردہ و
 آن قوم مسیحیان است۔ این قوم بلندی جستند۔ و اہل حق را ضعیف داشتند۔

﴿۳۶۹﴾

لِقٰحْتِهِمْ لِتَاٰلِیْفِ قُلُوْبِ اللّٰثَامِ وَاَدْخَلُوْا اَیْدِیْهِمْ فِیْ قُلُوْبِ الْمُسْلِمِیْنَ .
وَكَانَ الْعُلَمَاءُ كَمَفْلَسٍ فِیْ اَعْیُنِ اَعْیَانِهِمْ اَوْ كَمَضْغَةٍ تَحْتَ اَسْنَانِهِمْ وَ
كَانَ قَوْمُنَا سُوْحْرَةَ الْمُسْتَهْزِئِیْنَ . فَاَرَادَ اللّٰهُ اَنْ یَفْصَلَ بَیْنَ النُّوْرِ وَالظُّلْمَةِ
وِیَحْكُمَ بَیْنَ الرَّجْسِ وَالْقُدُسِ وَیَمُنَّ عَلٰی الْمُسْتَضْعَفِیْنَ . وَرَاٰی فِتْنَتَهُمْ
بِلَاءٍ عَظِیْمًا عَلٰی الْاِسْلَامِ وَرَاٰی اَیَّامَهُمْ كَلِیَالٍ مَّخُوْفَةٍ مِنَ الْاِظْلَامِ .
وَوَجَدَهُمْ فِی الْفِتَنِ قَوْمًا عَالِیْنَ . مَا كَانَ فِتْنَةً مِّثْلَ هٰذَا مِنْ یَوْمِ خَلَقَ اٰدَمَ
اِلٰی یَوْمِنَا هٰذَا بَلْ اِلٰی یَوْمِ الدِّیْنِ وَ مَعَ ذٰلِكَ تَمَلَّكُوْا وَاَعْلَوْا فِی الْاَرْضِ
وَاطْمَرُوْا وَاكْثَرُوْا وَاَمَلُّوْا الْاَرْضَ كَثْرَةً وَزَادُوْا هِیْبَةً وَشَوْكَةً وَبَارَكَ اللّٰهُ فِی
اَمْوَالِهِمْ وَاَوْلَادِهِمْ وَعُلُوْمِهِمْ وَفَنُوْنِهِمْ وَصَنَائِعِهِمْ وَاَعَانَهُمْ فِی اِرَادَاتِهِمْ
وَافْكَارِهِمْ وَانْظَارِهِمْ وَفَتَحَ عَلَیْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَیْءٍ اِبْتِلَاءً اَمِنْ عِنْدِهِ

ترجمہ: و باطل را بیاراستند کہ و مارا از حق بر آرند۔ و پائے از حد بیرون
نہادند۔ خیلے خیلے از مردمان را بہ مکرو فریب ہلاک کردند۔ اسلام را بروز بد
نشانند۔ و از شگرف جادوگریہا کہ براگنجنند مردمان را بہ بیہودگی ہائے خویش
کشیدند۔ خدائے بزرگ چون در دل ایشان نگاہ انداخت دید ایشان را مگرا۔
دجال۔ گمراہ و گمراہ کنندہ کہ در ہمہ راہ ہائے ایشان فساد راہ یافتہ است۔
و بمواجہت رب خویش بغاوت مے ورزند و در صد آں میباشند کہ دیگران را ہم
از راہ ببرند۔ مذہب ہارامی لیسند بر نمونہ کہ گاؤ سبزہ نبات را فرومی خورد۔ و غلو و
فساد را خواستگار میباشند و از فروتتان نیستند۔ فہم و دانش ایشان مردمان را
مفتون گردانیدہ۔ و غوایت ایشان بجائے بلندی رسیدہ۔ زیرا کہ در علوم

فعموا و صموا و كانوا من المعجبين. و أزاغ الله قلوب علماءنا و فقراءنا و اطفأ نور قلوبهم حتى عادوا الى الجهالة التي اخرجوا منها بما كانوا يفسدون في الارض. و ما كانوا من المصلحين. ففنوا في الاهواء و استكانوا في الآراء و وهنوا و كسلوا و ذرت ریح الجهل ترابهم و سُلبت قواهم کلها فصاروا كالمیتين. و نظر الرب الى امراءنا فوجدهم المسرفين الغافلين المعرضين عن التقوى و الحق و الظالمين العادين. فباعده بينهم و بین شهواتهم و باعدهم عن الأملاك التي ارتبطت قلوبهم بها و أخرج من أيديهم اكثر املاكهم و أراضیهم و تبرکّل ما كانوا علیها كالعاكفين. و قشفت الوجوه من آفات الجوع و البؤس و خمدت نار المتمولین. و قُصِمَتْ عظامهم و حُطِمَتْ سهامهم ليعلموا لیامهم

ترجمہ: دنیا و ضائع آن دست دراز دارند۔ از شر و فساد آتش بر افروختند۔ جو یہاںے فتنہ و مکر روان کردند و بدسگالی ہائے اندیشہ نمودند کہ در بدسگالی ہائے پیشیان نما نہ آن یافتہ نمی شود۔ ہمہ ہمت را مصروف داشتند باین کہ اسلام را از بیخ برکنند۔ و ہمہ آنچه در ہمیان و کیسہ داشتند خرج کردند کہ دل فرو ما یگان بدست آرند۔ چنانچہ دست در دل مسلمانان فرو بردند۔ و علماء در چشم ایشان بیش از شخصے تہی دست فلاش یا پارہ گوشت نرم در زیر دندان ایشان نبودند۔ خلاصہ قوم ما با زبچہ بازی کنندگان گردیدند۔ درین حال خدا خواست کہ روشنی را از تاریکی جدا سازد و در میان پاک و ناپاک حکومت کند۔ و برضعیف داشتہا برحمت باز آید۔ و فتنہ آنہارا در حق اسلام بلائے عظیم و خود آنہارا قوم سرکش با پندار دید کہ ہیچ فتنہ از فتن مثل این از

﴿۳۷۱﴾

انہم كانوا من المتمردين. واحاطت شصية المتنصرين و شرک
 سراتهم من سمک البحر الى سماک السماء و جرت فُلُکُهم فی بحر
 الاضلال مواخر و وقعت رَجْفَةً من عظمة شأنهم على کُلِّ ما فی الارض
 فخرّوا لهم ساجدين. و ما بقى من عشّ و لا کنّ و لا وکر الا دخلت
 فيه ايدي الصيادين و نقلوا خطواتهم الى الاعتداء حتى نظروا فی
 صحف الرسل ففسروها برأيهم و زادوا فیها اشياء و نقصوا منها کانهم
 الانبياء و من المرسلين. ثم مالوا الى ملکوت الله و افعال الالهية
 فدخلوا فی امور ما کان لهم ان يدخلوا فیها و فرحوا بتدابيرهم
 و حسبوا انفسهم قادرين على کل شیء کانهم اله العالمين. و استغنوا
 و عتوا عتواً کبیراً و قطعوا بکبرهم و کفرهم و انانیتهم آذان دهریین.

ترجمہ: خلق آدم تا این زمان پیدا نہ شدہ و نہ تا قیامت خواہد شد و با این ہمہ در
 زمین بزرگ و بلند شدند و بار آورد کثیر شدند و زمین را از فراوانی پر کردند و
 شوکت و ہیبت اسباب افزونی گرفت و خداوند تعالیٰ در اموال و اولاد و علوم و فنون
 و صنعت ہائے ایشان برکت داد۔ و در ارادت و افکار و انظار ایشان تا سید ایشان
 کرد و باب ہر شے بر ایشان باز کشاد و این ہمہ در رنگ ابتلاء از قبل او بود۔ تا
 ایشان کور و کرگردیدند و با دنخوت و عجب در سر ایشان جا گرفت۔

و خداوند تعالیٰ دل علمائے مارا کج و نور ایشان را منطفی ساخت تا آنها
 بہمان جہل عود کردند کہ از ان رستگار شدہ بودند بعلت اینکه اقدام بفساد
 در زمین و اجتناب از اصلاح میکردند۔ بالجملہ در خواہشہائے بد فرو رفتند۔

فہذا هو المراد من ادعاء النبوة وادعاء الالوهية فليفهم من كان من الفهمين. وفسدت الارض بفسادهم و سارع الناس الى زينتهم و رشادهم و لمعان فرصادهم و ثريدهم و جنتهم و آرادهم إلا ما شاء الله يحفظ من يشاء و هو خير الحافظين. وهاج طوفان عظيم على اعمال الناس و عقائدهم و طهارتهم و تقواهم و نيّاتهم و خطراتهم و افعالهم و اقوالهم و ابصارهم و آذانهم و دينهم و ايمانهم و اخلاقهم و سنن حسانهم و مروّتهم و ورثانهم و ابناءهم و اخوانهم و بناتهم و نسوانهم و زهدهم و عرفانهم و ايديهم و لسانهم و هبت ريح الفساد من كل طرف و احاطت الظلمة على كل جهة، و زلزلت الخلق

ترجمہ: و در راہبہائے مختلفہ باہم دگر در آ و یختند۔ و بچین ناتوان و خوار و بد دل می شدند تا اینکه با دجہل خاک آنہا را منتشر کرد و ہمہ قوتہا از ایشان انتزاع شد کہ از مُردہ ہا پیش نمایند۔ و حق تعالی در امرائے قوم مانگاہ کرد۔ دید کہ آنہا مسرف و غافل و معرض از تقوی و حق ہستند۔ تا در میان آنہا و مقاصد آنہا مباحثت کرد و متملکات را از دست آنہا بدر کرد کہ دل آنہا وابستہ بآن بود۔ و املاک و اراضی را از تصرف آنہا اخراج فرمود۔ و ہر چیز را کہ عکوف بر آن داشتند ہلاک گردانید۔ از شدت گرسنگی رو بہا استخوان بے گوشت بر آمد۔ و آتش متمولان فرونشست۔ استخوان آنہا از ہم فرو ریخت و تیر ہا بشکست کہ زیر دستان آنہا بفہمند کہ آنہا سرکش و عاصی بودند۔ و دام متنصران و کلانان آنہا از ماہی زمین

﴿۳۷۳﴾

زلزلًا شدیدًا و طارت حواسهم و كانوا كالمبهوتين. و كانوا لا يدرون أَعذابٌ أُرید بمن فی الارض ام ارادبهم ربهم رحما و كانوا لسر الغیب منتظرین. و انشقت فُلُکُهم فی بحر الزیغان و حاجت الأمواج من کل طرف و کادوا أن یکنونوا من المغرقین.

فنادانی ربی من السماء ان اصنع الفلک باعیننا و وحینا و قم و انذر فانک من المأمورین. لتندر قومًا ما انذر آباء هم و لتستبین سبیل المجرمین. انا جعلناک المسیح ابن مریم لأتم حجتی علی قوم متنصرین. قل هذا فضل ربی و انی اجرد نفسی من ضروب الخطاب. و امرت من اللہ و انا اول المؤمنین. انه

ترجمہ: تا بجاہ آسمان پہن گسترده شد و کشتی ہائے آنہا در بحر اضلال جریان و سیران پذیرفت۔ و از شان آنہا زلزله عظیمی و رعبی فخیمے ہمہ اہل زمین را فرا گرفت کہ در پائے آنہا بسجدہ در افتادند۔ و بیچ آشیانہ و لانہ و خانہ نہاند کہ دست صیادان بدان نرسید۔ و این نصاریٰ نوشتہ ہائے انبیاء را برونق رائے فاسد خویش تفسیر و چیز ہا نقص و زیادت از آنہا و بر آنہا کردند۔ و چنان وانمودند کہ گوئی آنہا انبیاء و مرسل می باشند۔ بعد از ان در ملکوت خدا و افعال وے کہ روئے توجہ آوردند دخل در امورے دادند کہ سزاوار تداخل در آن نبودند۔ بہ تدابیر خود شیفتہ شدند و خود را بر ہر چیز قادر پنداشتند کہ تو گوئی الہ عالمین ہستند۔ بے نیازی و تجر و انمودند و در مکر و کفر و خودی گوئے سبقت از دہریان ربودند۔

یرى الاوقات و يعلم مصالحها و ان من شىء الا عنده خزائنه انما امره اذا اراد شيئا ان يقول له كن فيكون قل اتعجبون من فعل الله. قل هو الله اعجب العجيبين. يرفع من يشاء و يضع من يشاء و يعز من يشاء و يذل من يشاء و يجتبي اليه من يشاء لا يسئل عما يفعل و هم من المسئولين. قل الحمد لله الذى اذهب عنى الحزن و اعطانى ما لم يعط احد من العالمين. و قالوا كتاب ممتلى من الكفر و الكذب قل تعالوا ندع أبناءنا و أبناءكم و نساءنا و نساءكم و انفسنا و انفسكم ثم نبتهل فنجعل لعنة الله على الكاذبين. و ادع عبادى الى الحق و بشرهم بايام الله و ادعهم الى كتاب مبين. ان الذين

ترجمہ: این است مراد آنچه در خبر آمده کہ دجال ادعائے نبوت والوہیت را خواہد اظہار کرد۔ بفہم آئکہ فہم دادہ شدہ است۔ کار بجائے رسید کہ زمین از سیاہ کاری ایشان تباہ گردید۔ اکثر از ابنائے زمان را میل خاطر بہ دانش و نگارش آنها پیدا شد برنے بطمع نان و جمعی با امید وصال نسوان و طلب راحت جان اسیر پنچہ این جفا کاران شدند۔ الا ماشاء اللہ سلامت ماند کسے کہ عصمت حضرت حق تعالی متکفل وے شدہ۔ اللہ اللہ! طوفان بزرگی و خلل سترگی راہ یافت در اعمال و عقائد۔ و در تقوی و طہارت۔ در نیات و خطرات۔ در افعال و اقوال۔ در دیدہ و در گوش۔ در دین و در ایمان۔ در اخلاق و در احسان۔ در مروت و در فتوت۔ در پسران و در برادران۔ در دختران و در زنان۔ در زہد و در عرفان۔ در دست و در زبان۔ خلاصہ باد فساد

﴿۳۷۵﴾

بِیَايَعُونَكَ اِنَّمَا يَبِیْعُونَ اللّٰهَ یَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَیْدِیْهِمْ . وَاللّٰهُ مَعَهُمْ
حِیْثُ مَا كَانُوْا اِنْ كَانُوْا فِیْ بَیْعَتِهِمْ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ . قُلْ اِنْ كُنْتُمْ
تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِیْ یُحِبِّکُمُ اللّٰهُ وَیَجْعَلْ لَّکُمْ نُوْرًا وَیَجْعَلْ
لَّکُمْ فِرْقَانًا وَیَجْعَلْکُمْ مِنَ الْمُنصَوْرِیْنَ . اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِیْنَ اتَّقَوْا
وَ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُحْسِنِیْنَ .

ہذا ما ألهمني ربّي في وقتي هذا و من قبل ينعم علي من يشاء
وهو خير المنعمين . و ان له عبادا من الاولياء يسمّون في السماء
تسمية الانبياء بما كانوا يشابهونهم في جوهرهم و طبعهم و بما
كانوا يأخذون نورًا من انوارهم و كانوا على خلقهم مخلوقين .
فيجعلهم الله وارثهم و يدعوهم بأسماء مورثيهم و كذلك

ترجمہ: بنا کرد از ہر جانب وزیدن۔ تاریکی آغا نمود بر ہر چیز دامن دراز کشیدن۔
وزلازل سختی پیدا شد چنانچہ مردمان سرشتہ ہوش از دست دادند۔ و درین معنی دست
و پاگم کردند کہ آیا عذاب بر زمینیان نازل شدنی است۔ یا پروردگار ارادہ رحم بر
ایشان کردہ۔ و خیلے کشف این سرّ را منتظر بودند۔ کشتی آ نہاد در تلاطم کجروی تختہ ہاش
از ہم گسیختہ۔ و از ہر جانب موج گرسنہ برایشان فروریخت۔ و کم ماندہ بودند غرقاب
بشوند۔ ناگہان درین حال ربّ من از بالائے آسمان^۱ ندادد۔ کہ در پیش ما فرمان
ما کشتی ساز بکن۔ و بر خیزد و بترسان کہ تو ما مورہستی۔ کہ بترسانی قومے را کہ پدران
آ نہا ترسانیدہ نہ شدند و ہم راہ بدکاران آشکار شود۔ ما ترا مسیح ابن مریم
گردانیدیم کہ حجت مرا بر قوم نصاریٰ تمام کنی۔ بگو این فضل پروردگار

۱ سہو کا تب ہے۔ ”بالائے آسمان“ چاہیے۔ شمس

یفعل و هو خیر الفاعلین. و للأرواح مناسبات بالارواح لا یُدْرِی
دقائقها فالذین تناسبوا یُعَدُّون کنفس واحده و یطلق اسماء بعضهم علی
بعض و كذلك جرت سنة الله و ذلك امر لا یخفی علی العارفين. ان
الله و تر یحب الوتر و لأجل ذلك قد استمرت سنته انه یرسل بعض
الاولیاء علی قدم بعض الانبیاء فمن بعث علی قدم نبی یرسمی فی الملاء
الأعلى باسم ذلك النبى الامین. و ینزل الله علیه سر روحه و حقیقه
جوهره و صفاء سیرته و شان شمائله و یوحّد جوهره بجوهره و طبیعته
بطبیعته و اسمه باسمه و یجعل اراداته فی اراداته و توجهاته فی توجهاته
و اغراضه فی اغراضه و یجعلهما کالمرایا المتقابله فی الانارة والاستنارة

ترجمہ: من است و من خود را از ہرگونہ خطاب تجرید میکنم۔ و من مامور از خدا و اول
مومنانم۔ اونگاہ در اوقات میکند و مصالح آنرا میداند۔ و خزائن ہر شے در نزد وے
می باشد۔ بدستی کہ ہر گاہ ارادہ چیزے میکند میگوید بشومی شود۔ بگوشتا عجیب دارید از
فعل خدا؟ بگو خدا عجیب ترین عجیب ہا است! بر فراز بر میدارد ہر کہ را کہ می خواہد و
پائین فرومی برد کسی را کہ میخواند۔ عزت می بخشد ہر کہ را کہ می خواہد و ذلت میدہد کسی را
کہ می خواہد۔ و برمی گزیند در نزد خویش ہر کہ را کہ می خواہد۔ کسے نیت کہ از کردارش وے
را باز پرسد و آنہا پرسیدہ شوند۔ بگو حمد مر خدا راست کہ اندوہ را از من دور ساخت و مرا
عطا فرمود آنچه ہیچ کس را از عالمیان دادہ نشدہ۔ و میگویند این کتاب مملو از کفر و کذب
است بگو بیانیہ می آوریم پسران خود را و پسران شمارا و زنان خود را و زنان شمارا و خود مارا

﴿۳۷۷﴾

كَاْنَهُمَا شَيْءٌ وَّاحِدٌ وَّذَلِكَ سِرُّ التَّوْحِيدِ فِي الْاُرُوَاحِ الطَّيِّبِيْنَ . فِهَذَا هُوَ السِّرُّ الَّذِي سَمَّاهُ اللهُ بِرِعَايَتِهِ الْمَسِيْحَ الْمَوْعُوْدَ فَتَفَكَّرُوا فِي السِّرِّ وَّ لَا تَكُوْنُوا مِنَ الْمُسْتَعْجَلِيْنَ . مَا كَانَ اللهُ اَنْ يَرْسَلَ نَبِيًّا بَعْدَ نَبِيِّنَا خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ . وَّ مَا كَانَ اَنْ يُحْدِثَ سُلْسَلَةَ النُّبُوَّةِ ثَانِيًا بَعْدَ اِنْقِطَاعِهَا وَّ يَنْسَخَ بَعْضَ اَحْكَامِ الْقُرْآنِ وَّ يَزِيْدَ عَلَيْهَا وَّ يَخْلِفُ وَعَدَهُ وَّ يَنْسِيْ اِكْمَالَهُ الْفِرْقَانِ وَّ يُحْدِثُ الْفِتْنَ فِي الدِّيْنِ الْمَتِيْنِ . الْاِتْقَرُّوْنَ فِي اَحَادِيْثِ الْمَصْطَفِيِّ سَلَّمَ اللهُ عَلَيْهِ وَّ صَلَّى . اِنْ الْمَسِيْحُ يَكُوْنُ اَحَدًا مِنْ اُمَّتِهِ وَّ يَتَّبِعُ جَمِيْعَ اَحْكَامِ مِلَّتِهِ وَّ يَصَلِّيْ مَعَ الْمُصَلِّيْنَ . وَّ قَدْ مَلَأَ الْقُرْآنُ مِنْ آيَاتٍ تَشْهَدُ كُلُّهَا عَلَيَّ اِنْ الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ قَدْ تَوَقَّيْ وَّ لِحَقِّ بِاَخْوَانِهِ اِبْرَاهِيْمَ وَّ مُوسَى وَّ اَخْبِرْ بِوَفَاتِهِ رَسُوْلَ اللهِ

ترجمہ: و خود شمارا ہانہ گریہ وزاری بکنیم ولعنت خدا بر سر ظالمان فرود آریم۔ و بخوان

بندگان مرا بخت و بشارت ایام اللہ بانہا برسان۔ و بخوان آنہا را بسوئے کتاب

مبین۔ آنا نکه دست در دست تو میدهند البتہ در دست خدا میدهند۔ دست خدا

بالائے دست آنهاست۔ و خدا بآنهاست ہر جا کہ باشند اگر در بیعت صادق

باشند۔ بگو اگر خدا را دوست میدارید اتباع من بکنید خدا شمارا دوست دارد و شمارا

نور بخشد۔ و شمارا فرقان مرحمت کند و شمارا منصور سازد۔ ہر آئینہ خدا بآنهاست کہ

تقوی می ورزند و صفت احسان میدارند۔

این است آنچه پروردگار من مرا الہام فرمودہ است ہم درین وقت و قبل ازین

انعام میکند بر ہر کہ میخواند و او بہترین منعمان است۔ و ہر آئینہ اورا بندہ ہاست از

صلى الله عليه وسلم - وهو اصدق المخبرين. الا تقرءون فى القرآن
 يعيسى اِنِّى مُتَوَفِّىكَ. ۱ فَلَ مَا تَوَفَّيْتَنِى. ۲ الا تقرءون
 مَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ. ۳ الا تقرءون فى
 صحيح الامام البخارى: متوفيك مميتك. فما بقى بعد هذه الشهادات
 محل شك للمشككين و باى حديث تؤمنون بعد آيات رب العلمين؟ الا
 ترون انه صلى الله عليه و سلم قال فى علامات المسيح و فى بيان وقت
 ظهوره انه يكسر الصليب و يقتل الخنزير فاعلموا انه صلى الله عليه
 و سلم اشار الى انه يأتى فى وقت يعبد الصليب فيه و يؤكل الخنزير بكثرة
 و يكون لعبدة الصليب غلبة فى الارضين. فيأتى و يكسر غلبتهم و يدقّ

ترجمہ: اولیاء کہ اوشان رابانام انبیاء یاد کردہ می شود زیرا کہ اوشان در جوہر و طبع
 با انبیاء مشابہت دارند و از نور ایشان نور میگیرند و مخلوق بر خلق ایشان میباشند و لذا
 انہا را وارث ایشان میگرداند و بانام مورثان آنہا را یاد میفرماید و ہمین طور می کند
 و او بہترین کارکنندگان ست۔ و ارواح رابا ارواح مناسبہا می باشد کہ دقائق
 آنرا کسے نمی فہم۔ چنانچہ آنہا نیکہ با ہم تناسب داشتہ اند در رنگ نفس و احد محسوب
 می شوند و نام یکے بر دیگرے اطلاق می یابد و ہمین نسق عادت خدا جریان
 داشتہ۔ و این امر بر عارفان پوشیدہ نیست۔ خدائے تعالیٰ یگانہ است و یگانگی را
 دوست میدارد و لذا عادت او باین نہج استمرار یافته کہ بعضے از اولیاء را بر قدم
 بعضے انبیاء مے فرستد و ہر کہ را بر قدم نبی مبعوث می کند نام او را در عالم بالا بنام

﴿۳۷۹﴾

صلیہم و یهدم عماراتہم و یخرّب مرتفعاتہم بالحجج والبراہین۔
ایہا الناس اذکروا شان المصطفیٰ علیہ سلام رب السموات العلیٰ و اقرءوا
کتب المتنصرین و انظروا صوتہم علی عرض سید الوری۔ فلا تطرؤا
ابن مریم و لا تعینوا النصارى یا وُلْدَ المسلمین۔ أَلرَسُولنا الموت
والحیاء لعیسیٰ؟ تلک اذا قسمة ضیضی۔ ما لکم لا ترجون وقاراً لسیّد
السیدین۔ أتجادلوننی بأحادیث ورد فیہا أن المسیح سینزل و تنسون
احادیث اخری۔ و تأخذون شقا و تترکون شقا آخر، و تذرون طریق
المحققین۔ ولا یغرّکم اسم ”ابن مریم“ فی اقوال خیر الوری۔ ان هو
الا فتنة من اللّٰه لیعلم المصیبین منکم و لیعلم المخطین و لیجزی اللّٰه
الصابرين الظانین بانفسہم ظن الخیر و یجعل الرجس علی المعتدین

ترجمہ: ہمان نبی امین یادمی فرماید۔ و خداوند تعالیٰ سر روح و حقیقت جوہر و
صفائی سیرت و شان شامل آن نبی رابآن ولی می بخشد۔ و جوہر و طبیعت و اسم
یکے رابا دیگرے چنان متحد می سازد کہ ارادہ یکے ارادہ دیگرے و اغراض یکے
اغراض دیگرے و توجہ یکے توجہ دیگرے میگردد گویا این ہر دو آئینہ ہائے مقابل
یک دیگرند کہ از یک دگر بآن دیگر نور میگیرند و میرسانند۔ و بمثابہ ہمرنگ شدہ اند
کہ حکم شیئے واحد پیدا کردہ اند۔ این است سر توحید در ارواح پاکان۔ و از
ہمین جاست کہ خداوند تعالیٰ شأنہ مرا با اسم مسیح موعود مسے گردانیدہ۔ اکنون
باید شاد درین راز اندیشہ فرمائید و عجلت منمائید۔ چگونہ راست می آید کہ خداوند تعالیٰ
نبی را ارسال کند بعد از آنکہ نبی ما را علیہ افضل الصلوٰۃ و التسلیمات خاتم النبیین

و قد خلت سننه كمثل هذا فليفتش من كان من المتفتشين. لقد كان في ايليا و قصة نزوله نظير شافٍ للطالبن فاقروا الانجيل و تدبروا في آياته بنظر عميقٍ أمين. اذ قالت اليهود: يا عيسى كيف تزعم انك انت المسيح و قد وجب ان ياتي ايليا قبله كما ورد في صحف النبيين. قال: قد جاء كم ايليا فلم تعرفوه و اشار الى يحيى و قال: هذا هو ايليا ان كنتم موقنين. قالوا: انك انت مفتر أنت تحت معنى منكراً ما سمعنا بهذا في آبائنا الاولين. قال يا قوم ما افتريت على الله لكنكم لا تفهمون اسرار كتب المرسلين. تلك قضية قضاه عيسى نبي الله و في ذلك عبرة للمسلمين. ما كان نزول بشرٍ من السماء من سنن الله و ان كان فأتوا بنظير من قرون خالية

ترجمہ: کردہ۔ و ہرگز ہرگز نشود کہ باز سلسلہ نبوت را بعد از انقطاع آن احداث فرماید و لذا نسخ بعضی از احکام قرآن و زیادت بر آن را روادد و خلاف وعدہ کند و اکمال قرآن را فراموش سازد و در دین متین فتنہ ہا را بنیاد گذارد۔ در احادیث مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم نخواندہ اید کہ مسیح موعود فردے از افراد امت وے و پیر و تمام احکام ملت وے باشد و نماز با نمازیان گزارد۔ و آیات بسیار در قرآن کریم می باشد کہ شہادت ناطق ادا میکند بوفات مسیح علیہ السلام و بآنکہ او علیہ السلام بدیگر برادران خویش ابراہیم و موسیٰ و غیرہا علیہا السلام لاحق شدہ۔ و خبر داد از وفات او خود رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم۔ در قرآن نخواندہ اید؟ یا عیسیٰ انی متوفیک و فلما توفیتنی۔ و نخواندہ اید در قرآن؟ ما محمد الا رسول الایہ۔ و نخواندہ اید در

و یرى. و بشرنى فى وقتى هذا و قال: يا عيسى سأريك آياتى
الكبرى فأى نهج الفصل اهدى من هذا ان كنتم تطلبون الهدى.
و قد جئت حين سجدى الدجى. و غابت الحق من الوجى. و كانت
تلك الايام ايام الوباء. قد هلكت فيه امم كثيرة و كان الاسلام نضو
سرى. ما كان له من مؤئل و مأوى. كخابط ليلة ليلاء. و كان
الطالبون كذى مجاعة جوى الحشا مشتمل على الطوى. فاوحى الى
ربى ما اوحى. فنهضت ملبيا للندا. فأنبأنى ربى مما سيأتى و ما مضى.
و صافانى و نججنى من كل هم و بلاء و بشرنى بغلبتى على كل من
خالف و ابى. و اوحى الى بانى غالب على كل خصيم اعلمى. و قال
انى مهين من اراد اهانتك. و احسن الى بالاء لا تعد و لا تحصى.

ترجمہ: نگاہے بکتب نصاریٰ بیاندازید کہ چه بے اندامیها و بے آبروئی ہا و چه
شونہیا و دہن دریدگی ہا در عرض و شان آن سردار عالم و عالمیان روا داشته و
ارتکاب کردہ اند! پس چرا در مدح مسیح اطرا و غلو میکنید؟ و اے اولاد مسلمانان چرا
از این فعل خودتان اعانت نصاریٰ میفرمائید؟ در بارہ رسول ماموت و در حق مسیح
حیات تجویز میکنید؟ ہیہات عجب حیف و اعتساف در اقسام می نمائید!!! چه بلا
نازل شد بر شما کہ سردار سرداران را وقعتے و وقارے مرعی نمی دارید! با من مجادلہ
میکنید با حدیثے کہ انباء از نزول مسیح میکند؟ و احادیث دیگر را خط کش نسیان
می سازید؟ و طرفے را میگیرید و شرطے میگذارید؟ و طریق محققان را پشت ہائے
می زنید؟ و زنہار باسم ابن مریم فریفتہ نشوید کہ این یک فتنہ ایست از خدا بجهت

﴿۳۸۳﴾

و قال انى معك حيث ما كنت و انى ناصرک و انى بُدک
 اللّازم و عَضُدُک الأقوى. و امرنى ان ادعو الخلق الى الفرقان
 و دين خير الورى، الذى سن التبليغ و حث على الجهد و حمل
 الأذى. لستُ بنبىّ و لكن محدث الله و كليم الله لأجدد دين
 المصطفى. و قد بعثنى على رأس المائة و علّمنى من لدنه علوم
 الهدى. و إن كنتم تشكون فى أمرى و تحسبون انكم على حق
 فى مخالفتى و تظنون قربتكم أعظم من قربتى. فهذا أنا قائم فى
 موطن المقابلة لرؤية آيات صدقكم و اراءة برهانى على
 الاصفاء. و أعزم عليكم بالله الذى هو خالق الارض
 و السماء. ان لا تمهلونى طرفة عين و جاهدوا لهزيمتى حق
 جهادكم و استفتحوا لانفسكم من الله الاعلى. و حرام عليكم

ترجمہ: اینکہ او باز شناسد از جملہ شما با خطا کاران و صواب کاران را۔ وہم بجهت
 اینکہ پاداش نیکو و بد پانداران را کہ بہ نفس خود ہاگمان خوبی دارند و رجس و آلودگی
 نصیب حال از حد برون شدگان کند۔ و بر این منوال عادت او تعالیٰ شانہ قدیماً
 جریان داشته۔ جویندہ باید جستجوئے این امر کند۔ البتہ در قصہ ایلیا و کیفیت نزول
 وے از برائے جویدگان نظیرے شانی می باشد۔ باید انجیل را بخوانید و در آیاتش بہ
 نظر عمیق تدبر کنید۔ ہر گاہ چنانچہ یہود از حضرت عیسیٰ پرسیدند چگونہ خود را گمان
 می بری کہ تو مسیح می باشی؟ و حال اینکہ نوشته ہائے سابقہ آمدن ایلیا را قبل از وے
 واجب قرار دادہ۔ او گفت بالیقین ایلیا پیش شما آمد و لے شما اورا نشانختید!

ان تتقاعسوا و تستاخروا و لا تبرزوا فی مکان سُوی. واجتمعوا علی کلکم و ارموا کل سهام من قوس واحد فستعلمون من هلک و من حفظه اللہ تعالیٰ و ابقی. و ان تقبلونی فاللہ یبارککم و یجعلکم متمرین مبارکین آمنین و یرد الیکم ایامکم الاولی. و تسکون فی امان اللہ و یتوب الیکم ربکم و یرضی. و کل سوء یتحول عنکم و یتناهی.

یا قوم انّی لست کافرًا کما یفشی و یفتری علیّ علماء السوء. و ما افتريت شیئًا علی ربّی و ما اقول لکم من عند نفسی و قد خاب من افترای. و انّی اعتقد من صمیم قلبی انّ للعالم صانعًا قديمًا واحدًا قادرًا کریمًا مقتدرًا علی کل ما ظهر و اختلفی. و اعتقد ان للہ ملائکة

ترجمہ: و اشارت بوجود حضرت یحییٰ فرمود و گفت این است آن ایلیا اگر ایقان دارید! گفتند تو مفتری هستی و معنی غیر معروف از قبل نفس خود می تراشی کہ از پدران گذشته نشنیده ایم! گفت اے قوم من بر خدا افترا نہ کرده ام بلکہ شما ہا اسرار کتب مرسلان را فہم نمی کنید۔

این قضیہ ایست کہ عیسیٰ نبی اللہ فصلش کردہ مسلمانان باید ازان اعتبار گیرند۔ ہرگز عادت خداوندی چنین زفتہ کہ کسے از آسمان نزول کردہ و اگر درین خلاف است از قرون گزشتہ یک نظیرے پیش آرید اگر شما بر کامیابی خود ناز دارید۔ زیرا کہ ہیچ واقعے در امت ما حدوث نشدہ و نشود کہ نظیرش پیش ازان در امم گزشتہ واقع نشدہ باشد۔ و بہمین معنی اشارہ میفرماید آنکہ اصدق صادقین است۔ و قد مضت سنة الاولین. و لن تجد لسنة اللہ تحویلا۔

﴿۳۸۵﴾

مقربین۔ لكل واحد منهم مقام معلوم۔ لا ينزل احد من مقامه و لا يرقى۔
و نزولهم الذى قد جاء فى القرآن ليس كنزول الانسان من الاعلى
الى الأسفل و لا صعودهم كصعود الناس من الاسفل الى الاعلى لان فى
نزول الانسان تحوُّلاً من المكان و رائحة من شقّ النفس واللغوب و لا
يمسّهم لغب و لا شق و لا يتطرق اليهم تغيير فلا تقيسوا نزولهم
و صعودهم بأشياء أُخرى۔ بل نزولهم و صعودهم بصيغ نزول الله و صعوده
من العرش الى السماء الدنيا۔ لان الله أدخل وجودهم فى الايمانيات
و قال: مَا يَعْلَمُ جُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ فَأَمِنُوا بِنَزُولِهِمْ و صعودهم
و لا تدخلوا فى كنههما۔ ذلك خيرٌ و اقرب للتقوى۔ و قد وصفهم
الله بالقائمين و الساجدين و الصائين و المسبحين و الثابتين۔

ترجمہ: دو خصم کہ در رائے مخالف دارند۔ یکے نظیرے بہ ثبوت واقعه خود در دست
دارد و آن دیگر از نظیرے تہیدست است۔ ازین دو کدام بر صواب و صدق باشد
بدیدہ انصاف نگاہ فرمائید۔ اے مردمان از خدا بترسید و دنبال گروہ کجروگام نزنید
و گفتار حضرت مصطفیٰ (صلی اللہ علیہ وسلم) بخاطر در آرید۔ من بجهت فصل قضیہ ہائے
کہ ہنوز غیر منفصل بود حاکم عادل آمدہ ام۔ شہادت مرا پزیر قاری کنید و مرا علی
دادہ اند کہ شمار دادہ نشدہ و نہ خواہند داد۔ و اگر شما در امر من شک می آرید بیایید کہ
خداوند قوی قادر در میان ما و شما حکم کند۔ زیرا کہ او با صادقان است می شنود و
می بیند۔ اول تعالیٰ ہم درین وقت مرا بشارت داد و گفت اے عیسیٰ زود دست کہ ترا
نشانہائے بزرگ خود بنمایم۔ اکنون درست و راست تر ازین فصل چہ خواہد بود

فی مقامات معلومة و جعل هذه الصفات لهم دائمة غير منفكة و خصهم بها. فكيف يجوز ان يترك الملائكة سجودهم و قيامهم و يقصموا صفوفهم و يذروا تسبيحهم و تقديسهم و يتنزلوا من مقاماتهم و يهبطوا الارض و يخلو السماوات العلى. بل هم يتحركون حال كونهم مستقرين فى مقاماتهم كالملك الذى على العرش استوى. و تعلمون ان الله ينزل الى السماء فى آخر كل ليل و لا يقال انه يترك العرش ثم يصعد اليه فى اوقات اخرى. فكذلك الملائكة الذين كانوا فى صبغة صفات ربهم كمثل انصباغ الظل بصبغة اصله لا نعرف حقيقتها و نؤمن بها. كيف نشبه احوالهم باحوال انسان نعرف حقيقة صفاته و حدود خواصه و سكناته و حركاته و قد منعنا الله

ترجمہ: اگر شما طالبان ہدایت ہستید۔ وحقا کہ من در وقتی آمدہ ام کہ تاریکی سایہ گسترده وحق از غایت فرسودگی ناپدید گشتہ و آن ایام، ایام و بابودہ۔ کہ خلق کثیر در آن ہلاک شدہ و اسلام از شدت ضعف بر مثال شتر لاغر از شب روی گردیدہ۔ بیچ ما و اولیاء اور انہوں میں شخصے کہ در شب تاریک راہ گم کردہ باشد۔ و طالبان و بچوں شخصے بودند کہ از شدت فاقہ زدگی اندر و نش ہمہ التہاب شدہ باشد۔

اندرین حال وحی کرد بسوئے من پروردگار من آنچه کرد۔ در ساعت ندائے اور البیک گویان برخاستم۔ پس او مرا خبر داد از آنچه شدہ و خواہد شد۔ و مصافات و معافات نصیب حال من فرمود۔ و از ہر بلا و غم مرا نجات بخشید۔ و مرا بشارت غلبہ داد بر ہر کسے کہ خلاف من کرد و عصیان در زید۔ و وحی کرد بمن کہ من بر ہر دشمن نابینا

﴿۳۸۷﴾

من هذا و قال: وَمَا يَعْلَمُ جُؤَدَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ! فاتقوا الله يا ارباب
 النهي. و نعتقد كما كشف الله علينا ان عيسى ابن مريم قد توفى
 و لحق باخوانه النبيين الصالحين و رفع الى مكان كان فيه يحيى.
 و نعتقد ان رسولنا خير الرسل و افضل المرسلين و خاتم النبيين
 و افضل من كل من يأتى و خلا. هو سلكنى بنفسه المباركة و ربانى
 بيده الطاهرة المطهرة و ارانى عظمته و ملكوته. و عرفنى باسرار
 العلى. و نعتقد ان كل اية القرآن بحر موج مملو من دقائق الهدى.
 و باطل ما يعارضه و يخالف بيانه من قصص و علوم الدنيا و العقبى.
 و نعتقد ان الجنة حق و النار حق و حشر الاجساد حق
 و معجزات الانبياء حق. و نعتقد ان النجاة فى الاسلام و اتباع نبينا

ترجمہ: غالب ہستم۔ وگفت من اہانت کنم کسے را کہ ارادہ اہانت تو دارد و بر من
 انعام ہا کردہ کہ با حصاء و شمار نیاید۔ و فرمود من با تو ہستم ہر جا کہ باشی۔ و من مددگار تو
 و چارہ لازم تو و بازوئے قوی تو ہستم۔ و مرا امر فرمود کہ خلق را بسوئے فرقان و دین
 حضرت برگزیدہ عالم (صلی اللہ علیہ وسلم) بخوانم۔ کہ او علیہ الصلوٰۃ طریق تبلیغ را
 بہادہ و تحمل ایذا و آزار خلائق راحت و ترغیب دادہ من نبی نیستم و لے محمد صلی اللہ علیہ وسلم
 ہستم بجهت اینکه دین مصطفی (صلی اللہ علیہ وسلم) را تجدید کنم۔ و مرا بر سر این صد فرستادہ
 و از نزد خود علوم ہدایت مرا تعلیم دادہ۔ و اگر شہاد امر من شک دارد و خود را در خلاف با من
 بر حق می شمارید و قرب خود را از قربت من زیاد و بزرگ می پندارید۔ اینک من در میدان
 مقابلہ و مبارزہ ایستادہ ام کہ نشان صدق شمارا بہ پنم و علامات برگزیدگی خود را

سید الوری۔ و کل ما هو خلاف الاسلام فنحن بریون منها۔ و نؤمن بكل ما جاء به رسولنا صلی اللہ علیہ و سلم و ان لم نعلم حقیقتہ العلیا۔ و من قال فینا خلاف ذالک فقد کذب علینا و افتری۔ فاتقوا اللہ و لا تصدقوا اقوال کل ضنین مہین۔ سعی الی کتین۔ و مال الی اکفاری بفیلولة رایہ و اتبع الهوی۔ و اعلموا ان الاسلام دینی و علی التوحید یقینی و ما ضلّ قلبی و ما غوی۔ و من ترک القرآن و اتبع قیاساً فهو کرجل افترس افتراساً و وقع فی الوہاد المہلکة و ہلک و فنی۔ واللہ یعلم انی عاشق الاسلام و فداء حضرة خیر الانام و غلام احمد المصطفیٰ حُبب الیّ منذ صبت الی الشباب و قادی التوفیق الی تالیف الكتاب ان ادعو المخالفین الی

ترجمہ: بشما بنایم۔ و شمارا سوگند خدائے زمین و زمان میدہم کہ مرا یک چشم زدن مہلت نہ ہید و ہر قدر درتاب و توان شما باشد بگوشید و برائے خود ہا از خدا کشاد بطلبید۔ و حرام است بر شما کہ سستی و رزید و پس نشینید و اینکہ در میدان بروز تلکید۔ ہمہ مجتمع بشوید و ہر تیر کہ در جمعہ دارید از یک کمان بر من بیاندازید۔ البتہ آن وقت آشکار شود کہ مردو کہ بُرد۔ و اگر مرا قبول کردید خدا در شما برکت نہد و شمارا مٹم و با امن و روز افزون گرداند و روز ہائے پیشین را باز بشما ارجاع فرماید۔ و شمارا در امان خود سکنی بخشد و رضا و توبہ ازوے نصیب حال شما شود۔ و ہرگونہ بدی و رنج را از شما برگرداند۔ اے قوم من کا فر نیستم چنانچہ علمائے بد افشا از من و افترا بر من کردہ اند و آنچہ میگویم از تلقائے نفس خود نہ تراشیدہ ام و متحقق است کہ مفتری ہموارہ

﴿۳۸۹﴾

دین اللہ الاجلی۔ فارسلتُ الی کل مخالف کتابًا۔ و دعوت الی
 الاسلام شیخًا و شابًا۔ و وعدت ان اری الآیات طُلابًا۔ و وعدتُ
 لهم نشبًا کثیرًا ان عجزت جوابًا۔ فشاهت الوجوه و اباً۔ و ما جاء
 احد و ما اتی۔ و لم یجیبوا النداء و لا فاهوا بیضاء و لا سوداء و ما
 رکض احد منهم و ما دنا۔ فهذه آیه من آیات صدقی و سدادی لقوم
 يتفکرون۔ من عرفنی فقد صدقنی و من لم يعرفنی فلم یصدقنی
 و من جاهد فی امریکشف اللہ ذالک الامر علیه فطوبی لقلوب هم
 یجاهدون۔ لن یحرز جنی العود بالعقود، و لا یملک فتیلاً من لا
 یؤثر سببًا۔ والذین یطلبون فهم یجدون۔ فیا قوم لا تکفرونی بغير
 عرفان، و لا تکذبونی بغير سلطان، و لا توسعونی سبًا

ترجمہ: زیان کار شدہ۔ من از تہ دل اعتقاد دارم برین کہ عالم را صانع است
 قدیم۔ واحد۔ قادر۔ کریم و مقتدر بر ہر آنچہ آشکارا و نہان است۔ و اعتقاد دارم
 برین کہ خدا تعالیٰ را ملائکہ مقررین اند کہ برائے ہر یکے از ایشان مقام معلوم
 است۔ نہ کسے از آن مقام فرودی آید و نہ بالامی رود۔ و نزول آنہا کہ در قرآن
 آمدہ مثل نزول انسان نباشد از بالا بزیر و صعود او از زیر بہ بالا۔ زیرا کہ در نزول
 انسان انتقال است از مکانے برکانے و درین گردش اور ایک گونہ کوفت و خستگی لاحق
 میشود۔ مگر ملائکہ را کوفت نمی رسد و ہیچگونہ تغیر در ایشان راہ نمی یابد۔ و لذا نباید نزول و صعود
 آنہا را قیاس بر اشیائے دیگر کنید۔ حقیقت این است کہ آن در رنگ نزول و صعود
 خداوند است جلّ و علا از بالائے عرش تا بہ آسمان دنیا۔ چنانچہ او تعالیٰ جلّ شانہ

و لا توجعونى عتبا. و لا تدخلوا فى غيب الله. و لا تُصروا على ما لا تعلمون. عسى ان تكفروا رجلا و هو مؤمن عند الله. و عسى ان تفسقوا احدا و هو صالح عنده، و الله يراى قلوب عباده و انتم لا تبصرون. يا قوم ان كنت على باطل فالله كاف لزعاجى. و ان كنت على حق فاخاف ان توخذوا بما تعتدون.

يا متصوفى الهند ان اهل الصلاح منكم قدر قليل و اكثر کم مبتدعون. و فيکم الذين مالوا الى الرهبانية و ترکوا ما امروا به و لا يخافون الله و لا يباليون و اذا قاموا الى الصلوة قاموا كسالى و الى رياضات البراهمة يسارعون. و يدمون سنابک سوابقهم و يعقرون مناسم و واسمهم و يحسبون انهم يحسنون. يقولون آمنا

ترجمہ: ملائکہ را در ایمانیات داخل فرموده و گفته نمی داند جنود خدا را اگر او۔ پس ایمان آرید بہ نزول و صعود آنها و اندیشه را در کنه آن جولان نہدہید کہ اقرب بہ تقوی و خیر ہمین است و ہم خداوند عز اسمہ آنها را ستوده کہ آنها قائم و ساجد و صف بستہ و تسبیح خوان و قرار یافته در مقامات خود ہا ہستند کہ مخصوص برائے آنهاست۔ پس چگونہ روا باشد کہ سجود و قیام را بگذارند و از تسبیح و تقدیس دست بردارند و حقوق واجبہ را ترک گفتہ بر زمین نزول آرند و آسمان بلند را خالی بدارند۔ چنین نیست بل آنها حرکت میکنند و ہم ساکن اند۔ رفتار میکنند و ہم پابرجا اند۔ نزول میکنند و ہم در مقامات معلومہ قرار دارند و این ہمہ بر نمونہ ملکہ جلیل است کہ بر عرش اعظم استقرار دارد۔ و بر شما پوشیدہ نیست کہ خداوند تعالی شانہ آخر ہر شب نزول با سمان میفرماید۔

﴿۳۹۱﴾

بالقرآن ولا يؤمنون به و يقولون نتبع السنن و لا يتبعونها و هم الى طرق الغي منقلبون. ان الذين وجدوا الحق فهم قوم يقطعون تعلق الأشياء مع وجود تعلقها و يتبتلون الى الله بنهج كأنه لا عرس لهم و لا غرس و لا عنس لهم و لا فرس و يؤثرون الله على كل ولد و أهل و مال فهم الموفقون اولئك عليهم صلوات من ربهم و رحمة و اولئك هم المهتدون. و منكم من أخلد الى الاباحة و اتبع النفس في جذباتها و قلى مجاهل الهلاك و المنون. و أضاع اسواده و زاده و مزوده و نسی منزله و مناهله و اغضب ربه و قصفت الريح فلكه و دخل في الذين هم مغرورون. الا يرى ان استصحاب الزاد من اصول المعاش و المعاد و قد سرح له ارببه اليها في الدنيا و لا يمل فيها من كسب المال و من كل ما يحجون. فسوف

ترجمہ: ونمی توان گفت کہ او عرش را تہی میگزارد و بوقت دیگر صعود بآن می آرد ہنچنین حال ملائکہ می باشد کہ برنگ صفات پروردگار خود چنان نیکو رنگین شدہ اند کہ سایہ برنگ اصل - ما حقیقت آنرا نمی شناسیم و لے ایمان بآن می آریم - و چگونہ احوال انہا را باحوال انسان نسبت و قیاس کنیم - کہ حقیقت و صفات و خواص و حدود و حرکات و سکنا تہش خوب می شناسیم بخلاف ملائکہ کہ از دخل درکنہ آنہا خداوند تعالیٰ ما را منع فرمودہ و گفتہ لا یعلم جنود ربک الا یہ - پس بترسید اے صاحبان خرد و دانش -

و اعتقاد داریم چنانچہ خدائے کریم بر ما کشودہ کہ عیسیٰ ابن مریم فوت کردہ و در جماعت برادران خود کہ انبیاء و صالحین می باشند انسلاک یافتہ در مقام برادر خود حضرت یحییٰ قرار گرفتہ -

یعلم لما یشرع فی القلعة انه یرحل بأیدی صفر الی دار دائمة الرجون .
و منهم من اخلط عملاً صالحاً بغير صالح و مزج الکفر بالایمان و ركب
الیقین بالظنون . فاجمع علی الجنوح الی هوی النفس و وقع من شاطيء
المرسی فی بحر الظلم و الركون ، و اوقع نفسه فی مسالك الهلك و بوادی
التبار و فعل بنفسه ما لا یفعله المجنون . یا حسرة علیهم أحدثوا فی الدین
اشیاء و تبع کل منهم ماشاء أف لهم و لما یبدعون . و کم من بدعة الزموا
طائرها فی عنقهم و هم بمفسادها فرحون . یحافظون علی بدعات البراهمة
و شعار الکفرة الفجرة و اخذوا کل طریق من طرقهم من قبیل القاء التوجه
و اجراء القلب و العکوف علی القبور و طوافها و السجدة لأهلها و هم بها
یفخرون . و ما کان عبادتهم الا تصور صور مشایخهم فی الصلوة

ترجمہ : و اعتقاد داریم براینکه رسول ما خیر رسل و افضل مرسلین و خاتم انبیاء و افضل همه
آئینده و گذشته می باشد۔ او (صلی اللہ علیہ وسلم) مرا بہ نفس نفیس خود ارتباط بخشیدہ و بدست
پاک و پاک کننده خودش مرا تربیت فرمودہ۔ و بر من عظمت و ملکوت خود را آشکار ساخته
و اسرار بزرگ خود مرا آموختہ۔ و اعتقاد داریم براینکه ہر آیتہ از قرآن بحر مواجہ است
کہ از دقائق ہدایت پر است۔ و اعتقاد داریم براینکہ جنت حق است و نار حق است و حشر
اجساد حق است و معجزات انبیاء حق است۔

و اعتقاد داریم براینکہ نجات در اسلام و اتباع نبی ماسید انام است علیہ الصلوٰۃ و السلام و
ہر چه مخالف اسلام است از ان بری ہستیم۔ و بآنچہ رسول ما (صلی اللہ علیہ وسلم) آورده ایمان
آریم اگر چه پے بہ حقیقت بلند آن نبرده باشیم۔ و ہر کس کہ از بابت ما خلاف آن گفتگوئے کرده

﴿۳۹۳﴾

و خارجہا و باللہ ہم یشرکون . و یفصلون طرائقہم و طاغوتہم علی
 النبی صلی اللہ علیہ وسلم و یقولون انا مارأینا النبی و ما نعلم القرآن ان
 نبینا الا شیخنا و ملفوظاتہ قرآنا و انا لمصیبون . یخادعون اللہ و الذین
 آمنوا و ما یخدعون الا انفسہم و ما یشعرون فی قلوبہم مرضٌ فزادہم
 اللہ مرضا و لہم عذابٌ الیم بما کانوا یکذبون . تراہم عاری الجلدۃ
 من لباس التقویٰ و صدق الاقدام و بادى الجردۃ من شعار الاسلام
 و فی عیشتہم و وجوہہم علمٌ علی ما یکتُمون جوہم مزہرٌ و دجنہم
 مکفہرٌ و فہمہم کالدواب و زہدہم کمالاح السراب و ہم
 یحسبون انہم عارفون . تباً لعیشتہم ہم تعالٰب فی المعاملات
 و ذیاب عند المخاصمات . یفرحون بعیطاء الناس و ہم عند المنع

ترجمہ: او بر مادروغ و افتراء بستہ باشد۔ پس از خدا بترسید و ہر بخیل خوار را کہ مانند
 مار بگزید نم میدود۔ و از ضعف رائے رغبت در تکفیر من دارد و پیر و خواہش بد است
 تصدیق نکنید۔ و آگاہ باشید کہ اسلام دین من و بر تو حید یقین من است و گاہے قلب
 من از راہ نرفتہ و دنبال گم رہی را نگرفتہ۔ و ہر کہ قرآن را گذاشت و قیاس را اتباع
 کرد۔ مثل او مثل شخصے باشد کہ گرگش از ہم درید و در بیابان جان گزافقاد و جان
 را بباد داد۔ خدا تعالیٰ خوب میداند کہ من عاشق اسلام و فدائے حضرت سید انام و
 غلام احمد مصطفیٰ (صلی اللہ علیہ وسلم) میباشم۔

از غفوان و قتی کہ بالغ بسن شباب و موفق بتالیف کتاب شدہ ام دوستدار آن
 بودہ ام کہ مخالفین را بسوئے دین روشن خدا دعوت کنم۔ بنا بر آن بسوئے ہر مخالفی

و ترک الخلعة یعبسون. یاوون الی وقر و یعرضون من ید صفر و یشتکون. یحسبون انہم صاحب دہاء و ماہم الا کاناہ خالی من ماء و یسرون بہذیان المبطرين المطرين و لا یفہمون. والسبیل الی سبرہم و تقدیر معارفہم و حبرہم و نور قلوبہم سهل ہین و هو أن یرض القرآن الکریم علیہم و یسئلون. فان الفرقان مملو من عجائب الاسرار و دقائقہا و لطائفہا و لکن لا یمسہ الا المطہرون. و لا یستنبط سبرہ و لا یطلع علی غموض معانیہ الا الذی اصابہ حظ من صبغة اللہ. فطوبی للذین یصبغون. و ہم قوم شغفہم اللہ حباً و طہرہم نفساً و زکامہم و جلاہم و رفعہم الیہ فہم فی ذکر حبتہم دائمون جُذبوا الی الحق بکل قلوبہم و فنوا فی ذکر محبوبہم و بذلوا و روحہم و قضاوانحہم و صاروا بکل وجودہم

ترجمہ: مکتوبے فرستادم و جوان و پیر راندائے قبول اسلام در دادم۔ و وعدہ نمودن نشانہا مر جویندگان را تقدیم کردم و در حالت عجز از جواب عہدہ ادائے تاوان گزاف بر خود گرفتہ۔ اما دشمنان از بے بودگی و ناتوانی زرد روئے شدند۔ و آواز مرا پاسخ نہ گزاردند۔ و لفظ نیک و بد بر زبان نیاوردند و نشد کہ در نزد من بیایند و از من چیزے مسئلت نمایند۔

پس این نشانے بزرگ بر صدق و حقیقت من است آنرا کہ تفکر میکند۔ آنکہ مرا شناخت تصدیق من کرد و آنکہ مرا شناخت تصدیق من نکرد۔ و ہر کہ برائے کشف امرے مجاہدہ نماید۔ خدا آن امر را بروے میکشاید۔ فرخندہ دلے کہ مجاہدہ را دوست دارد۔ تا کسے دست نیازید میوہ از بالا لائے شاخ درد ہانش فروند و ید۔ و تا کسے بقصد سفر

﴿۳۹۵﴾

لِلّٰهِ وَ هُمْ عَنْ اَنْفُسِهِمْ مَنْقُطَعُونَ مَا بَقِيَ تَحْتَ رِءَاثِهِمْ اِلَّا اللّٰهُ، تَحْسِبُهُمْ بَاقِيْنَ
مَوْجُودِيْنَ وَ هُمْ فَانُوْنَ. جَرَدُوْا سِيُوْفًا حَدِيْدَةً عَلٰى اَنْفُسِهِمْ سَفَاكِيْنَ
وَ اَنْسَلَخُوْا مِنْهَا كَمَا يَنْسَلِخُ الْحَيَّةُ مِنْ جِلْدِهَا وَ يَرٰى اللّٰهُ صَدَقَهُمْ وَ وِفَاءَهُمْ
وَ هُمْ عَنْ اَعْيُنِ النَّاسِ غَائِبُوْنَ. اَعْجَبَ الْمَلَائِكَةُ سِلْمَهُمْ وَ اِسْلَامَهُمْ وَ ثَبَاتَهُمْ
وَ تَعَلُّقَهُمْ بِحُبِّهِمْ وَ جَهَالَ النَّاسِ عَلَيْهِمْ يَضْحَكُوْنَ.

يُوذُوْنَهُمْ بِبِهْتَانَاتٍ وَ يَكْفُرُوْنَ نَهُمْ بِمُفْتَرِيَّاتٍ وَ لَا يَعْلَمُ سِرَّهُمْ اِلَّا اللّٰهُ
وَ هُمْ تَحْتَ قَبَابِهِ مُسْتَوْرُوْنَ. وَ الَّذِيْنَ اَثَرُوْا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَ اِطْمَأْنَنُوْا بِهَا
وَ فَسَقُوْا وَ اَفَاحُوْا دَمَ التَّقْوٰى وَ قَفُوْا مَا لَمْ يَكُنْ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ فَسَيَعْلَمُوْنَ اَيُّ
مَنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُوْنَ. يَخَافُوْنَ الْخَلْقَ وَ لَا يَخَافُوْنَ اللّٰهَ وَ هُمْ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ
شَاهِدُوْنَ. مِنْعَهُمْ شَمَمٌ اَنْوَفَهُمْ وَ عِظْمَةٌ عَمَائِمَهُمْ مِنْ قَبُوْلِ الْحَقِّ فَاَعْرَضُوْا

ترجمہ: روان نشد۔ مالک خرمانبان نشد۔ و مثل است ہر کہ جست یافت۔ پس
اے قوم من در تکفیر من بغیر عرفان و در تکذیب من بغیر حجت و برہان شتاب کاری
مکن۔ از دشنام زبان میالا و از ملامت و عتاب آزارم مرسان۔ و در غیب خدا
تداخل و بر چیزے کہ علم بان نداری اصرار مکن۔ البتہ میشود کہ شخصے را کفر بخوانید و
او در نزد خدا مومن باشد۔ و شخصے را تفسیق کنید و در دیدہ خداوند مرد صالح باشد۔
زیرا کہ بصیر بہ اندرون دلہا مر خداوند است و شما ہانا بینا ہستید۔ اے قوم من اگر بر
باطل قیام دارم خدا تعالیٰ از جابر آوردن مرا بسندہ است و اگر بر حق و بحق میباشم
اندر آن صورت بر جان شمامی لرزم کہ بجرم این جفا و ستم ما خود خواہید شد۔

اے متصوفین ہند قدرے قلیل از شما اہل اصلاح و اکثر اہل بدعت ہستند۔

عن داعی اللہ و ہم یعلمون . کل احد منهم یُسِحّت السنّة و یری و یدعو البدعات و یقری . و یقول : انظروا زهدی و فقری . و لا یدرون شیئاً و یحسبون انهم واصلون . و ینظرون الی الخلق و الی اللہ لا ینظرون . لا یرون غارات الرزایا علی الاسلام و یعکفون علی أهوائهم کعکوف المشرکین علی الإصنام و لا یبالون . عفت دار الدین و هم غافلون و غاض در الإسلام و هم نائمون . و بار سعر الشرع و هم یستبشرون . لا یدرون نار العشق و حرارة الذکر و قبس الفکر غیر التضحی و اصطلاء الجمر و یحبون ان یحمدوا بما لا یفعلون . یراءون انهم نضو مجاهدات . و هم عاری المطا من لباس تقات . و یدکرون تهجداتهم و هم للفرائض تارکون . لا نصیب لهم من کلام

ترجمہ: بعضے از شما میل بر بہانیت شدہ و ترک امرے خداوندے گفتہ راہ بیباکی می سپرند۔ و چون بادائے نماز رو آرند کسل و بے ذوقی و انما بند ولے از عمل بر ریاضتہائے تراشیدہ برہمنان حظے می برند۔ پائے اسپان را خون آلود و کوبان شتران رامی برند۔ (یعنی ریاضات شاقہ جان فرساجامی آرند) و گمان دارند کہ سعی نیکو میگز آرند۔ میگویند بقرآن ایمان آورده ایم اما ایمان بآن ندارند۔ و میگویند پیروی سنت میکنیم اما نمیکنند بلکہ راہ ہائے ضلالت را اختیار دارند۔ چہ آنا نکہ حق را دریافتہ اند۔ از ہمہ چیز ہا بریدہ و رہیدہ و بہ نحوے رو باد آورده اند کہ از مال و متاع دنیاے دنی دامن فراچیدہ و وجود پاک و یرا برہمہ فرزندوزن برگزیدہ اند۔ توفیق و ہدایت نصیب حال آنہاست و برایشان دائمًا صلوة و رحمت خالق ارض و سماست۔

﴿۳۹۷﴾

رب غفور و لا من خبر ماثور و باشعار الشعراء يتذاكرون. صبت على الاسلام مصائب و نوازل و هم غافلون. لا يواسون مقدار ذرة و فى الشهوات هم مستغرقون. و انى اراهم كمازح بالشریعة الغراء و مستهزئ باحاديث امام الوری. یوثرون ابیات الشعراء على آیات كلام الله و بها یفرحون و یرقصون. و یسمعون القرآن فلا یبكون و لا یتضرعون. قوم خرجوا من طریق الاهتداء. و آثروا الظلمة على الضیاء. یدبّون فى اللیلة اللیلاء. كالناقة العسواء. ما لهم حاف و لا راف و یدهبون این یشاءون. و واللّٰه انى ارى نفوسهم قد فسدت. و شابھت ارضا خربة و بالحشائش الخبیثة ملئت. یزحفون كزحف البهائم و لا یتستقیمون. الافراط عادتھم و الاعتساف سیرتھم

ترجمہ: و بعضے از شما طریق اباحت پیش گرفته و ہوائے بد را پیر و شدہ و گام در بیابان ہلاک و مرگ زدہ۔ زاد و سامان را فراموشیدہ و نشان منزل گم کردہ۔ و رب خویش را رنجانیدہ۔ و باد تندے بکشیش وزیدہ۔ و غرقہ گرداب فتاش گردانیدہ۔ نمی بینند کہ برگرفتن زاد و سامان سفر از اصول معاش و معاد است۔ چنانچہ ہر گاہ احتیاج بہ سامان دنیا افتد در جلب و جمعش بجان میکوشند۔ زود است کہ چون کوس رحلت بزندان شکار شود کہ بدار بقا تہید ست رفتہ اند۔

و بعضے از شما عمل نیک را باد و ایمان را با کفر و یقین را با ظن آمیختہ و مائل بہ خواہش ہائے بد شدہ از ساحل لنگر گاہ در بحر بد کردار بہا و نفس پرستی ہا افتادہ۔ مانند دیوانہ ہوش در باختہ در باد یہ ہائے ہلاک و بوار خود را انداختہ اند۔ چیز ہا در دین احداث کردہ

و آثار البراہمة الضالۃ مبلغ عرفانہم. و اشعار الشعراء وقود
 وجدہم و غذاء جنانہم. ترکوا ربہم والتصقوا بالدنیا و جعل اللہ
 علی قلوبہم اکنۃ فہم لا یفقہون. صنعوا لانفسہم مآزر من
 اصحاب القبور، و اضاعوا بركات ذری الرب الغفور. و یفسقون
 و لا ینتہون. ترکوا ملگًا داخ البلاد. و اتبعوا کل حقیر لا یملک
 الزاد. و ما ظلموا اللہ و لکن انفسہم یظلمون. افتتنوا باطراء
 المادحین. و اہلکھم اغضاء المسامحین و لم یقتبسوا نورًا من
 القرآن و فی وادی الشعراء یہیمون - یریدون غسل المریدین من
 ادناس الذنوب، و ہم متلطخون بأنواع العیوب و لا یعلمون. ایہا
 العمر الجاہل قمّ أوّلا لغسل قلبک ثم انہض لغسل اخیک

ترجمہ: و ابداع نموده اند کہ شومی آن طوق گردن ایشان شدہ و بہ مفسدہ ہائیش
 شادمانی میکنند۔ این طریق توجہ و اجزائے قلب و نشستن پیش قبر و سجود اہل قبر را کہ ناز
 بر آن دارند ہمہ از برہمان و کفار و ہنود درس گرفتہ اند۔ این مشرکان در نماز و بیرون
 از آن بت پیر خود را پرستاری میکنند و دیوان و طاغوتان خود را تفضیل بر نبی کریم صلی
 اللہ علیہ وسلم میدہند و میگویند مانبی را ندیدہ ایم و قرآن را نمی فہمیم۔ نبی ما پیر ما و قرآن ما
 ملفوظات اوست۔ مخادعت با خدا و مومنان میکنند و لے حقیقت مخادعت با جان خود
 میکنند اما شعور ندارند۔ درد دل ایشان مرضی نہان است کہ خدا روز افزونش میفرماید و
 باین دروغ بانی رنجہ در درسان با ایشان میرسد۔ از پوشاک تقوی و صدق قدم
 بر ہنہ تن و از شعرا اسلام بے بہرہ ہستند۔ رفتار آنہا و چہرہ آنہا آئینہ ضمیر آنہا است۔
 بے جوش و سرد دل و سیاہ باطن ہستند۔ زیرکی و دانش آنہا بیش از بہائم و زہد و معرفت

﴿۳۹۹﴾

باید مطہرہ و لا تقل للناس ما لا تفعل فیضحکون. و کیف تغسل بدن اخوانک و ان بدنک قد اتسخ. و درنه قد رسخ. و انت لا تنتهج مهجة الاهتداء فكيف هم ينتهجون. و ان کنتم فی ریب ممّا امرت به فتأهبوا للنضال واستعدّوا لإراءة آیات الکمال و صدق الحال من اللّٰه ذی الجلال. و انا نحن لإراءة تها مستعدون. اعلّموا ان الولاية کلها فی اجابات الدعاء و لا معنی للولاية الا القبولية فی حضرة الکبرياء. فالمضمار المضمار. و ان توثروا الفرار، فأنتم کاذبون. تعالوا یدخلکم اللّٰه فی ریاض الامن. و لا تفرحوا بخضراء الدمن. و انتم تعلمون. یدعوکم اللّٰه الی الخیر فما لکم لا تلبّون؟ و یوقظکم واعظّ منکم فما لکم

ترجمہ: آئنا ہمیش از نمود سراب نیست و می پندارند کہ عارف ہستند۔ سنگ و آتش بارد بر سر آئنا۔ در معاملہ مانند رو باہ و در مخاصمہ ہچو گرگ اند۔ اگر چیزے بایشان دہی شادمانی کنند و اگر ترک خدمت و ترک عرض مال کنی رو در ہم کشند۔ تو نگران را پیش خود جاد ہند و از تہی دستان رو گردانند و در فریاد آئند۔ خود را می پندارند کہ صاحب عقول و الباب اند۔ اما بہ حقیقت آوندے تہی از آب اند۔ از ستائش ستائندگان و ژاژ خایان و ہرزہ درایان خیلے بر خود می بالند و در جامہ نگیجند۔ از مودن ایشان سہل است و اندازہ خدا شناسی خیلے آسان۔ باین معنی کہ قرآن کریم بر ایشان عرض دہند چہ آن کتاب پاک پر از حقائق و معارف ہاست کہ دست فہم بآن جز شخصے کہ بہرہ وانی از خدا دانی و قدرت استنباط اسرار ازان و اطلاع

تتناعسون. و یجذبکم ید الغیب فلم یاقوم تتفَاعسون. قد جاءکم
 أنباء اللہ فلم تتناسون. و قد جاء الحق و زهق الباطل و انتم
 تمارون و قد تجلت لکم الآیات و انتم تعامون. ألا ترون أن
 الأرض قد زلزلت، و أن الفتن قد أحاطت، و أن القلوب قد ماتت،
 و کل داهية علی الاسلام نزلت، و کل آفة اندلقت علیہ و غلبت،
 و استیقظ الاعداء و انتم تنامون. اری البدعات فی کل قولکم
 و فعلکم و فی کل عمل تعملون، و فی الأحداث التي ترفعون.
 و فی ثيابکم التي تصبغون، و فی الاشعار التي تنشدون، و فی الوُحْد
 الذي تمشون. و فی القصص التي تقصّون بالفخر و تکبرون و فی
 لحیتکم التي تطيلون او تحلقون، و فی طیورکم التي تصطادون

ترجمہ: بر پوشید گیہائے معانی آن ندارد نرسد۔ مژدہ مرا ایشان را کہ رنگین
 باین رنگ میباشند! این قومے است کہ خدائے پاک ایشان را بحب خویش
 مشغوف ساخته۔ و دل ایشان را از ہمہ ناپاکی ہائے تجلیہ فرمودہ و از ہمہ رنگ ہا
 پرداختہ۔ انہارا بخود برافراشتہ و بیادخودش سرشار و والہ داشتہ۔ جذب حق
 دل آنہارا ہمہ بسوئے خود کشیدہ۔ و ایشان با او از جان و مال و کل غیر اور میدہ
 و بریدہ۔ در زیر چادر ایشان جز خدا نیست۔ نابینا ایشان را زندہ داند و در
 ایشان نشانے ازین ہستی و بقا نیست۔

تیغ تیز بر نفس خود ہا آہنجتہ اند و چنانکہ مار از جلد بر آید رشتہ ہستی را از ہم
 گسیختہ۔ خدائے پاک صدق و وفائے ایشان را می بیند و ایشان از دیدہ عالم

﴿۲۰۱﴾

مَا لَكُمْ لَا تَسْتَعْبِرُونَ عَلَىٰ غَفْلَتِكُمْ وَلَا تَتَذَكَّرُونَ. مَا لَكُمْ لَا تَخَافُونَ اللَّهَ
وَلَا تَتَرْتَعُونَ وَلَا تَلْتَاوَعُونَ. وَنَسِيتُمْ يَوْمَكُمْ الَّذِي فِيهِ إِلَى اللَّهِ تَرْجِعُونَ.
وَأَرَى الْفُسَادَ فِي أَعْيُنِكُمْ الَّتِي إِلَى الدُّنْيَا تَمْدُونَ. وَتَحْمَلُونَ حَمْلَةَ
الْبَازِي الْمُطَلِّ وَ عَلَى جِيْفَتِهَا تَقْعُونَ. وَ فِي لُسْنِكُمْ الَّتِي تُحِدُّونَهَا عَلَى
الْإِخْوَانِ وَ تَطِيلُونَ، وَ كَالصَّلِ تَنْضِنُضُونَ وَ لَا تَكْفُونَ، وَ فِي آرَاءِكُمْ
الَّتِي تُسْقِطُونَ فِيهَا وَ لَا تَصِيُونَ. وَ لَا تَمَيِّزُونَ الْفَائِقَ مِنَ الْمَائِقِ
وَ تَخْلُطُونَ. وَ عَلَى بَادِرَةِ الظَّنِّ تَسْبُونَ وَ تَغْتَابُونَ. وَ بَوْلَايَتِكُمْ تَفْتَخِرُونَ
وَ عِنْدَ الدَّعْوَةِ لِلْمُقَابَلَةِ تَوْلُونَ الدَّبْرَ وَ تَنْهَضُونَ ثُمَّ لَا تَخْجَلُونَ. بَلْ
عَلَىٰ فَيَوْضِكُمْ تُسَاجِلُونَ. وَ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكُمْ جَمَادٌ مَحْضٌ مَا دَنَاكُمْ
رُوحَ اللَّهِ وَ أَنَّكُمْ مَيِّتُونَ. وَ إِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ فَمَا مَنَعَكُمْ أَنْ تَتَجَاوَلُوا

ترجمہ: پوشیدہ ہستند۔ فرشتگانِ سلم و اسلام و از تعلق بہ محبوب ایشان در شگفت اند
و نادانان بر ایشان می خندند۔ و از بہتان و افترا با ایشان آزار میرسانند و سر
ایشان را جز خدا ندانند کہ ایشان در زیر چادرش پنهان می باشند۔ آنا کہ حیات دنیا
را اختیار کرده و مطمئن بدان شدہ و فسق و رزیدہ و خون تقوی ریختہ و درپے آنچه
علم بدان نداشته اند رفتہ اند نزدیک است کہ بدانند کہ کار ایشان یکجا می کشد و خود را
خوب می فہمند کہ باک از خلق دارند و از خدائی ترسند۔ بنی ہائے بلند و عمامہ ہائے
بزرگ ایشان را از قبول حق بازداشته کہ دانستہ از شنیدن آواز داعی خدا سر بازمی
زنند۔ ہر یکے از ایشان رشتہ سنت را می برد و بدعت را در کنار مہربانی می پرورد۔
و میگوید بہ بینید زہد و فقر مرا۔ اما چیزے نمی دانند و با این ہمہ خود را

فِي الْمِيْدَانِ وَتَتْرَاسِلُوْا وَفِي الْمَضْمَارِ تَتَبَارَوْنَ وَفِي حَلْقَةِ السُّوَابِقِ
تَتَبَارِزُوْا كَمَا اَنْتُمْ تَدْعُوْنَ. فَانْ بَارِزْتُمْ فَتَجِدُوْنَ مَطْلَعِيْ عَلَيْكُمْ
اَسْرَعُ مِنْ اِرْتِدَادِ طَرَفِكُمْ اِلَيْكُمْ وَيُخْزِيْكُمْ اللّٰهُ خِزْيًا مُّؤَلِّمًا وَتُغْلَبُوْنَ.
اِنِّيْ جِئْتُ لَاعِلَاءِ كَلِمَةِ الْاِسْلَامِ وَ اَنْتُمْ تَخَالِفُوْنَ. وَ اَرِيْدُ اَنْ اَجِدَّ دِيْنَ
اللّٰهِ وَ اَنْتُمْ تَزَاحِمُوْنَ. اَلَا تَرَوْنَ اَنْ الْاِسْلَامَ عَادَ غَرِيْبًا وَ وُرِدَ عَلَيْهِ مَا لَمْ
يَرِهِ الرَّءُوْنَ. وَ لَا رَوَاهُ الرَّاُوْنَ مَا لَكُمْ لَا تَأْخُذْكُمْ الرَّجْفَةُ مِنْ هَذَا
وَ لَا تَتَأَلَّمُوْنَ وَ مَا لَكُمْ لَا تَغْيِرُوْنَ عَلٰى هَذَا وَ لَا تَشْتَعَلُوْنَ. اَ اَنْتُمْ
رِجَالٌ اَمْ مَخْتَنُوْنَ اِيْهَا الْجَاهِلُوْنَ. الْاَتْرُوْنَ اِنَّ الْفِتْنَ قَدْ تَعَاظَمَتْ.
وَ اِنْ ظَلَمَاتُهَا قَدْ عَمَّتْ وَ اِحَاطَتْ. وَ اِنْ الْاَرْضُ الْقَتَّ مَا فِيْهَا وَ تَخَلَّتْ.
وَ اِنَّ الْبِدْعَاتِ قَدْ ثَرَّتْ وَ كَثُرَتْ، وَ اِنْ تَعَالِيْمُ الْقُرْآنِ قَدْ رُفِعَتْ

ترجمہ: از واصلان می گمانند۔ روخلق میدارند۔ اما دیده بخدا بر نمی گمارند۔
دیده و از نمی کنند که چه تاختها بر ساحت اسلام میرود۔ و هنوز با ز و هوا چنان
گرویده اند که مشرکان در گردبُت حلقه کشیده اند۔ خانه اسلام ویران شد و
ایشان بگلیم غفلت سر نهفته و جوئے شیر اسلام خشک گردید و ایشان بخواب ناز
خفته و بازار شرع الہی کا سرشدا ما گوش آنها از شورشاماینها حرفے از این
تباہی نشفته۔ از آتش عشق الہی و گرمی آن سرد و بے سوزند۔ اگر چه انبار ہیہزم
وز گال ہادر گرد خود می افروزند۔ چیزے از کار خوبی بجانیا رند۔ اما ستالیش
مردم را خواستگا راند۔ چنان می نمایند کہ از مجاہدات لاغر و زارند۔ اما از خیر
و تقوی بے برگ و بارند۔ فرائض را بجانمی آرند۔ و ذکر تہجدات بر زبان

﴿۲۰۳﴾

و النفوس الى الارض اخلدت، و الى الدنيا مالت، و تغطت الآراء
تحت البدعات و فى الأهواء أفرطت، و كل قوم افسدت طريقها
و ضلّت، فما بقى بعد ذلك ما ينتظره المنتظرون. و انى و الله من
عنده و دعوت الناس من امره فليختبر المختبرون. و انى أضع امام
العلماء و المشائخ لعنةً و بركة فليأخذوا منهما ما شاءوا و ليميلوا
الى ما يميلون. اما اللعنة فللذين يكذبوننى باتباع الظنّ و يكفروننى
رجماً بالغيب و لا يعلمون الحقيقة و لا يتدبرون. و لا يطلبون منى ما
يشفى صدورهم و لا يحضروننى ليشاهدوا الآيات و لينجوا من
الشبهات كما يفعل المتقون. الا انهم هم الذين شقوا فى الدنيا و الآخرة
و عليهم لعنة الله بما يكفرون المسلمين بغير علم و بما كانوا يظنون

ترجمہ: دارند۔ از کلام رب غفور و حدیث ماثور غافل و بے بہرہ مانند۔ اما اشعار
شعراء را بذوق دل خوانند۔ قسم بخدا اسلام عرضه آفہا شدہ۔ و واحسرتا کہ ایشان
ہیچ نمگساری نتوانند۔ و لے در بجا آوری فرمان نفس استغراق دارند۔ ایشان را
می بینم کہ بشریعت روشن و احادیث جناب رسول کریم صلعم استہزا و مزاح می کنند
و اشعار شاعران را بر کلام خدا برمی گزینند و بدان رقص و وجد می نمایند۔
قرآن را می شنوند و گریہ و بکا بر ایشان طاری نمی شود۔ مشتے بے خردان بے حیا
کہ از راہ ہدایت خروج و ظلمت را بر نور ایثار کردہ مانند ناقہ شب کور در شب
تاریک سرا سیمہ میگرددند۔ یا مانند شتر بے مہار اند ہر جا کہ میخواہند میروند۔ بخدا
مے بینم تقویٰ ایشان را خراب شدہ و شبیہ بر زمین پیدا کردہ کہ

ظَنَّ السَّوْءَ بِمَا كَانُوا يَسْتَعْجِلُونَ.

﴿۴۰۴﴾

و أما البركة فللذين يسمعون كلامي و يرون آياتي و يظنون بانفسهم خيراً و يقبلون الحق و لا يستكبرون. فاولئك هم الذين سعدوا في الدنيا و الآخرة و قاموا لطلب الحق فهم يطلبون. لا يمشون مكبين على وجوههم و يسئلون عند كل شبهة لينجوا منها و لا يصرون على الباطل و لا يغفلون. فعليهم صلوات الله و رحمته و بركاته و هم مرحومون. يا ايها الناس اسئلوني ان كنتم تشكون. و ادعو الله تضرعاً و خفية و استكشفوا منه يكشف عليكم و لا تقعدوا مع الذين يخوضون بشر من عند انفسهم و لا يتبعون سبيل الرشده و لا يطلبون الحق و هم مستكبرون. يا ايها الناس ان نزول المسيح كان امراً غيبياً فالله

ترجمہ: غیر از روئید گیہائے خبیث چیزے ندارد۔ مثل بہائم بر پا و دست رفتار میکنند و استقامت ندارند۔ افراط عادت ایشان است۔ و جور و ستم سیرت ایشان۔ و آثار براہمنان گمراہ مبلغ عرفان ایشان۔ و اشعار شعراء ہیزم آتش و جدا ایشان و غذائے دل ایشان۔ رب خود را گزاشتہ و رو بہ دنیا شدہ لا جرم خدائے تعالیٰ آنہا را از بصیرت و معرفت مجوب و مجور داشتہ و بجهت خود زیارت گاہ ہا از اہل قبور تراشیدہ و برکات پناہ گاہ رب کریم را از دل فراموشیدہ۔ اقدام برفسق می نمایند و با زنی آیند۔ پادشاہے را کہ قاہر بر فوق ہمہ بلاد است گزاشتہ۔ و غاشیہ اطاعت ہر نا چیز ذلیل بے سامان را بدوش برداشتہ۔ اینہا ستم بر خدائی کنند۔ بلکہ بر جان خود ہا می کنند۔ از غلو

﴿۲۰۵﴾

ابدءٌ غیبہ کیفما شاء. فلا تجادلوا فی غیب اللہ. و لا تتعدوا حدودکم و انتم تعلمون. و ان کنتم فی شکٍ مما قلت و ادعیت لِنفسی فاقصدوا قریبتی. و البثوا ایاماً فی صحبتی. یکشف اللہ علیکم ما فی قریبتی. و یحکم فیما کنتم فیہ تختلفون. و ان استطعتم فتعالوا لاراءة آیات صدقکم و رؤیة صدقی و أجمعوا علی خیلکم و رجلكم و اخوانکم المبتدعین و احياء کم القبوریین و ادعوا علیّ و لا تمهلون. فان كانت لکم الغلبة فاذبحونی بأیّ سگین تشاء و ن. و اعلموا ان اللہ مخزیکم، و لا یؤید الا عبده و لا یعلی الا دینه، و یهلكکم ایها المفسدون. ان اللہ لا یرضی لعباده الکفر و الشرك و البدعة، و اعداءه، هم المذبحون انه معی و قد اخبرنی من سرّ نزول المسیح و عُمی علیکم و کان هذا

ترجمہ: ستائش کنندگان گردن بالا کشیدہ اند۔ و از خردہ نہ گرفتن سہل گیران راہ ہلاکت سپریدہ۔ اقتباس نور از قرآن نکتہ و دروادی شاعران بے راہ و روئے میگردند۔ مریدان را میخوانند از چرک گناہان شست و شور دہند و خود ہا بہ گونان گون بدی و عیب آلودہ میباشند۔ اے نادان بیہوش بر خیز نخست خود راشست و شور بکن آنگاہ با دست پاک و صاف فکر غسل برادر بنما۔ و چیزے کہ نمی کنی از زبان مگو کہ بر تو خندہ زنند۔ و چگونہ سزاوار تطہیر برادر ہستی کہ خودت چرک بر ہمہ تن راسخ شدہ۔ چون خودت بر راہ ہدایت رفتار نداری۔ آنہا را چہ طور و براہ توانی بیاری۔ و اگر دران چہ من مامور بدان ہستم شک دارید۔ ہمہ بجهت قتال با من آمادہ بشوید۔ و برائے و انمودن

فتنة من الله يخفى ما يشاء ويبدى و كذلك سنته في انباء الغيب فويل
 للذين يحاجون في غيوب الله كأنهم كانوا عليها محيطين، و كانوا على
 كل خفاياها مطلعين و لا يحذرون. أيها الناس كل شجر يعرف باثماره
 فستعرفونني باثماري فلم تشاجرون. و كُفُوا السنتكم من الاكفار
 و ايديكم من الاضرار. و اتقوا سخط الله القهار. و ادعوا الله كشف
 هذه الاسرار، فسوف تخبرون. اني ادعوكم الى امر فيه ثمرة خيركم
 و علاج ميركم، و هو ان يجاهد كل احد منكم و يسئل الله تعالى ان
 يريه روبا كاشفاً لحقيقة الحال، او يلهمه الهاماً يليق للاستدلال و الله
 قادر على كل شيء فيعطيكم اذ انتم بكل قلبكم تسئلون. فقوموا في
 او اخر الليالي و توضحوا، ثم صلوا ركعات و ابكوا و تضرعوا، و صلوا

ترجمہ: نشان کمال از خدائے ذوالجلال استعداد بکنید کہ من بیاری خدا آمادہ و مستعد
 می باشم۔

آگاہ باشید کہ ولایت ہمگی در اجابت دعا است۔ و معنی ولایت قبولیت
 ست در حضرت کبریا۔ الامیدان۔ میدان!! و اگر فرار کنید کاذب باشید۔
 بیائید مرا بپذیرید و در روضہ ہائے امن در آئید۔ و بروئیدگی و من بادانش و
 فہم شادمان نشوید۔ خدا تعالیٰ شمارا بسوئے خیر میخواند و بلیک نمی گوئید۔ و
 واعظے شمارا بیدار میکند و خواب را از دیدہ ہانمی شوئید۔ و دست غیب شمارا
 میکشد و ہنوز می غنووید۔ و نشان ہا آشکار شدہ و ہنوز دیدہ باز نمی کنید۔ نمی بینید
 کہ زمین بزلزلہ در آمدہ فتنہ ہا از ہر چہار سوگرد آمدہ۔ و دلہا مردہ شدہ

﴿۲۰۷﴾

عَلَى النَّبِيِّ الْكَرِيمِ وَ سَلِمُوا . ثُمَّ اسْتَغْفِرُوا لِأَنفُسِكُمْ وَ اسْتَخْبِرُوا ،
 وَ دَاوَمُوا عَلَى هَذَا أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَ لَا تَسْتَمُوا فَسْتَجِدُونَ مِنَ اللَّهِ أَمْرًا
 يَقُودُكُمْ إِلَى الْحَقِّ وَ تَنْجُونَ مِنَ الشُّبُهَاتِ كَمَا يَنْجِي الصَّالِحُونَ .
 فَمَا لَكُمْ لَا تَقْتَدُونَ سُنَنَ الصَّالِحِينَ . وَ لَا تَنْتَهَجُونَ مَهَجَةَ الْإِتْقَاءِ .
 وَ تَحِبُّونَ أَنْ تَفْسُقُوا وَ تَكْفُرُوا إِخْوَانَكُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَتُؤْخَذُونَ عِنْدَ اللَّهِ
 وَ تَحَاسِبُونَ أَتَحْسِبُونَ الْإِكْفَارَ هَيِّنًا وَ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ مَا لَكُمْ لَا
 تَتَّقُونَ اللَّهَ وَ لَا تَتَفَكَّرُونَ . يَا أَيُّهَا النَّاسُ تَوْبُوا تَوْبُوا قَبْلَ أَنْ تَغْلُقَ أَبْوَابَ
 التَّوْبَةِ وَ أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ . يَا أَيُّهَا النَّاسُ اجْتَنِبُوا مَجَالِسَ قَوْمٍ مُتَصَوِّفَةٍ
 يَقُولُونَ أَنَا نَحْنُ لِحَشْتِيَّوْنَ ، وَ أَنَا نَحْنُ لِقَادِرِيَّوْنَ . يَا تَوْنُكُمْ فِي جُلُودِ
 النَّعَاجِ وَ هُمْ ذِيَابٌ مُفْتَرِسُونَ . تَرَوْنَهُمْ أَذْنَا لِلْأَغَارِيدِ . وَ الْمَعْرُضِينَ

ترجمہ: وہر گونہ بلا برسر اسلام رسیدہ۔ و ہر رنگ آفت برا و نزول و غلبہ آورده۔
 دشمنان بیدار و با ساز و شہا ہاست خواب ناز۔ من ہمہ بدعت می بینم۔ ہر کردارے
 و گفتارے را کہ میکنید و میگوئید۔ و ہر گورے را کہ بلند میکنید۔ و این لباسہائے شمارا
 کہ رنگین می نمائید۔ و اشعار شمارا کہ میخوانید۔ و ریش ہائے شمارا کہ بلند میکنید یا می
 تراشید۔ و نخچیر ہائے شمارا کہ صید میکنید۔ وائے بر شہا چرا بر غفلت آگاہ و بر کردہ
 نادم نمی شوید۔ خدا را فراموش کردید و باک از او ندارید و فکر روز پسین را پس
 پشت انداختید۔ دیدہ ہائے شمارا از فساد و آ زست کہ از سوے معاد بند و بر معاش
 باز است۔ و در دنیا و زینت آن چنان نگاہ مے اندازید کہ زانغ و زغن بر لاشہ
 مردار۔ و ہمہ بدعت مے بینم زبان ہائے شمارا کہ بر برادران دراز و مثل مار

عن سنن النبی الوحید، و اکثرهم فاسقون. قریموا لقینات
 غیداء، و دَعُوا الشریعة الغراء. و خلعوا رسنهم و اتبعوا الاهیاء
 فهم علیها منتکسون. ما لهم من علم من معارف القرآن، و ما
 مسّت قریحتهم دقائق الفرقان، و یحسبون انهم الی قصوی
 المطالب فائزون. و اذا قیل لهم اتبعوا داعی اللہ. قالوا لا نعلم
 ما الداعی و انا نحن الراشدون المرشدون. و اذا دعوا الی اللہ
 و سنن رسوله لَوّوا رؤوسهم استکباراً و اتخذوا نُذَرَ اللہ هُزْءَةً
 و بهم یتستهزءون. و یقولون انّ المحدثیة و شرف مکالمات
 اللہ و شرف رسالته لیس بشیء. و لو شئنا لجعلنا ادنی مریدینا
 بالغ هذا المقام، و لکنّا مثل هذه الامور کارهون.

ترجمہ: محرک میکنید۔ و بازنمی مانید۔ و رائہائے شمارا کہ در آن خطا میکنید۔ و
 بر صواب نمی باشید۔ قدرت باز شناختن سرہ رازنا سرہ ندارید۔ و بجز دظن
 رو بد شنام و غیبت آرید۔ بدعوی ولایت گردن می افرازید۔ و در وقت
 مقابلہ با عارف ار در می سازید۔ شرمسار و زرد رونے شوید و با آن دعوی
 فیوض و برکات دارید۔ من بہ یقین دانم کہ شما از سنگے بیش نیستید و روح اللہ از
 شما نزدیک نشدہ۔

و اگر زہرہ و توان دارید چرا در میدان بروز نمی آرید۔ و اگر بروز کنید
 در چشم زدن آشکارا شود کہ نصرت و ظفر ہمراہ کاب من و رسوائی و ہزیمت نصیب شامی
 شود۔ و من آمدہ ام کہ رایت کلمہ اسلام را برابر افرازم و شما در من می آویزید۔

﴿۲۰۹﴾

ختم اللہ علی قلوبہم فہم لا ینظرون الی الحق و لا یقصدونہ و لا یبجلون و یحتقرون الذی ارسلہ اللہ الی عبادہ و یقولون قد أنبأنا اللہ انہ کافر کذاب، و یصرون علی قولہم و ہم یکذبون. و یقولون ان البرکات کلها منوطۃ بالبیعة، و ما لہذا الرجل شرف بیعة شیخ من المشایخ. و ما بیعتہم الا کصفقة المغبون، و ان قولہم الا کذب نحتہ الصواغون. یا حسرة علیہم الا یعلمون انّ المسیح ینزل من السماء بجمیع علومہ، و لا یأخذ شیئا من الارض ما لہم لا یشعرون. الا یعلمون انّ الذین یُرسلون من لدن ربہم لا یحتاجون الی بیعة احد، و ہم من ربہم یتعلمون، و کل علم منہ یأخذون. بہ یبصرون و بہ یسمعون و بہ ینطقون. یسکن

ترجمہ: و میخواتم درختان پڑمردہ اسلام را آبیاری کنم و شما با من ستیزید۔ نمی بینید کہ اسلام غریب گردیدہ و بر سرش رسیدہ آنچه نہ گوشے شنیدہ و نہ چشم دیدہ۔ و نہ گویندہ گویندہ۔ در شگفت ام کہ ازین حالت ہازلزلہ شما را نمی گیرد و الے نمی رسد۔ و غیرت و اشتعال پنچہ بردا من شما نزنند۔ مرد خوانم شما را یا منخت می باشید۔ آگاہ می باشید کہ فتنہ ہا عظیم شدہ و تاریکیہ عام گردیدہ۔ و زمین آنچه در باطنش مدفون بود برون انداختہ و خود را پرداختہ و بدعات بیضہ ہا گزارشتہ۔ و تعلیمات قرآن رخت از عالم برداشتہ۔ جان ہا بہ پستی گرایندہ و مائل بدنیا شدہ و در زیر چادر گم رہی سرد رکشیدہ۔ و در سوراخ خواہشہائے بد فروخزیدہ۔ و ہر قوم را حق گزارشتہ و راہ کج را

فَیْهِمْ رُوحَ اللّٰهِ، فَهَمْ بِرُوحِهِ یَتَكَلَّمُونَ، وَ بِهِ یَنْوَرُونَ کُلٌّ مِنْ سَلَمِ نَظْمِ فَطْرَتِهِ وَ بِهِ یَفِیضُونَ. وَ بِهِ یُطْلَعُونَ عَلٰی کُنُوزِ الْعِلْمِ، وَ یَقِیْمُونَ حُجَّةَ اللّٰهِ عَلٰی کُلِّ مَنْ لَجَّ بِانْکَارِ الْحَقِّ وَ جُحُودِهِ، وَ مِنْ اللّٰهِ یُنْصَرُونَ. یُودِعُ اللّٰهُ صُدُورَهُمْ مَعَارِفَ الْقُرْآنِ، وَ یُظْهِرُهُمْ عَلٰی نَوَادِرِ وَقَائِعِ الزَّمَانِ. وَ یُعْطِیهِمْ شَیْئًا مَا لَا یُعْطٰی غَیْرَهُمْ وَ هُمْ مِنْ غَیْرِهِمْ یَمِیْزُونَ. وَ یَهَبُ لَهُمْ مُلْکًا لَا یَنْبَغِی لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِمْ وَ هُمْ بِعِنَايَاتِهِ یُخَصِّصُونَ. وَ أَنِّیْ لَكُمْ هَذَا الْفَضْلَ ایهَا الْمَتَمَرِدُونَ الْمَکْذِبُونَ. وَ اِنْ کَانَ فِی بَیْعَتِكُمْ وَ بَیْعَةِ مَشَائِخِکُمْ اِثْرٌ فَأَرُونِیْ فِیْهَا هَذَا الْاِثْرَ ایهَا الْکَاذِبُونَ. وَ اِنْ کَانَ فِی صَحْبَتِکُمْ وَ صَحْبَتِهِمْ فِیضٌ فَمَا لِیْ لَا اَرٰی ذَکَ الْفِیضَ اَنْتُمْ تَثْبِتُونَ. قَدْ

ترجمہ: گزیدہ۔ و اکنون چه باقی مانده که منتظران چشم در راهش دارند۔ و من قسم بخدائے عظیم که از نزدیک او آمده ام باید از مایندگان مرا بیازمایند۔ من در پیش علماء و مشائخ لعنت و برکت تقدیم میکنم ازین هر دو برگیرند هر چه را اختیار فرمایند۔

لعنت برائے آنهاست که به گمان محض و از رجم به غیب تکفیر و تکذیب مرا مبادرت می نمایند۔ پیخبر از حقیقت هستند۔ و در حضور من نمی آیند که نشان مرا به بینند۔ و از پی بیماری سینه از من شفا و مداوا طلب نمی کنند و بر فقار اهل تقوی قدم نمی زنند که از شبهات رستگاری یابند۔ اینها درد دنیا و آخرت شقی و واژون بخت اند و لعنت خدا بر ایشان که با جهل و ظن بد و شتابکاری سبقت بر تکفیر مسلمانان

﴿۴۱۱﴾

هَلِكْتُمْ وَاهْلَكْتُمْ جَبَلًا كَثِيرًا اِيهَا الْمَفْتَرُونَ. مَا لَكُمْ مَا نَفَع النَّاسَ بِيَعْتِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ مِنْهُ مُنْتَفِعُونَ. وَمَا مَجْلِسُكُمْ إِلَّا حَلْقَةٌ مَلْتَحِمَةٌ وَنَظَارَةٌ مُزْدَحِمَةٌ وَمَا يُقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي مَجَالِسِكُمْ بَلْ بِالْأَشْعَارِ تَتَلَاعَبُونَ. وَالَّذِينَ يَبَايَعُونَكُمْ مَا أَرَى فِيهِمْ حُبَّ اللَّهِ وَحُبَّ رَسُولِهِ لَمَا لَّا أَرَاهُمْ مُتَنَاهِينَ مِنَ الْفُسْقِ وَالْمَعْصِيَةِ بَلْ إِلَى الْمَعَاصِي يَسْعَوْنَ وَيَسَارِعُونَ. وَيُرَكَّبُونَ مِنَ اللَّهِ إِلَى غَيْرِ رُكْبَانٍ وَيَعْبُدُونَ الْقُبُورَ وَيَسْتَعْصِمُونَ بِغَيْرِ مَكِينٍ وَيَنْتَكِسُونَ عَلَى جَيْفَةِ الدُّنْيَا فَهَمَّ مَالَتُونَ مِنْهَا الْبَطُونَ. يَكْلِفُونَ بِهَا لِبْغَاوَتِهِمْ وَيَكْلِبُونَ عَلَيْهَا لَشِقَاوَتِهِمْ وَهُمْ فِيهَا يَعْتَدُونَ. لَّا يَعْلَمُونَ مِنَ الْقُرْآنِ دَقِيقَةً وَلَا يَقْرَأُونَ وَنَهٍ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ لِآخِرَةِ شَيْئًا وَلَمْ يَزَالُوا لِدُنْيَاهُمْ

ترجمہ: کنند۔

و برکت برائے آنهاست کہ گوش بکلام من دارند۔ و نشا نہائے مرا می بینند۔ و از گمان نیک کہ بر برادران دارند قبول حق کنند و گردن نمی کشند۔ اینها نیک بخت و سعید اند در دنیا و آخرت و از خدا توفیق طلب حق یافته در صد و جستجوئے آن می باشند۔ ہمہیہ و ار رفتار نمی کنند۔ بلکہ ہر شبہ کہ رونماید دفع آزاری کوشند کہ ازان بلیہ بر ہند و بر باطل اصرار نکند و پیوستہ ہوشیار باشند۔ این طائفہ مرحومان است صلوة و رحمت خدا بر ایشان باد۔ اے مردمان اگر شک دارید از من پرسید۔ و از تہ دل و گریہ و زاری کشف این امر را از خدا خواہید البتہ شمارا گشاد کار میسر آید۔ و ہم نشینی با مردمانے

يعانون. يا ايها الناس توبوا توبوا فان الايام قد كملت و ساعة الله قد اقتربت. فطوبى لعين امعت و رأت. و طوبى لأذن اصغت و سمعت و طوبى لقدم الى الحق نهضت و سارعت، و طوبى لقوم هم يقبلون الحق و لا يعرضون. ايها المسلمون جعلكم الله مسلمين اعلموا انى من الله و كفى بالله شهيداً و اعلموا انه ينصرنى و يؤيدنى و يعلمنى و يلهمنى و اعطانى من معارف لا يعلمها احد الا بتعليمه فما لكم لا تقبلون و لا تمتحنون. ايها الناس ادنوا منى و لا تتحولوا و افتحوا أعينكم و لا تغضوا و ادخلوا فى امان الله و لا تبعدوا، و تطهروا عن الحقد و الشنآن و لا تلتخوا، و تجلّدوا الى التوبة و لا تستأخروا، و لا تفرطوا فى سوء الظن و اتقوا

ترجمہ: نکلید کہ در بدسگالیهافرورفته اند و از پندار و خود بنی سرحق خواہی و حق طلبی ندارند۔

اے مردمان نزول مسیح امرے بود در پردہ غیب نہفتہ۔ خدا نہان خود را ہر طور کہ خواست پیدا کرد۔ نباید شتا در غیب با من مجادلہ کنید و دانستہ بیرون از حد مدوید۔ و اگر گفتار مرا باور ندارید و در دعویٰ مرا راست نمی پندارید در قریہ من بیائید و چندے در صحبت من مکث کنید۔ البتہ خدا نہان مرا بر شتا آشکار و درین اختلاف ہائے شتا امرے فاصل اظہار کند۔

و اگر زہرہ و جگر دارید بیائید نشان صدق مرا بہ بینید و بنمائید۔ و بیاوری خود گرد آرید ہمہ پیادہ و سوار و ہمہ مردہ ہائے بدعت تراش و زندہ ہائے گور پرست را

﴿۲۱۳﴾

وَ اجْتَنِبُوا وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ جَاهِدُوا، وَ لَا تَعْجَلُوا أَلَا
 لَا تَعْجَلُوا، وَ ادْعُوا اللَّهَ مُتَضَرِّعِينَ وَ اطْرَحُوا بَيْنَ يَدَيْ رَبِّكُمْ،
 وَ اسْأَلُوهُ حَقِيقَتِي وَ حَقِيقَةَ أَمْرِي بِكُلِّ قَلْبِكُمْ وَ بِكُلِّ تَوْجِهِكُمْ
 وَ بِكُلِّ عَزِيمَتِكُمْ وَ بِصَدَقِ هِمَّتِكُمْ يَكْشِفُ الْأَمْرَ عَلَيْكُمْ وَ تَجَابُوا.
 اِرْفَقُوا أَيُّهَا النَّاسُ اِرْفَقُوا، وَ لَا تَغْلُوا فِي سَبِّكُمْ وَ لَا تَعْتَدُوا،
 وَ اتَّقُوا انْكَارَ عَجَائِبِ اللَّهِ الَّتِي أُخْفِيَتْ مِنْ أَعْيُنِكُمْ وَ لَا تَجَارُوا.
 وَ اِرْحَمُوا عَلَيَّ أَنْفُسَكُمْ وَ لَا تَظْلَمُوا أَيُّهَا الْمُسْتَعْجِلُونَ. يَا مَشَائِخَ الْهِنْدِ
 إِنْ كُنْتُمْ تَحْسِبُونَ أَنْفُسَكُمْ شَيْئًا فَمَا لَكُمْ لَا تَبَارِزُونَنِي وَ لَا تَقَاوَمُونَ.
 وَ إِنِّي أَرَاكُمْ فِي غُلُوبِكُمْ سَادِرِينَ وَ سَادِلِينَ ثُوبِ الْخِيَلَاءِ وَ مُعْجِبِينَ
 وَ أَهْلَكُمْ الْمَادِحُونَ الْمَطْرَاءِ وَن. تَعَالَوْا نَدْعُ الرَّبَّ الْجَلِيلَ

ترجمہ: و ہرچہ زودتر دعائے بد بر من کنید۔ اگر غلبہ شمارا باشد بہر کار د کہ
 خواہید گلوئے مرا بہ برید۔ آگاہ باشید کہ خدا در پئے آنست کہ پردہ شمار در د
 و مددگار بندہ خود باشد و دین خود را بر فرازد۔ و شما بدکاران را از بیخ بر
 اندازد۔ او شرک و کفر و بدعت را برائے بندگان و دست ندارد۔ لا جرم
 دشمنانش پیوستہ ہدف تیر ہلاک بودہ اند۔ او با من است۔ و مرا بر سر نزول
 مسیح کہ بر شما پنهان ماندہ مطلع ساختہ۔ این ابتلائے است از خدا ہرچہ را خواہد
 پوشد و آنچه را خواہد پدید آرد۔ ہمین طور عادتش در اخبار غیب استمرار
 میداشتہ۔ افسوس بر آنہائے کہ در بارہ نہانیہائے خدا ستیز و آویز میکنند کہ
 گوئی اطلاع و احاطہ بر آن دارند و نمی ترسند۔

ونتحمی القال والقیل. و نطلب من اللہ البرهان والدلیل و نسأل اللہ ان یفتح بیننا و بینکم لیتبین الحق و یهلك الهالکون. و انی واللہ أتیقن فیکم انکم الثعالب و تستأسدون. و بُغْثان و تستنسون و کذالکم فی امری تظنون. فتعالوا نجعل اللہ حکمًا بیننا و بینکم لیکرم لیکرم اللہ الصادقین و یخسر المبطون. فان کان لکم نصیب من نعمتی التي انعم اللہ علیّ فبارزوا علی ندائی و واجهوا تلقائی وابتدروا و لا تُمهلون. و واللہ ما ارى فیکم نفسًا من الصلحاء. الا کالشعرة البیضاء فی اللّمة السوداء و اراکم انکم اضللتم عباد اللہ و عقرتم ناقة الاسلام و تعقرون. و قد أرسلنی ربی لاعرفکم طرقًا تسلكونها، و اعملاً تعملونها، و اخلاقًا

ترجمہ: اے مردمان درخت راز ثمری شناسند۔ مرا نیز از ثمر من بشناسید۔ این جنگ چراست۔ زبان رازا کفار و دست رازا ضرار بازدارید و خوف خدا را در پیش چشم داشته از وے بخواید کہ این راز سر بسته بر شما مکشف شود۔ من یک تدبیرے کہ صلاح شما در آن است بر شما عرض میدهم باین معنی کہ ہر یکے از شما مجاہدہ کند و از خداوند عزّ اسمہ رویائے و خوابے مسئلت نماید کہ کاشف حال باشد یا الہامے بخواید کہ قابل استدلال بود۔ و خدا بر ہر شے قادر است۔ اگر بہمہ دل از وے سوال کنید شما رازیان کار باز نہ گرداند۔ و بجهت این معنی آخر شب بر خیزید و وضو کنید و رکعاتے چند بگزارید و خیلے تضرع و تخیع اظہار بدارید۔ و صلوة و سلام بر نبی کریم بفرستید۔ سپس استغفار تکرار کنید و استخبار نمائید و بر این نہج

﴿۴۱۵﴾

تتہذبون بها۔ فاجیبونی: اُتقبلون دعوتی او تردون ما لکم لا تنظرون الی الاسلام و مصائبها و الی آفات جدیدة و غرائبها۔ و لا تواسون ایها الغافلون۔ هذا وقت جمع ضلالة کل تنوفة۔ و سلاله کل مخوفة و اتی الزمان بعجائب فتن و علوم اطروفة۔ یعرف فیها علامات الوقاح کإمرأة مطروقة یقبلها الأحدث و یستملحون۔ ایها الناس جئکم فی وقت کادت الشمس تغرب فیہ و تجب۔ و ضیاء الاسلام یستتر و یحتجب۔ فما لکم لا ترون الأوقات و ما تقبلون النور الذی نزل فی وقته و فی أنباء الرسول تشکون۔ ما لکم قد جمدمتم و ناقتم قعدت و أرنفت بأذنیها و نفسکم لغبت و سقطت علی ساقیها و ما بقی لکم حسّ و لا حركة و لا انتم تنفسون۔ أنتم نائمون أو

ترجمہ: چہل روز مداومت کنید و ملول نشوید۔ نزدیک است کہ از خدا امرے بدست آرید کہ شمارا راہ بحق و از شبہات رستگاری بخشد مثل آنچه صالحان رستگاری شدہ اند۔ حیرانم کہ چرا شیوہ نیکوکاران و طریق پرہیزگاران اختیار نمی کنید بلکہ دوست دارید کہ از جہل تفسیق و تکفیر برادران کنید و نزدیک خدا سزاواراخذ و حساب شوید۔ تکفیر را امرے آسان پندارید؟ نزدیک خدا امرے گران و بزرگ است!!! از خدانمی ترسید و نمی اندیشید؟ تو بہ کنید۔ تو بہ کنید پیش از آنکہ بروئے شما درتو بہ را بند نمایند!

اے مردمان از مجالس این متصوفیان اجتناب کنید کہ میگویند ما

میتوں۔ ما لکم لا تسمعون و لا تجیبون۔ اُتحبون الحیوة الدنیا و لا تذکرون موت آبائکم و لا تخافون۔ یا حسرة علی شفو فکم فی الدین و تشو فکم اجسامکم بالتسمین، و خلو کم من مواساة الاسلام و العلم و الیقین و مما تدعون۔ الا ترون ریحاً مطوحة عن طرق الصواب، و فتناً مبرحة لا ولی الالباب۔ الا ترون رأس المائة التی کتم تنتظرونها۔ ألا ترون اُطلال الظلام، و اقتحام جیش الیام، فلم لا تستیقظون۔ الا ترون ان الاسلام صار کالیتیم المزء و د، و همم المسلمین کالنضو المجهود، و خوف اللہ کالمتاع المفقود، و علم القرآن کالحدی الموء و د۔ ترونه ثم تتجاهلون۔ ایها الناس امتحضوا حزمکم

ترجمہ: چشتی ہستیم و ما قادری ہستیم۔ در صورت ظاہری برنگ میش مسکین و انما نند و در سیرت و سریرت ہچو گرگ درندہ می باشند۔ ہمہ شیفنگی و میلان آ نہا بسرود و نغمہا است و از اتباع سنت آن یگانہ نبی اعراض می ورزند۔ و بسیارے از انہا فاسق ہستند۔ ہمگی توجہ و التفات بہ لولیان نازک اندام دارند۔ و شریعت روشن و پاکیزہ را پس پشت گزارند۔ از قید شریعت آزاد و ہوا و ہوس را منقاد می باشند۔ علمے از معارف قرآن و متے بہ دقاتق فرقان ندارند و خود را فائز بہ غایت مطالب پندارند۔ و چون آنہا را بگویند کہ داعی خدا را البیک بگوئید۔ میگویند خود مان راشد و مرشد ہستیم۔ و ہر گاہ آنہا را بسوئے خدا و سنت رسول وے بخوانند۔ گردن از کبر برمی افرازند و بر بندیران خداوندی

﴿۴۱۷﴾

فِي الْاَفْكَارِ، وَ دِيَانَتِكُمْ فِي الْاَنْظَارِ، وَ لَا تَحِيدُوا مِنْ اللّٰهِ الْبَارِ، وَ لَا تَرُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ الَّتِي جَاءَتْ فِي وَقْتِهَا وَ لَا تَوَلُّوْا وَ اَنْتُمْ مَعْرُضُوْنَ. وَ اِنْ تَسْمَعُوْا قَوْلِي وَ تَلْتَفِتُوْا اِلَى مَوَاعِظِي وَ اِلَى الْوَصَايَا الَّتِي اَنَا مُوَصِيْكُمْ الْيَوْمَ فَاللّٰهُ يَرْضَى عَنْكُمْ وَ يَشْرِكُمْ وَ يَكْثُرْكُمْ وَ يَنْزِلُ بِرَكَاتِهِ عَلَيْكُمْ وَ يَجْعَلُ بَرَكَهَةً فِيْ اَوْلَادِكُمْ وَ ذُرِّيَاتِكُمْ وَ زُرُوْعِكُمْ وَ تِجَارَاتِكُمْ وَ عِمَارَاتِكُمْ وَ اِمَارَاتِكُمْ وَ يَحْيِيْكُمْ حَيٰوةً طَيِّبَةً فَتَدْخُلُوْنَ فِيْ اَمَانِ اللّٰهِ وَ تَحْتَ ظِلِّهِ تَعِيْشُوْنَ. وَ اِنْ لَمْ تَنْتَهَوْا مِنْ شُرُوْرِكُمْ وَ لَمْ تَضَعُوْا حُكْمَ اللّٰهِ عَلٰى نَحْوَرِكُمْ فَتَوْخِذُوْنَ بِذُنُوْبِكُمْ وَ تَاْكُلْكُمْ نَارُ عِيُوْبِكُمْ وَ يَجْعَلْكُمْ اللّٰهُ قِصَصًا لِّلْآخِرِيْنَ وَ عِبْرَةً لِّلنَّاطِرِيْنَ وَ يَذْرِبْكُمْ وَ يَزْعَجْكُمْ فَتَبْقَى طُلُوْلَكُمْ وَ اَنْتُمْ تَفْنُوْنَ

ترجمہ: خندہ می زنند۔ و میگوبند ”محدثیت و شرف مکالمات الہیہ و شرف رسالت چیزے نیست۔ و اگر بخواہیم کمترین مریدان را با این مقام میتوانیم رسانیم۔ اما از ہچو امور کراہت میداریم“۔ خدا تعالیٰ بر دل ایشان مہر زدہ کہ نظر بحق و قصد و شناخت آن نکنند۔ و بدیدہ حقارت بآن کس می نگرند کہ حق تعالیٰ او را بسوئے بندگان خود فرستادہ۔ و میگوبند ”خدا ما را آگاہی دادہ کہ او کافر و کذاب است“۔ و اصرار بر این قول دارند و تکذیب میکنند۔ ”و میگوبند ہمہ بر کہتا منوط بہ بیعت است و این کس شرف بیعت شیخے از مشائخ ندارد“۔ و حقیقت این است کہ بیعت آنہا بیش از صفقہ زیان کار نغے باشد۔ بلکہ آن دروغ بے فروغے است کہ دخل سازان تلمیح گر آنرا تراشیدہ۔ وائے حسرتا بر آنہا ندانند کہ مسیح از آسمان با ہمہ علوم

وَيَجْرِدُ اللَّهُ وِرَاءَ كُم سَيْفَهُ وَيَسْلُطُ عَلَيْكُمْ مِنْ يُوْذِيكُمْ وَيَضْرِبُ عَلَيْكُمْ الذَّلَّةَ وَمِنْ كُلِّ مَقَامٍ تُطْرَدُونَ. ان الله يريد ان يؤيد دينه وينصر عبده. أفهذا اسلامكم أنكم على خلافه واقفون. أستطيعون إزعاج شجرة غرسها الرب الكريم أبالله تحاربون. رب ما أربب إقدامك إذا نزلت لنصرة قوم فهم الغالبون. رب ما اقطع حسامك اذا جرّده على حزب فهم المقطوعون. ان الله تجلّى بألبسة جديدة فقوموا له ايها الغافلون. وان تغافلتم و اعرضتم فسوف تذكرون و تتندمون. انظروا الى اقوام قبلكم عصوا الله فضربهم على سيماهم و أخذهم بالبأساء والضراء و أبادهم

ترجمہ: فرود آید و از زمین و زمینیان چیزے اخذ نہ کند؟۔

چہ شد کہ شعور ندارند۔ نداشتند کہ فرستادگان پروردگار احتیاج بہ بیعت کسے ندارند و ہمہ علوم از رب خود تعلّم می کنند۔ ازومی گیرند و بادی بینند و باد می شنوند و از او باو میگویند۔ روح اللہ در ایشان سکنی دارد و با روح او تکلم می کنند۔ و بہمان روح ہر صاحب فطرت سلیم را نورانی میفرماید و بآن افاضہ می نماید۔ و بآن اطلاع بر گنجھائے علم دارند۔ و بآن حجت خداوندی اقامت میکنند بر شخصے لاجت بائکار حق دارد و از ان سر باززند۔ و از خدا تعالی با ایشان نصرت میرسد۔ خدا تعالی در سینہ ایشان معارف قرآن و ودیعت می سازد۔ و ایشان را از آگاہانیدن از نوادرو قائلح زمان می نوازد۔ و با ایشان

﴿۴۱۹﴾

بِآلَافَاتٍ وَانْوَاعِ الْبَلَاءِ؛ وَ مَا أَنْتُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ؛ وَ مَا ضَعْفَ اللَّهِ وَ مَا لَغَبٍ وَ مَا اسْتِكَانَ فَمَا لَكُمْ لَا تَتَّقُونَ جَلَالَ اللَّهِ وَ لَا تَرْتَعِدُونَ. وَ مَا قَلْنَا فِيكُمْ إِلَّا شَيْئًا قَلِيلًا وَ سَدَلْنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ مَخَازِيكُمْ وَ آثَرْنَا النِّغَاضِي عَلَى الْمَلَامِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ فِي أَنْفُسِكُمْ وَ تَتُوبُونَ.

الی مشایخ العرب و صلحائهم

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْأَتْقِيَاءُ الْأَصْفِيَاءُ مِنَ الْعَرَبِ الْعُرَبَاءِ.
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ أَرْضِ النُّبُوَّةِ وَ جِيرَانَ بَيْتِ اللَّهِ الْعَظْمِيِّ.

ترجمہ: چیزے می بخشد کہ بدگیرے نہ ہد۔ واوشان از دیگران ممیز می باشند۔ و باوشان ملکہ کرامت میفرماید کہ بغیر ایشان نہ ہد واوشان بعنا یا تش مخص می باشند۔ این فضل اے متمدان مکذب شمارا میسر است؟ واگر در بیعت شما و پیران شما اثرے ہست اے کا زبان آن اثر را بمن بنمائید۔ واگر در صحبت شما و صحبت آنها فیضے می باشد از چه آن فیض آشکار نیست۔ میتوانید اثبات آنرا کنید؟۔ اے مفتریان ہلاک شدید و خلقے کثیر را با خود ہلاک کردید۔ نہ خود از بیعت نفع برداشتید و نہ بدگیران رسانیدید۔ در مجالس شما انبوه زیاد و زحام عام می باشد۔ و لے این چه مایہ ناز است۔ زیرا کہ از درس و تلاوت قرآن نشانے در آن نمی باشد۔ بلے اشعار و ہزلہاست کہ بآن تلاعب و ازان

أَنْتُمْ خَيْرُ أُمَّةٍ الْإِسْلَامِ وَخَيْرِ حِزْبِ اللَّهِ الْأَعْلَى. مَا كَانَ لِقَوْمٍ أَنْ
يَبْلُغَ شَانَكُمْ قَدْ زِدْتُمْ شَرَفًا وَمَجْدًا وَمَنْزِلًا. وَكَافِيكُمْ مِنْ فَخْرِ أَنَّ
اللَّهَ افْتَتَحَ وَحْيَهُ مِنْ آدَمَ وَخَتَمَ عَلَى نَبِيِّ كَانَ مِنْكُمْ وَ مِنْ أَرْضِكُمْ
وَطَنًا وَمَاوَى وَمَوْلِدًا. وَمَا أَدْرَاكُمْ مَنْ ذَاكَ النَّبِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ
الْمُصْطَفَى سَيِّدِ الْأَصْفِيَاءِ وَفَخْرِ الْأَنْبِيَاءِ وَخَاتَمِ الرُّسُلِ وَامَامِ
الْوَرَى. قَدْ ثَبَتَ إِحْسَانَهُ عَلَى كُلِّ مَنْ دَبَّ عَلَى رِجْلَيْنِ وَ مَشَى.
وَ قَدْ أَدْرَكَ وَحْيَهُ كُلَّ فَائِتٍ مِنْ رَمُوزٍ وَمَعَانٍ وَ نِكَاتٍ عُلَى.
وَ أَحْيَا دِينَهُ كُلَّ مَا كَانَ مَيِّتًا مِنْ مَعَارِفِ الْحَقِّ وَ سُنَنِ الْهُدَى.
اللَّهُمَّ فَصَلِّ وَسَلِّمْ وَ بَارِكْ عَلَيْهِ بَعْدَ كُلِّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنَ الْقَطْرَاتِ
وَ الذَّرَاتِ وَ الْأَحْيَاءِ وَ الْأَمْوَاتِ وَ بَعْدَ كُلِّ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ بَعْدَ

ترجمہ: تو اجدرو میدہد۔ و آ نہائے کہ بیعت بشما میکنند اثرے از حب خدا و
رسول کریم وے در دل ایشان نمی باشد۔ و ہرگز از معاصی و فسق و فجور دست
باز نمی دارند بلکہ بیباکانہ در آن راہ تگا پومی نمایند۔ خدا را می گذارند و تکیہ بغیر
او میکنند۔ و قبور را می پرستند و از بیگسان و بے دست و پایان عصمت و یاوری
میجویند۔ بر مردار دنیا سرفرو د آرند و شکم را از آن پر میکنند۔ از غایت حمت و
شقاوت دل بآن بستہ اند و در آن بے راہ رویہاروا میدارند۔ دقیقہ از
قرآن را فہم نکنند و آنرا نمی خوانند۔ بجهت آخرت زاد بر نمی گیرند و ہمہ
جد و جہد بہ تحصیل دنیا بجای آرند۔

اے مردمان توبہ کنید۔ توبہ کنید! کہ روز ہا باآخر رسیدہ۔ و ساعت

﴿۴۲۱﴾

كَلِّ مَا ظَهَرَ وَاخْتَفَى . وَبَلِّغْهُ مِنَّا سَلَامًا يَمْلَأُ أَرْجَاءَ السَّمَاءِ . طُوبَى لِقَوْمٍ
يَحْمِلُ نَبِيْرَ مُحَمَّدٍ عَلَى رَقَبَتِهِ . وَ طُوبَى لِقَلْبٍ أَفْضَى إِلَيْهِ وَ خَالَطَهُ وَ فِي
حُبِّهِ فَنِيْ . يَا سَكَّانَ اَرْضِ أَوْ طَاتَهُ قَدَمَ الْمُصْطَفَى . رَحِمَكُمُ اللّٰهُ وَ رَضِيَ
عَنكُمْ وَ أَرْضَى . اِنْ ظَنَى فِيكُمْ جَلِيْلًا ، وَ فِي رُوحِي لِلْقَاءِ كَمَ غَلِيْلٍ يَا
عِبَادَ اللّٰهِ . وَ اِنِّيْ اَحْنُّ اِلَى عِيَانِ بِلَادِكُمْ وَ بَرَكَاتِ سَوَادِكُمْ لِأَزْوَرِ
مَوْطِيْءِ اِقْدَامِ خَيْرِ الْوَرَى . وَ اَجْعَلْ كُحْلَ عَيْنِيْ تَلْكَ الشَّرَى . وَ لِأَزْوَرِ
صَلَاحِهَا وَ صَلَاحَاتِهَا . وَ مَعَالِمِهَا وَ عِلْمَانِهَا وَ تَقَرَّرَ عَيْنِيْ بِرُويَةِ اَوْلِيَآءِهَا وَ
مَشَاهِدِهَا الْكَبْرَى . فَاسْئَلِ اللّٰهَ تَعَالَى اَنْ يَرْزُقَنِيْ رُويَةَ ثِرَاكُمُ وَ يَسِّرَنِيْ
بِمِرَاكُمُ بِعِنَايَتِهِ الْعَظْمَى . يَا اِخْوَانَ اِنِّيْ اَحْبَبُّكُمْ وَ اَحْبَبُّ بِلَادِكُمْ وَ اَحْبَبُّ
رَمْلِ طَرَقِكُمْ وَ اِحْجَارِ سَكَّكُمُ وَ اَوْثَرِكُمْ عَلَيَّ كُلِّ مَا فِي الدُّنْيَا

ترجمہ: خداوندی قریب آمدہ۔ زہے دیدہ کہ بامعان نگاہ کند۔ و خجے گوشے
کہ اصغاء و استماع نماید و جہذا قدمے کہ بسوئے خدا از پا خیزد۔ و فرّخا
گر و ہے کہ قبول حق کنند و سرانکار نہ جنبانند۔

بدانید اے مسلمانان! خدا شمارا مسلم گرداند کہ من از طرف خدا تعالی شانہ
آمدہ ام و خدا شاہد من بس است و بدانید کہ اونصرت و تائید مرا میکند و تعلیم و
الہام مرا می فرماید۔ و مرا معارفہا عطا فرمودہ کہ جز بہ تعلیمش کسے آزانمی
داند۔ چہا تجربہ و قبول نمی کنید؟ ہاں نزدیک بمن بیائید و بر نہ گردید۔ و دیدہ
باز کشائید و در امان خدا در آئید و از من دوری مجوئید۔ و از لوث کینہ و عداوت
پاک بشوید۔ و زود میل بہ توبہ آرید و درنگ نکنید۔ از افراط در ظن بد اجتناب

يَا أَكْبَادِ الْعَرَبِ قَدْ خَصَّكُمْ اللَّهُ بِبَرَكَاتٍ أَثِيرَةٍ، وَمَزَايَا كَثِيرَةٍ،
وَمَرَا حِمِهِ الْكَبْرَى. فَيُكْمِ بَيْتِ اللَّهِ الَّتِي بَوْرَكُ بِهَا أُمُّ الْقُرَى.
وَفِيكُمْ رَوْضَةُ النَّبِيِّ الْمُبَارَكِ الَّتِي اشَاعَ التَّوْحِيدَ فِي أَقْطَارِ
الْعَالَمِ وَأَظْهَرَ جَلَالَ اللَّهِ وَجَلَى. وَكَانَ مِنْكُمْ قَوْمٌ نَصَرُوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ بِكُلِّ الْقَلْبِ وَبِكُلِّ الرُّوحِ وَبِكُلِّ النَّهْيِ وَبَدَلُوا أَمْوَالَهُمْ
وَأَنْفُسَهُمْ لِشَاعَةِ دِينِ اللَّهِ وَكُتَابِهِ الْإِزْكَى. فَانْتَمِ الْمَخْصُوصُونَ
بِتِلْكَ الْفَضَائِلِ وَ مَنْ لَمْ يَكْرَمْكُمْ فَقَدْ جَارَ وَاعْتَدَى. يَا إِخْوَانَ
أَنْتِي أَكْتُبُ إِلَيْكُمْ مَكْتُوبِي هَذَا بِكَبِدٍ مَرْضُوضَةٍ وَ دُمُوعِ
مَفْضُوضَةٍ، فَاسْمَعُوا قَوْلِي جَزَاكُمْ اللَّهُ خَيْرَ الْجَزَاءِ.

أَنْتِي أَمْرَةٌ رَبَّانِي اللَّهُ بِرَحْمَةٍ مِنْ عِنْدِهِ وَأَنْعَمَ عَلَيَّ بِإِنْعَامٍ تَامٍ

ترجمہ: بورزید۔ و بہ صبر و صلوة استعانت بجوئید و مجاہدہ بکنید۔ ز نہار ز نہار
شتابکاری روامدارید۔ و بہ تضرع از خدا درخواست خواہید و مردہ وار خود را بر آستانہ اش
بیگنید۔ و ازوے با خلاص دل و صدق عزم و توجہ تام کشف حقیقت مراد امر مرا
مسئلت بنمائید۔ او از کرم بر شما این سر بستگیہا را خواہد کشود۔ اے مردمان رفیق
پیشہ گیرید۔ و درست و شتم غلو مکنید۔ و از ستم پسندی و جسارت انکار عجائب ہائے
خدا تعالی کہ از نظر شما پوشیدہ است روامدارید و رحم بر جان خود ہا بیادارید۔ ہاں
اے شتاب کاران ظلم بر خود مپسندید۔

اے مشائخ ہند اگر بہ نفوس خود گمان چیزے میدارید چرا بجهت مقابلہ

﴿۲۲۳﴾

وما التني من شيء و جعلني من المكلمين الملهمين و علمني من لدنه
 علما. و هداني مسالك مرضاته و سلك ثقاته و كشف علي
 اسراره العليا. فطورا ايدني بالمكالمات التي لا غبار عليها ولا شبهة
 فيها و لا خفاء. و تارة نورني بنور الكشوف التي تشبه الضحى.

و من أعظم المنن أنه جعلني لهذا العصر و لهذا الزمان اماما
 و خليفة و بعثني على رأس هذه المائة مجددا، لأخرج الناس الى
 النور من الدجى و انقلهم من طرق الغي و الفساد الى صراط
 التقوى. و اعطاني ما يشفي النفوس و ينفي اللبس المحسوس
 و يكشف عن الخلق الغمى. انه وجد هذا العصر أسيرا في مشكلات
 و مخنوقا من معضلات و هالكا تحت بدعات و سيئات و ظلمات

ترجمہ: با من بیرون نمی آئید۔ می بینم از جوش و غلیان خیر گیہامی کنید۔ و لباس
 عجب و نخوت در بر میدارید و مادحان مبالغہ کننده شمارا ہلاک گردانیدہ۔ بیا ئید
 بحضور رب جلیل دست دعا برافرازیم و این ہمہ قیل و قال بگزاریم۔ و از
 وے دلیلی و برہانے بخواہیم و از وے بخواہیم کہ او در میان ما فیصلہ بفرماید۔
 و حق عیان گردد۔ و ہا لکان ہلاک شوند۔ بخدائے عز و جل من بہ یقین می دانم
 کہ شما رو باہ ہستید و خود را شیر و امی نما ئید۔ و کرگس ہستید و برگ نسر طائر جلوه
 میکنید۔ و ہم چنین در بارہ من گمان میدارید۔ اکنون بیا ئید خداوند عز اسمہ را
 در معاملہ خود حکم گردانیم کہ او اکرام صادقان و اہانت کا زبان کند۔ اگر ازین
 نعمت ہا کہ خداوند تعالیٰ مرا انعام فرمودہ بہرہ دارید۔ بیا ئید بجهت مبارزت

فَارَادَ أَنْ يَنْجِيَ أَهْلَهُ مِنْ تِلْكَ الْآفَاتِ وَ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ. وَ أَنَّهُ رَأَى فِسَادَ قَسِيْسِيْنَ وَ فِلَاسِفَةِ النَّصَارَى قَدْ بَلَغَ مِنَ الْعِمَارَاتِ إِلَى الْفَلَوَاتِ وَ مِنَ النَّيَّاتِ إِلَى عَمَلِ السَّيِّئَاتِ وَ مِنَ سَطْحِ الْأَرْضِيْنَ إِلَى الْجِبَالِ الشَّامِخَاتِ، وَرَأَى أَنَّهُمْ عَتَوْا عَتْوًا كَبِيرًا وَ بَلَّغُوا أَمْرَهُمْ فِي غُلُوِّهِمْ إِلَى الْإِنْتِهَاءِ. وَرَأَى الرَّبَّ الْمَجِيدَ أَنَّهُ ابْتَلَى كَثِيرًا مِنَ الْخَلْقِ بِدَقَائِقِ فِتْنَتِهِمْ وَ لَطَائِفِ ذِكَايَتِهِمْ وَ غَرَابَةِ دِهَائِهِمْ وَ سِحْرِ عُلُومِهِمْ وَ طَلْسَمِ فَنُونِهِمْ وَ خَدِيْعَتِهِمْ الْعَظْمَى. وَرَأَى أَنَّهُمْ يَنْهَبُونَ دِيْنَ النَّاسِ وَ إِيْمَانَهُمْ وَ يَسْحَرُونَ قُلُوبَ النَّاسِ وَ أَبْصَارَهُمْ وَ آذَانَهُمْ وَ يَفْلُونَ الْمَعَالِمَ وَ الْمَجَاهِلَ لِضَلَالِ الْوَرَى. وَ يَرُونَ بِسِحْرِهِمُ الظُّلْمَةَ كَالسَّنَا. وَ خَرَجَ بِتَحْرِيكَاتِهِمْ قَوْمٌ مِنَ الْهِنُودِ يَسْمُونَ أَنْفُسَهُمْ "آرِيَا". وَ يَقُولُونَ لَا نُؤْمِنُ بِكِتَابِ الْإِبْرَاهِيْمَ الَّذِي أَنْزَلَ

ترجمہ: با من در میدان ظاہر بشوید۔ و ہرگز مرا مہلت مدہید۔ قسم بخدا من صالحی در میان شانمی بینم مگر مانند موئے سپیدے در مو بہائے انبوه سیاہ۔ و می بینم کہ بندگان خدا را گمراہ کردید و ناقہ اسلام را قطع و عقر نمودید۔ خدائے تعالیٰ مرا فرستادہ کہ شمارا بہ شناسانم آن راہ ہا کہ رفتار با آن کنید۔ و کردار ہا کہ بگزیبید و اخلاقہا کہ بدان متخلق بشوید۔ بگوئید مرا قبول میفرمائید یا دست رو بہ من می زنید۔ چرا خدا را در اسلام و مصائب آن و آفات جدیدہ اش نگاہ و مواسات با آن نمی کنید؟ این وقتے است کہ ہرگز نہ پرخطر گم رہیہا و زہرہ گداز آفتہا جمع آوردہ۔ و شگرف فتنہ ہا و عجیب دانشہا در کار کردہ۔ و قاحت و بے شرمی در این زمان فاشی شدہ مانند زن مطر وقتے کہ مرکب و مقبول نوجوانان

﴿۲۲۵﴾

فی ابتداء الدنيا. وما فى ویدھم اِلاّ تعلیمُ عبادة الشمس والقمر
والنجوم والنار والماء والهواء. و انْ كانت نساء هم لم یلدن
لهم ابناءً فیامرهم ویدھم ان یوذنوا ازواجهم لارتكاب الزنا،
ویذراء و لا نفسهم اولادًا من هذا الطريق و داوموا لنجاتهم على
هذا العمل ابدًا. ویسمى هذا العمل بلسانهم بنیوگ
ویحسبونه عملاً مقدّساً. فهذه شریعتهم و احکام کتابهم و مع
ذالك یعضلون قومهم ان یُسلموا و یسبّون خیر البریة شرّاً
و حُبّاً. و یصرون على السبّ و الشتم و التوهین و یؤلّفون فى ردّ
الاسلام کُتبا، و ما ردّهم الا مجموعة الافتراء. و هذه المفساد
كلها قد حدثت من قسّیسین و زُلزلت الارض زلزالاً شدیداً.

ترجمہ: میباید۔ اے مردمان من در زمانے آمدہ ام کہ آفتاب اسلام قریب
بغروب و روشنی مجوب شدہ۔ چہ نظر بر زمانہ نمی کنید و نورے را کہ در وقت
خود ظاہر شدہ قبول نمی دارید۔ یا در اخبار رسول (علیہ الصلوٰۃ والسلام) شک
می آرید؟ چہ پیش آمد شمارا کہ مانند سنگ گردیدید۔ اشتر شما از پانشتہ و نفس شما
کوفتہ و خستہ شدہ۔ و حرکتے و تنفسے در بدن شما محسوس نمی شود۔ در خواب رفتہ اید یا
مردہ ہستید؟ چہ انمی شنوید و پاخ نمی گزارید؟۔ حیات دنیا را دوست میدارید
و موت پدران را بخاطر نمی آرید۔ اے وائے بر شما کہ دین شما خوار و لاغراست
و جسم شما آراستہ و فرہ۔ از غمگساری اسلام غافل و از علم و یقین عاقل ہستید۔
این فتنہ ہا نمی بینید؟ و این باد صرصر را بگاہ نمی آرید؟ کہ خلقے از دانشمندان

فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَ خَيْرٌ مَّأْزِرًا . وَ مِنْ الْآيَةِ الْمُبَارَكَةِ الْعَظِيمَةِ اِنَّهُ اِذَا
 وَجَدَ فِسَادَ الْمُتَنَصِّرِينَ وَ رَأَاهُمْ اَنْهَمُ يَصُدُّونَ عَنِ الدِّينِ صُدُودًا ،
 وَ رَأَى اِنَّهُمْ يُوْذَوْنَ رَسُوْلَ اللّٰهِ وَ يَحْتَقِرُوْنَهُ وَ يُطْرَوْنَ اِبْنَ مَرْيَمَ اطْرَاءً
 كَبِيْرًا فَاشْتَدَّ غَضَبُهُ غَيْرَةً مِنْ عِنْدِهِ وَ نَادَانِي وَ قَالَ اِنِّي جَاعِلُكَ
 عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ وَ كَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا . فَاِنَّا غَيَّرْنَا اللّٰهَ
 الَّتِي فَارَتْ فِيْ وَقْتِهَا . لَكِيْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ غَلَوْا فِيْ عِيْسَى اِنْ عِيْسَى مَا
 تَفَرَّدَ كَتَفَرَّدَ اللّٰهُ وَ اِنْ اللّٰهُ قَادِرٌ عَلٰى اَنْ يَجْعَلَ عِيْسَى وَ اِحْدًا مِنْ اُمَّةٍ
 نَبِيِّهِ وَ كَانَ هَذَا وَعْدًا مَفْعُولًا . يَا اِخْوَانَ هَذَا هُوَ الْاَمْرُ الَّذِيْ اَخْفَاهُ اللّٰهُ
 مِنْ اَعْيُنِ الْقُرُوْنِ الْاُولٰٓئِ ، وَ جَلِيْ تَفَاصِيْلِهِ فِيْ وَقْتِنَا هَذَا يَخْفَى مَا يَشَاءُ
 وَ يَبْدِيْ وَ قَدْ خَلَّتْ مِثْلُهُ فَيَمَا مَضٰى . وَ فِيْ اِخْتِيَارِ هَذَا الطُّورِ الْاَخْفٰى

ترجمہ: را از جا ر بده و از راه صواب برون انداخته - نگاه نمی کنید بر سر این
 صد که چشم در راه آن بده اید؟ نمی بینید ظلمت سایه گسترده و لشکر هائے
 فرومایگان فراهم آمده؟ چرا بیدار نمی شوید؟ اسلام صورت یتیمی بیم زده پیدا
 کرده و همت مسلمانان چون شتر لاغر رو به سستی نهاده - و خوف خدا مانند متاع
 مفقود گردیده - و علم قرآن مثل زنده در گور شده - اینها همه مے بینید و تجاہل
 میکنید! - اے مردمان از حزم و دیانت اندیشه فرمائید و از رحمت خداوندی
 احترام مجوسید - و آن فضل را پس پشت میاندازید که بوقت خود ظهور آورده -
 زنهار اعراض از آن منمائید - و اگر گفتار مرا شنو او وصیت هائے مرا که امروز
 میکنم پذیرا شوید اللہ تعالیٰ از شمار ارضی شود و شمار را مثمر و کثیر گرداند - و برکات خود

﴿۴۲۷﴾

مصلحتان عظیمتان راہما اللہ لعبادہ أنسب و أولى. أما الأولى
 فهی انّ هذا النبأ كان من أنباء غیبیة و كان زمان ظهوره بعيداً
 جداً، و كان اللّٰه يعلم انه لا يظهره الا بعد انقضاء أزيمة طويلة
 و عصور مديدة و ارتحال كثير من الأمم من هذه الدنيا، و كان
 يعلم انه لا فائدة للاولين في تصريح هذا النبأ المجمل و تفاصيله
 العظمى. و كان يعلم انهم يموتون كلهم قبل ظهور ذلك النبأ
 و ما يجديهم تفاصيله نفعاً. فاراد ان يعطيهم ثواب الايمان
 بعوض مافات منهم و يهب لهم بعد ايمانهم اجرا حسناً. فترك
 تفاصيل هذا النبأ في وحيه و اختار اجماً لطيفاً مبهماً كالمعمى.
 و جعل هذا الإجمال متحلياً بالاستعارات و مصبوغاً

ترجمہ: برشما فرود آرد۔ و در اولاد و ذریات و زروع و تجارت و عمارات و
 امارات شما افزونی بخشد۔ و زندگی پاکیزہ بشما مرحمت فرماید۔ چنانچہ در امان
 خدا داخل شوید۔ و در تحت ظل وے زندگی بسر کنید۔ و اگر از شر ہا باز نیامدید و
 احکام خدا را مطیع نشدید۔ پاداش گناہان گرفتار شوید و در آتش عیوب خود
 سوختہ گردید۔ و خدا شما را برائے پسینان داستان و بجهت بینندگان عبرت
 سازد۔ و شما را پراگندہ کند و از بیخ بر کند چنانچہ آثار شما باقیماند و شما فانی
 شوید۔ و او تیغے بر سر شما آہیزد و ایدارسانی را بر شما مسلط گرداند۔ و ذلت و
 خواری بر سر شما فرود آرد۔ و از ہر مقام مطرود و مردود شوید۔ لا بدست از
 این کہ اکنون خدا دین خود را تائید و بندہ خود را نصرت و تمجید بخشد۔

من المجازات والکنایات و أبعد من الأفهام والدرایات والقیاسات لیبلوهم آیهم یتبع أمرا. فآمنوا فرضی اللہ عنہم و جزاهم خیر الجزاء لانہم احسنوا الظن فی اللہ و رسوله و آمنوا بما لم یعرفوا حقیقته ولم یدرکوا ماہیتہ أصلا. و أما الثانیة فانه اراد جل اسمه لیبتلی الآخیرین کما ابتلی الاولین لیغفر لهم ذنوبہم و یتبى لهم عند ایمانہم رشدًا. و كانوا یعملون السیئات من قبل و اضاعوا فیہا قرونا و حقبا. و غلبت علیہم الشهوات حتی لم یملکوا انفسہم و حصدوا زروعہا فی الاهیواء و شابہوا صعیداً جرزا. فأظہر اللہ ذالک النباً المجمل المستور خلاف زعمہم لیبتلیہم بہ رشدًا و علما و فہما، و لیعطى المؤمنین کفلین من رحمته و یجعل لهم لرضائہ سببا.

ترجمہ: ہمیں است اسلام تھا و شما برخلاف آن وقوف و قیام دارید؟ میتوانید از بیخ برکنید درختے را کہ رب کریم آنرا بدست خود نشانده؟ با خدا آمادہ پیکار و کارزار شدہ اید؟ اے رب من آمدنت چه قدر با ہیبت است چون بجهت نصرت تو مے نزول میفرمائی البتہ غالب می شوند۔ اے رب من حساب و باز پرس تو چه قطعى و سرلج است چون برگروہے غضب خود می آری البتہ مقطوع میگرددند۔ خداوند عزّ اسمہ بہ لباسہائے جدیدہ جلوہ آرا شدہ۔ اے غافلان برائے او برنیزید۔ و اگر تغافل و اعراض ورزیدید زود باشد کہ گفتار مرایا دآ و رید و پیشیمانہا خورید۔ نگاہے کنید بحال تو مے کہ قبل از شما راہ عصیان رفتند۔ خدا (تعالیٰ شانہ) برسیمائے آنها ضربتے رسانید و باباساء و ضراء آنها را سخت گرفت و بانواع عقوبت و بلا آنها را ہلاک گردانید۔

﴿۲۲۹﴾

وَ كَانَ هَذَا كُلَّهُ ابْتِلَاءً مِنْ عِنْدِهِ لِيُمَيِّزَ الْمُؤْمِنِينَ الْمُخْلِصِينَ مِنْ غَيْرِهِمْ وَيَتُوبَ عَلَيْهِمْ فَضْلاً وَ رَحْماً، وَ لِيُخْزِيَ عُقُولَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَ اتَّخَذُوا عَبْدَ اللَّهِ وَ تَبْلِيغَهُ سُخْرَةً وَ هُزُوراً. وَ كَذَلِكَ أَمَرَ اللَّهُ إِذَا شَاءَ ابْتِلَاءَ قَوْمٍ مَذْنُوبٍ فَرِيماً يَلْبَسُ عَلَيْهِمْ نَبأً مَوْعُوداً وَ يَقْلِبُ عُقُولَهُمْ وَ أَفْهَامَهُمْ فَلَا يَفْهَمُونَ سِرّاً وَ عَدَّ اللَّهُ وَ لَا مَوْعِداً، لِيَذِيقَهُمْ سُوءَ مَا عَمِلُوا مِنْ قَبْلِ وَ يَجْعَلَهُمْ مِنَ الَّذِينَ عَادُوا عَبْدًا صَادِقًا وَ زَادُوا حَيْفًا وَ شَطَطًا. فَيَنْكُرُ تَأْوِيلَ النَّبأِ فِي أَعْيُنِهِمْ فَيَحْسِبُونَهُ شَيْئًا فَرِيماً مُخْتَلَقًا. وَ مَا يَحْلِقُونَ إِلَى حَيْثُ يَحْلِقُ ذُو النَّهْيِ. وَ لَا يَرُونَ الْإِشَارَاتِ الْمَطْوِيَّةَ فِي ذَلِكَ النَّبأِ الْإِخْفَى وَ لَا يَخَافُونَ فِتْنَةَ اللَّهِ الَّتِي تَصِيبُ الْمَجْرِمِينَ خَاصَّةً وَ يَجَادِلُونَ

ترجمہ: شما از آنها بہتر نمی باشید۔ و خدا (تعالیٰ شانہ) ضعیف و کوفتہ و خستہ نشدہ۔ پس چرا از جلال خدا نمی ترسید و بر خود نمی لرزید؟ و ہنوز این قدرے قلیل است آنچه مادر بارہ شما بیان ساختیم۔ و بر بسیارے از عیوب و قباحت ہائے شما پردہ انداختیم و اغماض را بر ملامت ایثار فرمودیم تا در دل خود ہا تشکر و توبہ پیش گیرید۔

بنام مشائخ و صلحائے عرب

السلام علیکم اے اتقیائے برگزیدہ ہا از عرب عرباء۔ السلام علیکم اے ساکنان زمین نبوت و ہمسایگان خانہ بزرگ خداوند جلّ و علا۔ شما بہترین اُمت

كَالْأَعْمَى. أَحْسَبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنُوا وَهُمْ لَا
يُفْتَنُونَ بِنُوعٍ مِنَ الْإِبْتِلَاءِ. وَ قَدْ خَلَّتْ سِنَنُ اللَّهِ فِي مِثْلِ ذَلِكَ وَ
فِيهَا عِبْرَةٌ لِكُلِّ قَلْبٍ يَخَافُ وَيُخْشَى. فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْإِبْصَارِ
وَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كَانَ الْأَمْرُ عَلَيْكُمْ مُشْتَبِهًا. أَعْجَبْتُمْ إِنْ
أَتَتْكُمْ سَنَةُ الْإُولَيْنِ قَبْلًا. أَعْجَبْتُمْ إِنْ أَرْسَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ حَكْمًا كَاشِفًا
لِسِرِّ هَذَا النَّبَأِ فَنُضَا الْحُكْمِ عَنْ وَجْهِ النَّبَأِ سَتْرًا. أَهَذَا فِي أَعْيُنِكُمْ أَمْرٌ
مَنْكُرٌ وَ نَسِيتُمْ مَا قِيلَ لَكُمْ إِنْ الْمَسِيحُ يَأْتِي إِلَيْكُمْ حَكْمًا عَدْلًا
فَمَا لَكُمْ لَا تَقْبَلُونَ قَوْلَ حُكْمِكُمْ أَتَنْسَوْنَ مَا قَالَ النَّبِيُّ وَ أَوْصَى.
وَ إِنْ تَحْسَبُونَ أَنَّكُمْ عَلَى صِدْقٍ وَ حَقٍّ فَلَوْ لَا تَأْتُونَ عَلَيْهِ بِنُظَيْرٍ مِنْ
قَبْلِ. وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ إِنْ لَسِنَنَهُ نِظَائِرٌ فِي الْأُمَمِ الْأُولَى. أَتَعْرِفُونَ

ترجمہ: ہائے اسلام و گروہ برگزیدہ خدائے بزرگ ہستید۔ بیچ قومے بشان شما
نرسد۔ شما در بزرگی و شرف منزلت از ہمہ افزون میباشید۔ و این فخر شما را بس
است کہ خدا (تعالی شانہ) آغاز وحی از آدم کرد و ختم آن بر نبی نمود کہ مولد و
منشاء و ماوائے او ارض مقدسہ شما است۔ آن نبی کدام است۔ محمد مصطفی سید
اصفیاء و فخر انبیاء و خاتم رسل و امام و راء است۔ مننش برگردن ہمہ سیاه و سپید و
انسان و دو اب ثابت است۔ وحی او آن رموز و معانی و نکات بلند را کہ ناپدید و
فوت شدہ بود باز یافت فرمود۔ و دین او معارف حق و سنن ہدایت را کہ مردہ بود
از نو زندہ نمود۔ اے خدا صلوة و سلام ما بروے برسان بشمار آنچه در زمین است
از قطرات و ذرات و زندہ ہا و مردہ ہا و بشمار ہمہ آنچه در آسمانہاست و بشمار

﴿۲۳۱﴾

بشر ارفع الی السماء ثم نزل بعد قرون كما تظنون فی عیسیٰ .
و و اللہ ان هذا خارج من سنن اللہ و لن تجدوا من مثله فی کتب
اللہ اثرا . و قد قرأتم فی الصحاح ان المسيح لحق بميتين من
إخوانه و اتخذ مقامًا عند أخيه یحییٰ . و قد وعد اللہ للذین توفوا
مسلمین انهم لا یردّون الی الدنیا . و یمکثون فی دار السعادة
ابدا . و قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم انی اخبرت انی اعیش
نصف ما عاش عیسیٰ . و فی ذالک دلیل علی وفاة المسيح لمن
کان له قلب او یمعن النظر و هو یرى . فلیحکم اهل الحدیث
بما جاء من النبی فی الصحاح و لا یجادلوا باحدیث نزوله قبل ان
یثبتوا صعوده بجسمه الی السموات العلیٰ . ولو شاء اللہ لفتح
آذانهم و بصر اعینهم و فهم قلوبهم و لکن لیلوهم فیما

ترجمہ: ہمہ آنچہ آشکارا و پیدا است - و از ما اور اسلای برسان کہ ہمہ اطراف
آسمان از آن مملو گردد - فرخندہ قومے کہ غاشیہ اطاعت محمد (صلی اللہ علیہ وسلم)
بردوش دارند - و مرثہ دلے را کہ باوشید او آمیزگا رود رحب او از خود فنا شد -
اے ساکنان خاکے کہ فرسودہ پائے ہمایون مصطفیٰ (صلی اللہ علیہ وسلم)
می شدہ رضا و رحم خدا بحال شما باشد من نسبت بشما گمان خیلے نیو دارم - و جان من
بجہت دیدار شما نعل در آتش می باشد - من آرزو دارم کہ بلا دشما و برکات آنرا
معائنہ کنم و خاکپائے حضرت سید عالم (صلعم) را سرمہ دیدہ خود سازم - و از
مشاہدہ صلاح و صلحاء و معالم و اولیاء و مشاہد آن سرزمین قدس سرورے و

آتاهم و لیخزی اللہ من اراد خزیه فی الدنیا والعقبی. ولو أن أهل
الحديث آمنوا واتقوا لکفر الله عنهم سيئاتهم و كتبهم فی الصادقین
و لکن بخلوا واستعجلوا واختاروا لانفسهم عوجا. واتبعوا اقدام
السفهاء الذین خلوا من قبل و نسوا کلما ذکرُوا به و طلبوا لدنیاهم
مرفقا. فلا یضرون الله شیئا من مکائدهم و ان كانوا لیزیلوا من
کیدهم جبلا. ولا تحسبنهم بمفازة من اخذ الله، و لا تحسبوا عداوة
الحق امرا هیئا. والله یتم وعده و ینصر عبده فان جنحوا للسلم فهو
خیر لهم و ان عتوا فسیریهم الله ذلا و خزیا. و قد أتممت علیهم
حجتی و قرأت علیهم براهین صدقی فما نظروا من الانصاف نظرا.
الا یرون ان الله اخبر من وفاة المسيح فی مقامات شتی.

ترجمہ: قرت عین حاصل نمایم۔ و از خدای خواہم کہ او از محض کرم این تمنائے مرا
کہ بجهت زیارت نطفہ دل نشین شاد دارم بر آرد۔ برادران من حب شما و حب بلاد
شما مایہ ناز من است۔ من بجان دوست دارم آن ریگ راہ و سنگریز ہا را کہ در
زیر پایے شاد آید۔ و شمارا برہمہ دنیا و ما فیہا برائے خود برمی گزینم۔

اے ابنائے عرب شما بہ فضیلت زیاد و برکت کثیر مخصوصاً ممتاز ہستید۔
بیت اللہ در میان شما است کہ سر زمین ام القری بدان برکت یافت۔ وہم بلدہ
شما از روضہ مقدسہ آن نبی مبارک گل سرسبد ہمہ زمین و زمان است کہ توحید را
در عالم اشاعت و جلال خدائے بزرگ را اظہار و تجلیہ فرمود۔ و از میان شما

﴿۲۳۳﴾

وَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ مَمْلُوءًا مِنْ ذَالِكِ وَ لَا تَجِدُ فِيهِ لِإِثْبَاتِ حَيَاتِهِ حُرْفًا أَوْ لَفْظًا. وَ نَهَاكَ قَوْلَ الْمَسِيحِ فِي الْقُرْآنِ: وَ كُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ! فَاَنْظُرْ كَيْفَ يَثْبِتُ مِنْ هَهُنَا إِنْ الْمَسِيحُ تَوَفَّى وَ خَلَا. وَ لَوْ كَانَ نَزُولَ الْمَسِيحِ وَ مَجِيئِهِ مَقْدَرًا ثَانِيًا لَذَكَرَ الْمَسِيحُ فِي قَوْلِهِ شَهَادَتَيْنِ وَ لَقَالَ مَعَ قَوْلِهِ: كُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا وَ أَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَرَّةً أُخْرَى. وَ مَا حَصَرَ فِي الشَّهَادَةِ الْاُولَى. وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى "فِيهَا تَحْيَوْنَ" ۱ فحَصَّصَ حَيَاةَ النَّاسِ بِالْأَرْضِ كَمَا خَصَّصَ مَوْتَهُمْ بِالثَّرَى. اِتْرَكُونَ كَلَامَ اللَّهِ وَ شَهَادَةَ نَبِيِّهِ وَ تَتَّبِعُونَ أَقْوَالَ آخَرِ بئسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا. أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ أَعَثَرَنِي اللَّهُ عَلَى هَذَا السِّرِّ وَ عَلَّمَنِي مَا لَمْ

ترجمہ: تو مے بودہ کہ بہمہ دل و جان بجهت نصرت خدا و رسول وے برخاستند۔ و دین اللہ و کتاب اللہ را بصرف نقد جان و بذل اموال در عالم ترویج دادند۔ شگرف سنگدل و بیدادگر میباشد آنکہ ازین فضائل مخصوصہ بشما ابا و اہانت شمار و ا دارد۔

برادران! بادلِ بریان و چشمِ گریان این مکتوب بشما برمی نگارم۔ گفتار مرا گوش بنہید و از خدا بہترین جزا دریا بید۔ من بندہ ہستم کہ خدائے بزرگ مرا بدست خود پرورده و فضل بسیار و انعام بے شمار بر من و از ہر چیز حظے وافر نصیب من کرده۔ و مرا مکلم و ملہم فرمودہ از پیش خود علم آموختہ۔ و راہ مرضیات و طریق تقوی بر من آشکار نمودہ۔ و قتی بواسطہ مکالمات روشن و بے غبار تا سید

تَعْلَمُوا وَاَرْسَلْنِي اِلَيْكُمْ حَكْمًا عَدْلًا. لِأَكْشِفَ عَلَيْكُمْ مَا كَانَ عَلَيْكُمْ مَسْتُورًا. فَلَا تَمَارُوا وَلَا تَجَادَلُوا وَتَدَبَّرُوا فِي قَوْلِهِ يُعِيسَى اِلَى مُتَوَقِّفِكَ^۱. وَاَقْرَأْ وَاهْذِهِ الْآيَةُ اِلَى قَوْلِهِ "يَوْمَ الْقِيَامَةِ" ثُمَّ اَمْعَنُوا النَّظْرَ يَا اَوْلِيَ النَّهْيِ. وَانظُرُوا كَيْفَ افْتَتَحَ اللهُ مِنْ وَفَاةِ الْمَسِيحِ وَذَكَرَ كُلَّ وَاَقْعَةٍ بِتَرْتِيبِ طَبْعِي تَتَعَلَّقُ بِعِيسَى. حَتَّى اخْتَمَمَهَا عَلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَمْ يَذْكَرْ مِنْ نَزُولِ الْمَسِيحِ فِي هَذِهِ السَّلْسَلَةِ شَيْئًا. وَ مَا اَحْدَثَ فِي هَذَا الْاَمْرِ ذِكْرًا. وَ مَا كَانَ نَزْوْلُهُ عِنْدَ اللهِ اِلَّا نَزْوْلَ ارَادَاتِهِ وَ تَوَجُّهَاتِهِ عَلَيَّ الْمَظْهَرِ الَّذِي قَامَ مَقَامَهُ وَ قَرَبَ بِهِ اسْتِعْدَادًا وَ دَنَى. فَلَوَّنَهُ بِلَوْنِهِ وَ صَبَّغَهُ بِصَبْغِهِ حَتَّى صَارَ الْمَظْهَرُ مَسْتَغْرَقًا مَغْمُورًا فِي مَعْنَى الْاِتِّحَادِ وَ شَابَهُ عَيْنَ

ترجمہ: من میفرماید۔ وگا ہے از کشف کہ واضح تر از آفتاب نیروز باشد تویر من می نماید۔ و از بزرگ ترین نعمت ہائے وے آنکہ مرا امام این زمان و خلیفہ این وقت کردہ و مخلعت مجددیت این صد سرفرازم فرمودہ کہ خلق را از تاریکی بروشنی و از کجروی و تباہ کاری بہ صلاح و تقوی در آرم۔ و مرا چیزے بداد کہ شفائے بیماری جان و از الہ شہات برہمن ایمان را شاید۔ و اندوہ ہائے پنهانی ورنج ہائے جان گداز را از خلق درر باید۔ زیرا کہ او (تعالی شانہ) این زمانہ را چون دید کہ در مشکلات اسیر شدہ و از دشواریہا بشکجہ در آمدہ و از سیاہ کاری و ہوا پرستی نزدیک بہ ہلاکت رسیدہ است۔ خواست آنہا را از انواع بلا و آفت و ارہاند۔ و دید فساد قسیسیان و اسقفان و فلاسفہ نصاری را

﴿۴۳۵﴾

اصِلِهِ فِي الْقُوَى. و تقاربت مدارك بمداركه و أخلاقه بأخلاقه
و جوهره بجوهره و طبيعته بطبيعته حتى صارا كشيء واحد و كان
اسمهما واحداً في الملائة الأعلى.

و إن اشتقت ان تكتنه حقيقة هذا السرّ و تطلّع على أسبابه
على وجه أظهر و أجلى. فَأَصْغِ أَبْيْنَ لَكَ مَا عَلَّمَنِي رَبِّي فِي
هذا الامر من اسرار الهدى. و هي ان الله وجد في هذا الزمان
غلبة المتنصرين و ضلالاتهم إلى الانتها. و رأى انهم ضلّوا
و أضلّوا خلقاً كثيراً و نجسوا الارض بشركهم و كفرهم
و اكثروا فيها الفساد و اشاعوا في الناس كذبهم و فریتهم
و تلبساتهم و فتحوا أبواب المعاصي و الهوى. ففارت غيرة الله

ترجمہ: از عمرانات تا بہ بیابانہا و از مجرد نیت تا بہ عمل بہ معاصی و از سطح زمین تا بہ
کوه ہائے بلند رسیدہ۔ و دید آ نہارا کہ از سرکشی و خود رائی کار بانہتا رسانیدہ اند۔
و آن رب بزرگ دید خلقے کثیر را کہ بتلا بہ فتنہ ہائے غریبہ و زیرکی و دانش و مسحور
بسحر علوم و فنون و شگرف کار یہائے نادرہ آ نہا شدہ اند۔ و ہم نگاہ کرد کہ آنہا بر
دین و ایمان مردمان ترک تازی میکنند و بردل و دیدہ و گوش آنہا افسون می دمند۔
و از پئے گمراہ ساختن مردمان ہر حیلہ و خدلیعت کہ تو انند بکاری برند۔ و تاریکی را
بزور سحر کاری روشنی و امی نمایند۔ از تحریک ایہنا گروہے از ہنود پیدا شد کہ خود را
بنام آریہ تشہیر می دهند۔ قول آنہا است کہ جز بہ وید (کہ بزعم آنہا در آغاز دنیا
نازل شدہ) ایمان نمی آریم۔ و آن وید آنہا غیر از تعلیم بہ پرستش آفتاب

تعالیٰ عند رؤیة هذه الفتنة العظمیٰ . فأنبأ الربّ الغیور كلمته و نبیه من فتن امته و مما أفسدوا فی الارض و مما یصنعون صنعا . و كان هذا الاخبار من سنن اللّٰه و لن تجد لسنن اللّٰه تحولا و لا تبديلا . و لما سمع المسیح أن أمته اهلكت أهل الأرض و أرادت أن یستفزههم جمیعاً و بغت امام ربها بغیاً کبیراً ، فکثر کربه و قلقه حسرةً علی أمته و أخذه حزن و وجد کمثل الذی یهمه إغاثة الملهوفین أو یجب علیه إعانة المظلومین ، و استدعی من اللّٰه نائبا . و قضی ان یكون نائبه متحدّاً بحقیقته و متشابهاً بجوهره و مقیماً فی مقام جوارحه لاتمام مراداته و مظهرًا لظهور إراداته . فصرف لهذه المُنیة عنان التوجه

ترجمہ: وماہتاب و ستارہ ہا و آتش و آب و باد چیزے درخود ندارد۔ و اگر زنان این گروہ آریا باردار نشوند یا پسران نزنایند۔ آن وید شوہران را امری فرماید کہ زنان را رخصت ارتکاب برزنا باد دیگران بدہند و باین طریق اولاد در دست آرند! و این عمل را در لغت آ نہا نیوگ میگویند و خیلے عمل خیرش حساب میکنند۔ این است شریعت و این است احکام آ نہا! و باین ہمہ قوم خود را از اسلام آوردن زجر و منع میکنند و در جناب نبوت مآب فخر موجودات (صلی اللہ علیہ وسلم) فوق العادۃ دشنام و لعن و طعن روا میدارند۔ و از اصرار بر سب و شتم و توہین درگذشتہ در ردّ اسلام کتابها تالیف و تدوین می نمایند۔ و ردّ و قدح آ نہا غیر از تودۃ بہتانات و طومار افترا ہانمی باشد۔ این ہمہ مفسد از دست

﴿۴۳۷﴾

الى الثرى. فاقتضى تدبير الحق ان يهب له نائباً تنطبع فيه صورته
المثالية كما تنطبع في الحياض صور النجوم من السماوات العلى.
فانا النائب الذى ارسلنى الله فى زمان غلبة التنصر غيراً من عنده
وإراحة لروح المسيح ورافةً بعامته خلقه وترحماً على حال الورى
فجئت من الله لا كسر الصليب الذى أُعلِيَ شأنه وأقتل الخنزير
فلا يُحْيى بعده أبداً. واختارنى ربى لميقاته ان ربى لا يُخلف ميعاده
ولا ينقض عهداً. وقد كان وعده إرسال المسيح عند تطاول فتنة
الصليب وغلبة الضلالات العيسائية وان كنتم فى شك مما قلنا
فتدبروا فى قول نبيه اعنى قوله ”يكسر الصليب“ يا ارباب النهى.
وافتحوا أعينكم وانظروا نظراً غامضاً الى زمانكم والى

ترجمہ: پادریان حادث شدہ وزمین بزلزلہ و برہم خوردگی در آمدہ۔ در این
حال پراز ملال حافظ و ناصر خدا و ہمہ بلجا و ماواست۔
واز عظیم نعمت ہائے او (تعالی شانہ) آنکہ چون دید فساد نصاری را کہ
مردمان را از دین حق باز میدارند۔ و رسول صادق و امین (صلی اللہ علیہ
وسلم) را بدیدہ اختقار می بینند و می نگوہند و ابن مریم را از ستایش بالائے آسمان
می پرانند۔ من بندہ را بسوئے آنها فرستاد و گفت من ترا عیسی ابن مریم گردانیدہ
ام۔ و خدا بر ہمہ چیز ہا توانا و مقتدر است۔ پس من غیرت اللہ ہستم کہ در وقت خود
بہ حرکت و جوش آمدہ۔ بجهت اینکہ غالبان در مدح عیسی بدانند کہ خداوند قادر
می تواند ہر کہ را خواہد عیسی بگرداند و این وعده ازوے بر روئے کار آمدنی بودہ۔

۱۔ یہاں ایک عربی فقرے کا ترجمہ ہوگا تب سے رہ گیا ہے جو یہ ہے۔ ”پس ازراہ غیرت غضبش شدید گردید“ ۱۲ (عبداللطیف بہاولپوری)

قَوْمٌ جَاءَ وَابْفِتْنِ عَظِيمَةً ثُمَّ اشْهَدُوا لِلَّهِ هَلْ أَتَىٰ وَقْتُ قَدُومِ كَاسِرِ الصَّلِيبِ أَوْ مَا أَتَىٰ. وَاللَّهُ إِنِّي قَدْ أَرْسَلْتُ مِنْ رَبِّي وَنُفِثَ فِي رُوعِي مِنْ رُوعِ الْمَسِيحِ وَجُعِلْتُ وَعَاءً لَارَادَاتِهِ وَتَوَجَّهَاتِهِ حَتَّىٰ امْتَلَأْتُ نَفْسِي وَنَسَمْتِي بِهَا، وَانْخَرَطْتُ فِي سَلَكِ وَجُودِهِ حَتَّىٰ تَرَأَيْتُ شَبْحَ رُوحِهِ فِي نَفْسِي وَأُشْرِبْتُ فِي قَلْبِي وَجُودَهُ وَبَرَقَ مِنْهُ بَارِقٌ فَتَلَقَّتُهُ رُوحِي أَمَّ تَلَقُّ وَلَصِقْتُ بِوَجُودِهِ أَشَدَّ مِمَّا يَخِيلُ كَأَنِّي هُوَ وَغَيْبَتْ مِنْ نَفْسِي وَظَهَرَ الْمَسِيحُ فِي مِرَاتِي وَتَجَلَّى. حَتَّىٰ تَخَيَّلْتُ أَنَّ قَلْبِي وَكَبْدِي وَعُرُوقِي وَאוْتَارِي مَمْتَلِئَةٌ مِنْ وَجُودِهِ وَوَجُودِي هَذَا قِطْعَةٌ مِنْ جَوْهَرِ وَجُودِهِ وَكَانَ هَذَا فِعْلُ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى. وَكَانَ هُوَ فِي أَوَّلِ أَمْرِي قَرِيبًا مِنِّي كَالْبَحْرِ مِنَ الْقَارِبِ ثُمَّ دَنَىٰ فَتَدَلَّىٰ،

ترجمہ: برادران من این امرے است کہ خواست خداوندیش از چشم پیشینان نہان داشتہ و تفاصیلش را درین وقت ما آشکار ساختہ۔ ہرچہ را خواهد پنهان کند و پیدا سازد و مثلش در واقعات پاستانیان موجود بودہ۔ و در اختیار این طریق پوشیدہ دو مصلحت بزرگ بجهت بندگان مرعی داشتہ۔ یکے آنکہ این خبر از اخبار غیبیہ بود کہ زمان ظہورش ہنوز بعید بود۔ و خداوند علیم میدانست کہ این خبر را بعد از سپری شدن زمانے دراز و کوچیدن آفرینشے بسیار ازین جہان بظہور خواهد آورد۔ و لذا تصریح این خبر مجمل و تفصیل بزرگش مرا اولین را فائدہ نخواہد بخشید۔ زیرا کہ آنہا پیش از بروزش ازین عالم رخت برستہ باشند و ہیچ سودے از آن بدیشان نرسد۔ پس باین طریق خواست کہ در عوض آنچہ

﴿۴۳۹﴾

فَكَانَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ الْمَاءِ فِي الْقُرْبَةِ وَ تَمُوجٌ فِي جَسَدِي رُوحَهُ فَصُرْتُ
 كَشْيءٍ لَا يُرَى. وَ وَجَدْتَهُ كَقَنْدٍ اِخْتَلَطَ بِمَاءٍ لَا يَتَمَيَّزُ اِحْدَهُمَا مِنْ
 الْآخَرِ وَ اِدْرَكْتُ بِحَاسَةِ رُوحِي اَنَّهُ اَتَّحَدُ بِوَجُودِي وَ صُرْتُ فِي نَفْسِهِ
 مَلْتَفًا. وَ صَرْنَا كَشْيءً وَ اِحْدٍ يَقَعُ عَلَيْهِ اسْمٌ وَ اِحْدٍ وَ غَابَتْ طِينَتِي فِي
 طِينَتِهِ الْعُلْيَا هَذَا مَا عَلَّمْنَا مِنْ رَبِّنَا فَاقْضِ مَا اَنْتَ قَاضٍ وَ اتَّقِ اللّٰهَ وَ لَا
 تُخَلِدْ اِلَى اَهْوَاءِ الدُّنْيَا.

وَ اَمَّا الْكَلَامُ الْكُلِّيُّ فِي هَذَا الْمَقَامِ فَهُوَ اِنْ لِلْاَنْبِيَاءِ الَّذِيْنَ
 ارْتَحَلُوْا اِلَى حَظِيْرَةِ الْقُدُسِ تَدَلِّيَاتٌ اِلَى الْاَرْضِ فِي كُلِّ بُرْهَةٍ مِنْ
 اَزْمَنَةٍ يُهَيِّجُ اللّٰهَ تَقَارِبِيْهَا فِيْهَا. فَاِذَا جَاءَ وَقْتُ التَّدَلِّيِ صَرَفَ اللّٰهُ
 اَعْيُنَهُمْ اِلَى الدُّنْيَا فَيَجِدُوْنَ فِيْهَا فِسَادًا وَ ظُلْمًا وَ يَرُوْنَ الْاَرْضَ

ترجمہ: از آںہا فوت شد ثواب ایمان و برایمان اجر نیکو بدیشان
 می فرماید۔ لاجرم تفصیل این خبر را در وحی فرودگذاشته اجمالاً لطیف و مبہم
 مانند معما اختیار فرمود۔ و این اجمال را بزبور استعارات و مجازات و
 کنایات کہ از فہم و درایت و قیاس بقدر بالاتر بود بپاراست تا بپایز ماید کہ
 کی از آںہا اتباع امر میکند۔

اما آںہا ایمان آوردند و خلعت رضائے مولیٰ پوشیدند۔ زیرا کہ آںہا
 حسن ظن بخدا و رسول کردند و بہ چیزے گردیدند کہ شناسائی حقیقت و ماہیت
 آں نداشتند۔

دوم آنکہ او (تعالیٰ شانہ) ارادہ فرمود کہ پسینان را نیز برنگ پسینان

قَدْ مُلِّتْ شَرًّا وَ زُورًا وَ شُرْكَاً وَ كَفْرًا فَإِذَا ظَهَرَ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ أَنْ تِلْكَ الشُّرُورُ وَ الْمَفَاسِدُ مِنْ بَغْيِ أُمَّتِهِ فَيُضْطَرُّ رُوحَهُ اضْطِرَارًا شَدِيدًا وَ يَدْعُوا اللَّهَ أَنْ يُنْزِلَهُ عَلَى الْأَرْضِ لِيَهَيِّئَ لَهُمْ مِنْ وَعْظِهِ رَشْدًا فَيَخْلُقُ لَهُ اللَّهُ نَائِبًا يَشَابَهُهُ فِي جَوْهَرِهِ وَ يَنْزِلُ رُوحَهُ بِتَنْزِيلِ انْعِكَاسِي عَلَى وَجُودِ ذَلِكَ النَّائِبِ وَ يَرِثُ النَّائِبُ اسْمَهُ وَ عِلْمَهُ فَيَعْمَلُ عَلَى وَفْقِ أَرَادَاتِهِ عَمَلًا. فَهَذَا هُوَ الْمُرَادُ مِنْ نَزُولِ آيِلِيَا فِي كِتَابِ الْأَوَّلِينَ وَ نَزُولِ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ ظُهُورِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَهْدَى خُلُقًا وَ سِيرَةً. وَ مَا مِنْ مُحَدِّثٍ إِلَّا لَهُ نَصِيبٌ مِنْ تَدَلِّيَاتِ الْأَنْبِيَاءِ قَلِيلًا كَانَ أَوْ كَثِيرًا. وَ مِنْ تَجَرُّدٍ عَنِ وَسَخِ التَّعَصُّبَاتِ فَلَا يَتَرَدَّدُ فِي هَذَا وَ يَجِدُ السَّنَةَ وَ الْكِتَابَ مَبِينِينَ لَهَا.

ترجمہ: بیازماید۔ بجهت اینکه گناہان آنها را مغفرت و بعد از ایمان از برائے آنها تسبب رشد فرماید۔ و پیش از ان آنها اسیر بہ بدکاری ہا بودند و اضاعت زمانہائے دراز را در ان کار ہا کردہ بودند۔ و بمشابه مغلوب خواہشہا بودند کہ عنان تمامک از دست شان رفتہ و بحدے کاشتہائے بد را و رودند کہ بالآخر شکل زمین شور بے گیاه پیدا کردند۔ کہ بیک ناگاہ خدائے عزوجل آن خبر مستور و مجمل را بہ ہیئتے مخالف زعم ایشان رنگ پیدا کی بخشید۔ تا بدان رشد و علم و فہم را از ایشان بیازماید و از رحمت خویش مومنان را دو بہرہ قسمت کند و خوشنودی خود را از ایشان سیسے برانگیزد۔ و این ہمہ از جانب او بطریق ابتلاء بودہ کہ مومنان را از غیر مومنان امتیاز و بہرہ مندی از فضل و رحمت بخشد۔

﴿۴۴۱﴾

ایہا الأعزّة ان حضرت اللہ تعالیٰ حضرت عجبیۃ و فی افعال اللہ اسرارٌ غریبۃ لا یبلغ فہم الانسان الی دقائقہا اصلاً۔ فمن تلک الاسرار تمثّل الملائکة والجنّ و منها حقیقۃ نزول المسیح التی دق فہمہا و عسر اکتناہہا علی اکثر الناس فلا یفہمون الحقیقۃ و لا أری فی فطرتہم إلا غضباً۔ والأصل الکاشف فی ذالک کلام اللہ تعالیٰ، فانظروا الی القرآن الکریم کیف یبین معنی النزول فی آیاتہ العظمیٰ۔ و تدبروا فی قولہ تعالیٰ: وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ^۱ و فی قولہ عزّ اسمہ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا^۲ و فی قولہ وَأَنْزَلْ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ^۳ و فی قولہ جَلَّتْ قُدْرَتُهُ: وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ^۴ و فی أقوالہ الأخریٰ۔ و انتم تعلمون انّ ہذہ الاشیاء لا تنزل من السماء بل تحدث

ترجمہ: وہم دانش آنہارا کہ در خود ہا پراز پندار بودند و از گردن کشی بندہ خدا و تبلیغ ویرا خوار و سبک داشتند رسوا سازد۔ و بر ہمین نہج عادت خداوندی جاری بودہ است کہ ہر گاہ میخواد قوے بڑہ کار را در شکنجہ ابتلاء کشد خبر موعود را بر آنہا ملتبس و دانش و خرد آنہارا منقلب می سازد کہ راز وعدہ خدا و وقت وعدہ را فہم نمی کنند۔ و ازین بیخردی کیفر کردار ہائے بد را کہ پیش از آن کردہ بودند سزاوار می گردند۔ باین معنی کہ ایشان را میگرد کہ بابتہ صادق در آویزند و در بیدار و جور بروے پا از حد برون نہند۔ خلاصہ او (تعالیٰ شانہ) حقیقت واقعہ آن نبوت را در چشم ایشان منکر و مجہول و امی نماید کہ آن را چیزے نو و از خود تراشیدہ گمان می برند۔ و تا بجائے میل پرداز نمی آرند کہ خرد مندان می پرند۔ و در اشارات متضمنہ

و تتولّد فی الارض و فی طبقات الثرى. و ان امعنتم النظر فی کتاب اللّٰه تعالیٰ فیکشف علیکم ان حقیقة نزول المسیح من هذه الأقسام الذی ذکرناه ههنا فتدبروا فی قولنا و أمعنوا نظرا. و ما ینبغی ان یکون اختلافاً فی کلام اللّٰه تعالیٰ و لن تجدوا فی معارفه تناقضاً. و القول الجامع المهیمن الذی یرشد الی الحق و یرحم بیننا و بین قومنا آیه جلیلة من سورة الطارق تُذکر سراً غفلوا منه اهل الهوی.

اعنی قوله تعالیٰ: وَالسَّمَاءَ ذَاتِ الرَّجْعِ وَالْأَرْضَ ذَاتِ الصَّدْعِ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ وَمَاهُوَ بِالْهَزْلِ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا وَأَكِيدُ كَيْدًا. ۱
فاعلموا ایها الاعزّة انّ هذه الآیة بحر مواجّج من تلك الاسرار ما احاطتها فکر من الافکار وما مستها مدرکة الوری. و فهّمنی

ترجمہ: بآن خبر نگاہ نمی کنند۔ و بے خبر از عقاب خداوندی کہ مخصوصاً عائد بحال مجرمان می باشد ناپینایانہ راہ ستیزی روند۔ بلکہ مردمان می پندارند کہ مرا این گفتار اینها کہ گویند ایمان آورده ایم بسندہ باشد؟ و نشود کہ از یک گونه ابتلا بر محک شان نزنند؟ چنانچہ رفتار خداوند بزرگ در ہنجو کردار ہائے گزشتہ نمونہ ہا گزاشتہ کہ ہر دلے پر ہیزگار و ترسناک از آن پندی پذیرد۔ اے خردمندان و دیدہ و ران چشم بکشائید و اگر امر بر شما مشتبه باشد از اہل ذکر مسئلت بنمائید۔ عجب میدارید کہ سنت اولین در پیش چشم شما آشکار شدہ؟ و شکر ف میگیرید کہ از خدا حکمے در میان شما آمدہ و پردہ از روی کار این خبر برداشتہ؟ این امر در چشم شما دور از کار است؟ و فراموش کردید آنچه بشما گفتہ شدہ بود کہ مسیح در شما حکمے عادل پیدا شود؟ اکنون

﴿۴۴۳﴾

رَبِّي اسرار هذه الآيّة واختصني بها. و تفصيله انّ الله تعالى أشار في هذه الآيّة الى أنّ السماء مجموعة مؤثرات و الارض مجموعة متأثرات و ينزل الأمر من السماء الى الارض فتلقته الأرض بالقبول و لا تآبى. و في هذا اشارةً الى ان كل ما في السماء من الشمس و القمر و النجوم و الملائكة و ارواح المقدّسين من الرسل و النبيين و الصديقين و غيرهم من المؤمنين. يلقي أثره على ما في الارض بمناسباتٍ قَصَّتْ حكمة القدس رعايتها. فالسمااء تتوجّه الى الارض باقسامٍ غير متناهية من النزول و الرجوع و الارض تتقبلها بالانصداع و الإيواء باقسام لا تعد و لا تحصى. فمن اقسام نتائج هذا الرجوع و الصدع اشياء

ترجمہ: چرا قول حکم رانمی پذیرید؟ مگر وصیت حضرت نبی (صلی اللہ علیہ وسلم) را از دل برون کردید؟ و اگر در گمان خود بر صدق و حق می باشید چرا در تائید خود نظیرے از گزشتگان پیش نمی آرید؟ زیرا کہ خدائے بزرگ میفرماید کہ عادتش نمونہ ہا در امام ماضیہ گزاشتہ۔ می توانید شخصے را نشان بدہید کہ بر آسمان مرفوع و بعد از زمانے در از باز بر زمین نازل شدہ۔ چنانچہ بالنسبہ بعیسی گمان دارید؟ سو گند بخدائے بے مانند کہ این امر از عادتہائے او خارج است و از مثل این در کتب خدا اثرے یافت نشود۔ وہم در صحاح میخوانید کہ حضرت مسیح لاحق بدیگر برادران کہ فوت کردہ بودند شدہ و در نزد یحییٰ مقام گرفتہ۔ و خدا تعالیٰ را با متوفیان وعدہ ایست کہ دیگر بدنیا رود از دار سعادت ابد اخراج نشوند۔ و در خبر است

تحدث في طبقات الارض كالفضة والذهب والحديد و جواهرات
 نفيسة و أشياء أخرى. و من أقسامه الزروع و الاشجار والنباتات
 و الثمار و العيون و الانهار و كل ما تصدع عنه الثرى. و من اقسامه
 جمال و حمير و فراس و كل دابة تدب على الأرض و كل طير يطير
 في الهواء. و من اقسامه الإنسان الذى خلق في احسن تقويم و فضل
 على كل من دب و مشى. و من اقسامه الوحى و النبوة و الرسالة و العقل
 و الفطنة و الشرافة و النجابة و السفاهة و الجهل و الحمق و الرذالة
 و ترك الحياء. و من اقسامه نزول ارواح الانبياء و الرسل نزولاً
 انعكاسياً على كل من يناسب فطرتهم و يشابه جوهرهم و خلقتهم في
 الخلق و الصدق و الصفاء و من ههنا ظهر أن تأثيرات النجوم

ترجمہ: از نبی ما (علیہ الصلوٰۃ والسلام) کہ فرمود مرا خبر دادہ اند کہ من زندگانی
 کنم نصف آنچه عیسیٰ زندگانی کرد۔ و در این دلیلی روشن است مرآ ترا کہ صاحب
 دل باشد و امعان نظر را کار فرماید۔ اہل حدیث باید با آنچه از حضرت نبی (صلی
 اللہ علیہ وسلم) در صحاح آمدہ حکم کنند و پیش از آن چہ از بابت احادیث نزول
 طرح استیاز در اندازند باید اثبات کنند کہ او با این جسم خاکی بر آسمان صعود کردہ۔
 و اگر خدا میخواست تو انا بود گوش آنها را شنو او دیدہ را بینا و دل آنها را رسا
 میفرمود۔ و لے او ارادہ کرد کہ در آنچه بانہا۔ بخشیدہ آنها را بیازماید۔ و آنرا
 کہ در دنیا و عقبی فضیحت و رسوائی در کار کردہ اند درین امتحان مردود و مخذول برآید۔
 و اگر چنانچہ اہل حدیث ایمان می آوردند و راہ تقوی پیش می گرفتند۔ خداوند

﴿۴۴۵﴾

ثابتہ متحققہ منصوبہ و لا یشک فیہا الا الجاہل الغبی البلید
الذی لا ینظر فی القرآن و یجادل کالأعمی . و هذا الرجوع والصدع
جار فی السماوات والارض من یوم خلقهما اللہ و قال اَنْتِیَا طَوْعًا
اَوْ كَرْهًا ط قَالَتَا اَنْتِیَا ط اَبِیْنَ ل . فمالت السماء الی الارض کالذکر
إلی الأنثی ، و لاجل ذالک اختار الرب الکریم لفظ الرجوع للسماء
ولفظ الصدع للارض إشارة الی انهما تجتمعان دائما کاجتماع
الذکور والإناث و لا تأبی احدهما من الأخری و لا تطغی . فتاثرات
السماء تنزل ثم تنزل والارض تقبلها ثم تقبل و لا تنقطع هذه السلسلة
الدوریة طرفة عین و لو لا ذالک لفسدت الارض و ما فیها .
و قال اللہ تعالی فی اوّل هذه الآیة : اِنَّهُ عَلٰی رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ل و قال

ترجمہ: تعالیٰ نتائج بدکردار بہارا از ایشان زائل و در صادقان شان داخل
می نمود۔ و لے بخل و شتابکاری و راہ کج را دوست داشتند و پا بر نقش قدم
پیشینیان (یہود) برداشتند۔ و تذکیر را از دل محو ساختند و با رام و آسایش
ایں جہانے پرداختند۔ و اگر چه توانند کوه را از پا بر آرند۔ خداوند بزرگ را
نتوانند از بداندیشیہا بستوده در آرند۔ از عقوبت و اخذ خدا آ نہار ارستگار گمان
مدار۔ و دشمنی با خدا را چیزے آسان مپندار۔ البتہ خدا اتمام و عدہ نصرت بندہ
خود کند۔ اگر ایشان رو بآشتی آرند برائے ایشان بہتر باشد و اگر گردن کشند
زود است کہ نکبت و ذلت از خدا بہرہ ایشان شود۔ من ہر آئینہ اتمام حجت بر
ایشان کردم و دلائل صدق خود بر ایشان عرض دادم۔ اما نظرے از انصاف

﴿۴۴۶﴾

بعد ذالک : وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ^۱ فما ادراك انه في جمع ذكر الرجعين الى ما أومئى . فاعلم أنه أشار إلى أن عود الانسان بالبعث بعد الموت في قدرة الله تعالى كما انه يعيد أرواح المقدسين بإعادات انعكاسية من السماء التي هي ذات الرجوع الى الأرض التي هي ذات الصدع و مولد كل من يحيا . و هذه نكتة عظيمة لطيفة عُصَّ عليها بنواجذك و خذها بقوة هداك الله خير الهدى . هذا سير النزول الذى فيه يختلفون . امر من عنده ليقضى امراً قدر و قضى . و اعلموا أن لله تعالى عند ذكر انباء الغيب السنة شتى . فتارة ينبئ في الفاظ مصرحة للحقائق المقصودة و يرى سقياها و مرتعها و يبدى ما قصد و عنى . و تارة ينطق بلسان التجوز والاستعارة ليخفى الامر و يتلى الناس بها

ترجمہ: بر آن نیا نداشتند - نمی بینند خدائے بزرگ در مقامات مختلفه از وفات مسیح ایمائے فرموده و قرآن از آن پر است اما در اثبات حیاتش حرفی و لفظی نراندہ - و بس است قول مسیح در قرآن - و من گواه بودم بر ایشان الخ - نگاه کن چه طور ازین وفات مسیح بہ ثبوت میرسد؟ چه اگر مقدر بود کہ مسیح بار دیگر ظہور در دنیا خواهد کرد چاره نبود ازین کہ مسیح در قول خود و شہادت را ذکر میفرمود - و با قول خود گواه بودم بر ایشان انضماماً می گفت و گواه شوم بر ایشان کرت دیگر - و نمی شد کہ حصر بر شہادت اول می کرد - و حق تعالی میفرماید - در زمین زندگانی کنید - درین آیت زیست و مرگ ہر دور از زمین وابست فرمودہ - کلام خدا و شہادت نبی ویرا ترک و دیگر گفتار ہا را قبول میدارید؟ ستمگران را

﴿۴۴۷﴾

و قد جرت عاداته و سنته انه يختار الاخفاء والكتم في واقعات قضت حكمته اخفاءها و يخلق الاهواء فتحشر الآراء الى جهات أخرى. و إذا أراد اخفاء صورة نفس واقعة فربما يرى في تلك المواضع الواقعة الكبيرة صغيرة مهونة، والواقعة الصغيرة المسنونة كبيرة نادرة والواقعة المبشرة مخوفة والواقعة المخوفة مبشرة - فهذه أربعة أقسام من الواقعات من سنن الله كما مضى. أما الواقعة الكبيرة العظيمة التي اراد الله ان يريها صغيرة حقيرة فنظيرها في القرآن واقعة بدر لمن يتدبر و يرى. فان الله قلل اعداء الاسلام ببدر في منام رسوله ليذهب الروع عن قلوب المسلمين و يقضى ما أراد من القضاء. و أما الواقعة

ترجمہ: بدلے نیکیو بداست! اے مردمان! حق تعالیٰ مرا برابرین سرا آگہی بخشیدہ و مرا آنچہ را شامنی دانید آ موختہ بسوئے شما حکم عدل مبعوث کردہ۔ بجهت این کہ آن راز بر شما بکشایم۔ با من کین و پر خاش مجوسید۔ و در سرے کہ بہ لفظ حکم سپردہ اند اندیشد ژرف بکار برید۔ و از خدا چنانچہ باید بترسید۔ چرا تفکر در قول اللہ و رسول نمی کنید و پا از گلیم بیرون می گزارید؟

خدا را اے مردمان! تدبر کنید این آیت را **لِيُعِيْسِي إِلَيَّ مَتَوَقِّئِكَ** الی قوله **يَوْمِ الْقِيَامَةِ** و امعان نظر را کار بفرمائید کہ چگونہ حق تعالیٰ ابتدا از وفات عیسیٰ فرمودہ و ہر واقعہ را کہ تعلق بدو داشتہ بر وفق ترتیب طبعی ذکر کردہ سلسلہ آن را تا بروز قیامت رسانیدہ۔ و لے از بابت نزول وے

التي اراد الله ان يريها كبيرة نادرة فنظيرها في القرآن بشارة مدد
 الملائكة كي تقرّ قلوب المؤمنين و لا تأخذهم خيفة في ذلك المأوى.
 فانه تعالى وعد في القرآن للمؤمنين و بشرهم بأنه يُمدّهم بخمسة آلاف
 من الملائكة و ما جعل هذا العدد الكثير إلا لهم بشري. لان فردا من
 الملائكة يقدر باذن ربه على ان يجعل على الارض سافلها فما كان حاجة
 الى خمسة آلاف بل الى خمسة ولكن الله شاء ان يريهم نصرة عظيمة
 فاختار لفظاً يفهم من ظاهره كثرة الممدين و اراد ما اراد من المعنى. ثم نبه
 المؤمنين بعد فتح بدر ان عدة الملائكة ما كانت محمولة على ظاهر الفاظها
 بل كانت مؤولة بتأويل يعلمه الله بعلمه الأرفع و الاعلى. و فعل كذلك

ترجمہ: درین ترتیب حرفے و لفظے درمیان نیا ورده۔ و مراد از نزول عیسیٰ
 نزول ارادات و توجہات او بر مظهرے است کہ از روی استعداد و قوی قائم
 مقام او بوده۔ اور در رنگ و صغ او بمشابه رنگین و مصبوغ ساختند کہ او (مظہر)
 در معنی اتحاد مغمور و مشابہ بہ عین اصل خود گردید۔ و مدارک و اخلاق و جوہر و
 طبیعت اصیل و مثیل باہم دگر بنوعے تقارب پیدا کرد کہ در رنگ شیء واحد و در
 ملأ اعلیٰ نامزد بیک نام بشدند۔

و اگر شوق آن داری کہ برکنہ این سر بوجہ ظاہر پی بری اینک بشنو۔ آنچه
 خداوند پروردگارم از این اسرار بر من کشودہ آن است کہ درین زمان کہ ضلالت
 نصاریٰ از حد تجاوز کردہ و خلقے کثیر از مکائد آنها از دین حق انحراف ورزیدہ و

﴿۴۴۹﴾

تطمئن قلوبہم بہذہ البشریٰ و یزیدہم حسن الظن والرجاء. و أما الواقعة
المبشرة التي أراد الله ان يريها مخوفة فنظيرها في القرآن واقعة رؤيا
ابراهيم بارك الله عليه وصلى. انه تعالى لما اراد ان يتوب عليه و يزيده
في مدارج قربہ و يجعله خليله المجتبي. أراه في الرؤيا بطريق التمثيل كأنه
يذبح ولده العزيز قرباناً لله الاعلى. و ما كان تأويله الا ذبح الكبش لا ذبح
الولد ولكن خشى ابراهيم عليه السلام ترك الظاهر فقام مسارعاً لطاعة
الأمر و لذبح الولد سعي. و ما كانت هذه الواقعة مبنية على الظاهر الذي
رأى، و لو كان كذلك للزم ان يقدر ابراهيم على ذبح ابنه كما رآه في
الرؤيا ولكن ما قدر على ذبحه فثبت ان هذه الواقعة كان له تاويل آخر ما

ترجمہ: از لوٹ شرک و نجاست کفر آ نہا روئے زمین نجس و ناپاک گردیدہ۔ و
کذب و زور و مکرو خدع در عالم انتشار تمام یافتہ۔ و بے باکی و بے راہ روی
آ نہا ابواب فسق و فجور بر روئے عالم کشودہ۔ غیرت خدائے غیور از وقوع این
فتنہ ہائے بزرگ در فوران و غلیان آمد و عیسیٰؑ را از فتن و کار ساز یہائے اُمّتش
آ گا ہی بداد۔ و این اخبار و اعلام از عادات خداوندی بودہ کہ ہرگز در ان تحول
و تغیر راہ نیافتہ است۔ و چون حضرت مسیحؑ بشنید کہ اہل ارض را ہلاک
و از راہ حق دور ساختہ و در چشم خدائے قادر بنعی و عصیان را ارتکاب کردہ۔ از
این معنی حزن و کرب و قلق در دلش جا گرفت مانند کسی کہ برا و واجب است کہ
انگاشہ ستم زدہ با و اعانت مظلومان کند۔ بنا بر آن ناسبے را از خدا استدعا فرمود

فہم ابراہیم علیہ السلام و کیف يفہم عبد شیئاً ما اراد اللہ تفہیمہ بل اراد ان یسبل علیہ سترا. و انت تعلم أن کذب الرؤیا ممتنع فی وحی الانبیاء. فاعلم ان ذبح الابن فی حلم ابراہیم ما کان الا بسبیل التجوز والاستعارة لیخوفہ اللہ رحمة من عنده و یرى الخلق اخلاصه و طاعته للمولى. و لیتلی ابراہیم فی صدقہ و وفائہ و انقیادہ لربہ فما لبث ابراہیم الا ان تلّ الولد العزيز للجبین لیذبحہ. ربّ فارحم علینا بنیک و ابراہیم الذی و فی - الذی رای برکاتک و لقی خیرا و فلجا. و یشابہ هذه الواقعة واقعة الدجال فانها جعلت مخوفة مهیبة و شدّد فیها و ملئ الرعب فیها و اعلی امرها الی الانتہاء - وما هی الا سلسلة ملتزمة من همم دجالية

ترجمہ: کہ متحد و مشابہ بحقیقت و جو ہرش و از پئے اتمام مراد آتش برنگ اعضاء و جو ارحش باشد۔ چنانچہ این آرزو عنان تو جہش را منعطف بسوئے زمین کرد۔ و تدبیر حق تعالی اقتضائے آن فرمود کہ اور انا مجھے بخشد کہ صورت مثالیہ اش در او منقش گردد چنانچہ صورتارہائے آسمان در حوض آب منعکس می شود۔ پس من آن نائب می باشم کہ غیرت الہیہ مرا از وفور رافت و ترحم بر خلق و از جہت راحت مرروح حضرت مسیح رادر زمان غلبہ تنصّر فرستادہ۔ و من از طرف او (تعالی شانہ) آدمم بجهت اینکه صلیب را کہ تعظیم و تمجیدش می کنند بشکنم و خزیر را بکشم کہ دیگر تا ابد روئے حیات نہ بیند۔ و رب عظیم مرا بوقت موعود گزین فرمود۔ زیرا کہ ہرگز اخلاف وعدہ از ونمی آید۔ و او تو کید و تشدید این وعدہ

﴿۴۵۱﴾

وَمَا فِيهَا مِنَ الْاَلُوْهِیَةِ رَائِحَةٌ وَّ لَا مِنْ صِفَاتِ اللّٰهِ نَصِیْبٌ اِنْ هِیَ الْاَسْلَسَلَةُ
 الْفَتْنِ وَ الْمَکَیْدِ وَ دَعْوَاتِ الضَّلَالَةِ اِبْتِلَاءً مِنَ اللّٰهِ الْاِغْنٰی. وَ کِیْفَ یُمْکِنُ اِنْ
 یَحْدِثُ شَرِیْکَ الْبَارِیِّ وَ یَتَصَرَّفُ فِی مَلْکُوْتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْاَرْضِ
 وَ تَکُوْنُ مَعَهُ جَنَّةٌ وَ نَارٌ وَ جَمِیْعُ خَزَائِنِ الْاَرْضِ وَ یَطِیْعُ اَمْرَهُ سَحَابُ السَّمَاءِ
 وَ مَاءُ الْبَحْرِ وَ شَمْسُ الْفَلَکِ وَ یَحِیُّ وَ یَمِیْتُ سُبْحَانَهُ لَا شَرِیْکَ لَهُ
 تَقْدُسُ وَ تَعَالٰی. کَلَّابِلٌ هِیَ اسْتِعَارَةٌ لَطِیْفَةٌ مَخْبِرَةٌ مِنْ وَجُوْدِ قَوْمٍ یَعْلُوْنَ فِی
 الْاَرْضِ وَ مِنْ کُلِّ حَدَبٍ یَنْسَلُوْنَ. وَ هُمْ قَوْمُ النَّصَارِیِّ الَّذِیْنَ لَهُمْ سَابِقَةٌ فِی
 التَّلْبِیْسِ وَ عَجَائِبِ الصَّنْعِ وَ عَمَرُوا الْاَرْضَ اَکْثَرَ مِمَّا عَمَرْتَ مِنْ قَبْلِ وَ تَرُوْنَ
 فِیْ اَعْمَالِهِمُ الْخَوَارِقَ کَاَنْهُمْ یَسْحَرُوْنَ. اِخْذِ الْخَلْقَ حِیْرَةً مِنْ اِیْجَادَاتِهِمْ

ترجمہ: کردہ بود کہ حضرت مسیحؑ در ایام تطاول فتنہ صلیب و غلبہ ضلالتہائے
 عیسویت خواہد آمد۔ و اگر درین گفتارم شک می دارید قول حضرت رسول صادق
 را (صلی اللہ علیہ وسلم) کہ یکسور الصلیب فرمودہ تدبر بکنید۔ و از انصاف
 و نظر دقیق این زمان و آن قوم را مشاہدہ بنمائید کہ فتنہ ہائے بزرگ فوق العادہ
 در این زمان از آن بظہور آمدہ۔ باز برائے خدا شہادتے ادا بکنید کہ وقت
 شکندہ صلیب رسیدہ است یا غیر؟ قسم بخدا من از طرف پروردگار عالم آمدہ ام
 و از دل مسیح در دل من دمیدہ اند و مرا ظرف و آوند تو جہات و ارادتش گردانیدہ
 بمثابہ کہ نفس و نسمة من از آن مملو گردیدہ۔ و بہ نیچہ منسلک در سلک وجودش
 شدہ ام کہ کالبد رروحش در نفسم عیان و وجودش در من پنهان شد۔ و از وے

و نوادر صناعاتهم و أضلوا خلقا كثيرا مما يصنعون و مما يمكرون.
 احاطت تلبساتهم على الارض و نجسوا وجهها و اخلطوا الباطل
 بالحق و يدعون الناس الى الشرك و الاباحة و الدهرية و كذلك
 يفعلون. و كيف يمكن ان يحدث الدجال من قوم اليهود و قد ضربت
 الذلّة و المسكنة عليهم الى يوم القيامة فهم لا يملكون الامر ابدا و لا
 يغلبون. الا تقراءون و وعد الله اعنى قوله : وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ
الَّذِينَ كَفَرُوا ^۱. الا تتفكرون. الا تتدبرون فى القرآن كيف وضع
 كل غير الله تحت أقدامنا و بشرنا بعلو كلمة التوحيد الى يوم القيامة
 فكيف يزيغ قلوبكم و تؤمنون بما يعارض القرآن و تلحدون. أ يجعل الله

ترجمہ: برقی درخشید کہ آنرا روح من بوجہ کامل تلقی فرمود و برنگے لصوق و
 چسپیدگی ام با و حاصل آمد کہ گوئی من اومی باشم و از خود غیوبت و رزیدم و خود
 مسیح در ذات من ظهور و تجلی فرمود۔ چنانچہ دیدم کہ قلب و کبد و عروق و اوتار
 یعنی ہمہ من ممتلی از وجودش شدہ و این وجودم پارہ از جوہر وجودش گردیدہ
 و این فعل پروردگار من تبارک و تعالیٰ است و او در اول امر نزدیک بمن پہنچو
 دریا بہ کشتی بود پس اقرب و فرا ترک شد بمثابہ کہ آب در مشک میباشد۔ و روح
 او در جسد من بہ نحوے تموج کرد کہ من چیزے غیر مرئی گردیدم۔ و آنرا مثل قند
 دیدم کہ از اختلاط آب امتیاز آن از یک دگر دشوار میباشد۔ و بہ حاسہ روح
 خودم دریافتم کہ از اتحادش بوجود من دروے ملتّف گردیدم۔ و حکم شیء واحد

﴿۴۵۳﴾

لذاته شریکا فی آخر الزمان ولو إلى أيام معدودات. ألا ساء ما تحكمون.

و اما الواقعة المسنونة المعلومة التي أراد الله ان يريه غريبة نادرة

فنظيره[☆] في القرآن واقعة حلم فرعون اذ قال: إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ

سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعٌ سُنْبُلَاتٍ خُضِرَ وَأَحْرَ يُبَسِّتُ يَأْتِيهَا الْمَلَأُ

أَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ^۱. و كذلك رؤيا

يوسف عليه السلام: إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ

كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ^۲. فهذه النظائر حاكمة بيننا و بين

قومنا و بيان شاف فيما كانوا فيه يختلفون. و يشابهها واقعة نزول المسيح

ترجمہ: پیدا کر دیم کہ بیک نامش یا دفر مایند۔ وطنت من در طینت بلندش محو و نا پید شد۔ این است آنچه رب ذوالجلال مرا تعلیم کرده۔ اکنون اختیار داری ہر رائے کہ میخوای بزنی و لے از خدا بترس و رو بہ خواہش ہائے دنیا میار۔ و کلام کلی درین مقام آنست کہ انبیاء علیہم السلام کہ انتقال بہ حظیرہ قدس فرمودہ اند۔ در ہر وقتے از اوقات بہ سبب تقریب و تحریک باری تعالی بر زمین تدلی میفرمایند۔ ہر گاہ زمان تدلی در رسد خدائے حکیم دیدہ ایشان را بطرف زمین مصروف می سازد۔ و می بینند کہ زمین از شرک و کفر و فساد ظلم پر شدہ۔ و چون بریکے از ایشان آشکار شود کہ مبداء و منتہاء آن ہمہ شر و فساد امت وے بودہ است روحش آن زمان از شدت اضطراب از حق تعالی در میخواید کہ بجهت وعظ و پند آ نہا بر زمینش نزول

أخفاها الله كما أخفى هذه الوقعات بالاستعارات فافهموا إن كنتم تفهمون. ما كان من سنن الله ان يكشط انباءه في كل وقت و زمان بل ربما يبتلى عباده في بعض الأزمنة و يكتم انباءه و يومی إلى أسرار و هم لا يشعرون. و أما الواقعة التي هي غريبة نادرة و أراد الله أن يريها مفهومة معلومة فنظيرها في القرآن ما اخبر الله تعالى من آلاء الجنة و أنهارها و ألبانها و أشجارها و ثمارها و لحوم طير مما يعرفونه الخلق و يشتهون يخفى ما يشاء و يبدي و في كل فعله مصالح و حكم و ابتلاءات و لكن اكثر الناس لا يعلمون. يعلمون ظواهر الشريعة و قشورها و هم عن لبوبها غافلون. إذا كشف عليهم من سرّ فتزدري

ترجمہ: بخشد۔ چنانچہ حق تعالیٰ بجهت اونائبے پیدا می کند کہ در جوہر مشابہ باو باشد۔ و روح آن نبی را در رنگ تنزیل انعکاسی بر وجود آن نائب نازل میفرماید و آن نائب اسم و علمش را در ارث میگیرد و برونق ارادتش کار بند می شود۔ ہمین است مراد از نزول ایلیا در صحیفہ ہائے سابقہ۔ و ہمین است مراد از نزول حضرت عیسیٰ۔ و ہمین است مقصود از ظہور نبی ما محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) در وجود مہدی از حیثیت خلق و سیرت۔ و ہر محدث را از تدلی انبیاء (علیہم السلام) کما بیش نصیب می باشد۔ آنکہ از چرک تعصب صاف و پاک باشد او را درین معنی ترددے پیدا نشود و کتاب و سنت را مبین و مثبت این امر در یابد۔ اے عزیزان حضرت باری تعالیٰ حضرت عجیب و در افعالتش اسرار غریب است کہ فہم ہرگز بد قائلق کنہ آن

﴿۲۵۵﴾

اعینهم و یظنون ظن السوء و یکفرون . و قالوا کیف تواردت امة
 على خطأ و کیف نظن انهم اخطأوا کلهم و انتم المصیبون . یا
 حسرة علیهم لم لا یعلمون ان الله غالب علی امره فاذا اراد ان یخبأ
 شیئاً فلا یفهمه الفهمون . و یقرءون سننه فی القرآن ثم یغفلون . ألا
 یعلمون أن الله قد یخفی امرأً علی المقربین من الأنبیاء فهم باخفاءه
 یتلون . و ما کان لأمة ان تسبق الانبیاء فی فهمها و ما کان الله ان یتربک
 قوماً بغير ابتلاء : أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ یُتْرَکُوا أَنْ یَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا یُفْتَنُونَ .
 ان الله یتلی کل أمة بانبأئه الغیبیة و قد ابتلی الفاروق
 و امثاله أ انتم منهم تزیدون . ما لکم لا تخافون ابتلاء الله
 و لا تخشون لعل نبأ نزول المسیح یكون فتنة لکم ما لکم لا تتقون .

ترجمہ: نرسد۔ چنانچہ از جملہ دقائق اسرارش تمثیل ملائکہ و جن است و از ہمین قبیل
 حقیقت نزول مسیح است کہ فہم کنہش بر بسیارے از مردمان متعسر شدہ و غیر از غضب و
 غیظ در فطرت آنہا نمی باشد۔ و آنچه پردہ از روی این راز بردارد کلام خداوندست
 جل اسمہ۔ در قرآن کریم نگاہ بکنید و درین اقوال خداوندی تدبر فرمائید کہ
 میفرماید۔ آہن را نازل کردیم۔ اے بنی آدم لباس را بجهت شما نازل کردیم۔
 و انعام را نازل کردیم۔ و بر قدر معلوم تنزیل میکنیم۔ و چنان در آیات دیگر نگاہ بکنید۔
 و بر شما پوشیدہ نیست کہ این اشیاے مذکورہ از آسمان نازل نمی شود بلکہ حدوث و تکون
 آنہا در زمین صورت می بندد۔ و ہم چنان از امعان نظر در کتاب اللہ بر شما واضح شود
 کہ حقیقت نزول مسیح ہم از این اقسام نزول است۔ و نمی شود کہ در کتاب اللہ

﴿۲۵۶﴾

أَنتُمْ اسْلَمْتُمْ فَهَمًّا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ بَرَاءَةً مِنْ فِتْنِ اللَّهِ مَا لَكُمْ لَا تَتَفَكَّرُونَ. وَقَدْ مَضَتْ ابْتِلَاءَاتُ قَبْلِ هَذَا فَطُوبَى لِقَوْمٍ يَفْتَحُونَ الْأَبْصَارَ وَيَعْتَبِرُونَ. وَقَالُوا كَيْفَ نُؤْمِنُ بِهَذَا الْمَسِيحِ وَقَدْ بَشَّرْنَا أَنَّهُ يَنْزِلُ عِنْدَ مَنَارَةِ دِمَشْقَ وَإِنَّهُ يَقْتُلُ الدَّجَالَ وَيَحَارِبُ الْأَعْدَاءَ فَهَمْ يَهْزَمُونَ. وَكَذَلِكَ يَنْتَضُونَ حُجَجًا مَغْشُوشَةً وَقَدْ ضَلَّ فَهْمُهُمْ فَهَمْ مَخْطُونَ. أَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ الْمَسِيحَ الْمَوْعُودَ يَضَعُ الْحَرْبَ الْأَيُّقْرَى وَالصَّحِيحَ لِبَلْخَارَى أَوْ يَنْسُونَ. وَمَنْ آيِنُ نُبُؤًا أَنَّ الْمَسِيحَ يَنْزِلُ بِدِمَشْقَ الَّتِي هِيَ قَاعِدَةُ الشَّامِ وَبِأَيِّ دَلِيلٍ يُوقِنُونَ. أَسَارَ مَعَهُمْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى دِمَشْقَ وَأَرَاهُمْ مَنَارَةَ وَمَوْضِعَ نَزُولِ أَوَّارِهِمْ صُورَتَهَا فِي

ترجمہ: اختلافِ رادخل ودر معارف تناقض را مجال باشد۔ و قول جامع کہ ہادی براہ صواب و فاصل و حاکم در میان ما و قوم ما باشد درین باب آیتے جلیلہ از سورہ الطارق است کہ آن راز را دیگر بیاد میدہد کہ اہل ہوا از آن غافل شدہ اند۔ و آن اینست وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ الْآیۃ لِعَزِيزَانِ بدانید کہ این آیات بحر مواجے از اسرار است کہ فکرے از افکار احاطہ بر آن نہ کردہ و پروردگار من مرا بشہم آن اختصاص بخشیدہ۔ تفصیل این اجمال آنکہ حق تعالی از آن باین معنی اشارہ میفرماید کہ آسمان مجموعہ مؤثرات است و زمین مجموعہ متاثرات۔ باین معنی کہ از آسمان امر نازل میشود و زمین آنرا تلقی بقبول می کند۔ در این اشارت است باین ہمہ آنچه در آسمان می باشند از شمس و قمر و نجوم و

﴿۴۵۷﴾

شِقَّةٌ مِنْ قَرطاسِ فَهَم يَعْرِفونَهَا وَ لَا يَنْكُرُونَ . او هِي مِصرِ اَفْضَلِ مِنَ
 الْحَرَمِينَ وَ لَهَا فَضِيلَةٌ عَلَي قَرِي اُخْرَى وَ يَسْكُنُ فِيهَا الطَّيْبُونَ . وَ مَا
 يُعْرَفُهُمْ مَا جَاءَ فِي اَحَادِيثِ نَبِينَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلِمَ لَفْظُ دِمَشْقِ فَانْ لَهُ
 مَفْهُومًا عَامًا وَ هُوَ مُشْتَمِلٌ عَلَي مَعَانٍ كَمَا يَعْرِفُهَا الْعَارِفُونَ . فَمِنْهَا اسْمُ
 الْبَلَدَةِ وَ مِنْهَا اسْمُ سَيِّدِ قَوْمٍ مِنْ نَسْلِ كَنْعَانَ وَ مِنْهَا نَاقَةٌ وَ جَمَلٌ وَ مِنْهَا
 رَجُلٌ سَرِيعُ الْعَمَلِ بِالْيَدَيْنِ وَ مِنْهَا مَعَانٍ اُخْرَى فَمَا الْحَقُّ الْخَاصُّ
 لِلْمَعْنَى الَّذِي يَصْرُونَ عَلَيْهِ وَ عَنِ غَيْرِهِ يَعْرَضُونَ . وَ كَذَلِكَ لَفْظُ الْمَنَارَةِ
 الَّتِي جَاءَ فِي الْحَدِيثِ فَانْهُ يَعْنِي بِهِ مَوْضِعَ نُورٍ وَ قَدْ يُطْلَقُ عَلَي عِلْمٍ يَهْتَدَى
 بِهِ فَهَذِهِ اِشَارَةٌ اِلَى اَنْ الْمَسِيحَ الْاَتِيَّ يَعْرِفُ بِاَنْوَارِ تَسْبِقُ دَعْوَاهُ

ترجمہ: ملائکہ و ارواح رسولان مقدس و انبیاء و صدیقان و دیگر مومنان۔
 برعایت مناسبتہا کہ حکمت قدسیہ اقتضائے آن فرمودہ اثر خود بر زمین القا
 می کنند۔ پس آسمان از نزول و رجوع باقسام غیر متناہیہ توجہ بر زمین می کند و همچنان
 زمین از آن باقسام بجد و عدا و انصداع و ایوای پذیرد۔ چنانچہ از اقسام نتائج این
 رجوع و صدع آن چیز ہاست کہ در طبقات زمین پیدای شود مثل زروسیم و آهن و
 جواهرات نفیسہ و غیرہا۔ و از این اقسام است زروع و اشجار و نباتات و اثمار و
 عیون و انہار و غیرہا۔ و ازین اقسام است شتر و خر و اسپ و ہرداہ کہ بر زمین
 رفتار دارد و ہر پرندہ کہ در ہوامی پرد۔ و از این اقسام است انسان کہ آفرینش او
 باحسن تقویم شدہ و تاج فضیلت و شرف بر ہمہ کائنات چہرہ آرائی حال او آمدہ۔

فہی تـكون لہ كعلم بہ يہتدون . و نظيرہ في القرآن قولہ تعالیٰ :
 وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاَدْنٰہِ و سِرَاجًا مُّنِيْرًا ۗ ل۔ فكما أن السراج يعرف بانارته
 كذلك المسيح يعرف بمنارته . و ما ثبت وجود منارة في شرقي
 دمشق على عهد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ما أوماً اليه اذا لارتاب
 المبطلون . بل هي استعارات مسنونات يعرفها الذين أوتوا العلم و ما يجادل
 فيها الا الظالمون . افلا يدبرون سنن اللہ أم جاءهم ما لم يأت من قبل فهم له
 منكرون . و أي سرکان في تخصيص بلدة دمشق و منارتها فبينوا لنا ان
 كنتم تتبعون أسرار اللہ و لا تلحدون . أتعجبون من هذه الاستعارة و لا
 تعلمون ان الاستعارات حلل كلام الانبياء فهم في حلل ينطقون .

ترجمہ : و از این اقسام است وحی و نبوت و رسالت و عقل و فطانت و
 شرافت و نجابت و سفاہت و بلاہت و جہل و حتم و رذالت و ترک حیا ۔
 و از این اقسام است نزول ارواح انبیاء و رسل بطور نزول انعکاسی بر ہر کسے کہ
 در خلق و صدق و صفا مناسبت و مشابہت با جوہر و فطرت و خلقت ایشان دارد ۔
 و از این جا ہوید اشد کہ تاثیرات نجوم ثابت و متحقق است و غیر از شخصہ غیبی بلید
 کہ نظر در قرآن نمی کند و نا بینا و آرا مادہ بر مجادلہ میشود درین معنی شک نمی آرد ۔
 و این رجوع و صدع در آسمان و زمین از وقتے کہ خدا آنہارا آفرید و
 گفت طوعاً یا سید یا کرہاً ہر دو در جواب گفتند طوعاً حاضر می شویم و از دل
 فرمان ترا کمر بستہ ایم ۔

﴿۳۵۹﴾

اذکروا قول ابراهیم علیہ السلام اعنی قوله "غَيْرِ عْتَبَةٍ بَابِك" ثم انظروا الى اسماعیل علیہ السلام کیف فهم اشارة ابيه أفهم من العتبه عتبه أو زوجته فتفكروا أيها المسلمون. وانظروا الى الفاروق رضی اللہ عنہ کیف فهم من كسر الباب موته لا كسر الباب حقيقةً و ان شئتم فاقراءوا حديث حذيفة في الصحيح للبخارى لعلكم تهتدون. و قالوا ان المسيح الموعود لا یجىء الا فی وقت خروج الدجال و خروج یاجوج و ماجوج و ما نرى احدا منهم خارجا فكيف يجوز ان يستقدم المسيح و هم يستأخرون. اما الجواب فاعلموا أرشدكم اللہ تعالیٰ ان هذان لاسمان لقوم تفرق شعبهم فی زماننا هذا آخر الزمان و هم فی وصف متشاركون. و هم

ترجمہ: جاری و ساری بودہ است۔ چنانچہ آسمان بسوئے زمین بر مثال
نر با مادہ میل و رغبت میداشته است۔

واختیار رب کریم لفظ رجح را برائے آسمان و صدع را برائے زمین مشعر باین
معنی است کہ این ہر دو پہچو ذکور و اناث پیوستہ با ہم مجتمع میشدہ و با ہم مصالحت کلی
میداشته اند۔ چنانچہ تاثیرات آسمان متصلًا نازل شود و همچنان زمین در کنار قبولش
جادہد۔ و این سلسلہ دوریہ برائے یک چشم زدن انقطاع نیابد۔ و اگر چنان نبود
البتہ نظام عالم را تار و پود از ہم گسیختہ بود۔ حق تعالیٰ قبل ازین آیت فرمود
إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ^۱ و بعد ازان گفت وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ^۲۔
در بہم آوردن ذکر این دو رجح ایماء و اشارت بدان میکند کہ در ہنگام بعث

قوم الروس و قوم البراطنة و إخوانهم و الدجال فيهم فيج قسيسين و
دعاة الانجيل الذين يخلطون الباطل بالحق و يدجلون. و اعتدى لهم
الهند متكأ و حقت كلمة نبينا صلى الله عليه وسلم انهم يخرجون من
بلاد المشرق فهم من مشرق الهند خارجون. و لو كان الدجال غير
ما قلنا و كذلك كان قوم يأجوج و مأجوج غير هذا القوم للزم
الاختلاف و التناقض في كلام نبى الله صلى الله عليه وسلم و ايم الله
ان كلام نبينا منزله عن ذلك و لكنكم انتم عن الحق مبعدون. ألا
تقرءون في أصح الكتب بعد كتاب الله أن المسيح يكسر
الصليب ففي هذا اشارة بينة الى أن المسيح يأتي في وقت قوم يعظمون

ترجمہ: بعد الموت حق تعالیٰ بر اعادہ انسان قدرت دارد بر نیچے کہ ارواح
مقدسین را برنگ اعادہ انعکاسیہ از آسمان کہ ذات الرجوع است بسوئے
زمین کہ ذات الصدع است باز میفرستد۔ و این نکتہ عظیمہ و لطیفہ است محکم
بگیر کہ ہدایت یابی۔ بدانید اے عزیزان کہ حقیقت نزول مسیح ہمیں بودہ و لے
حق تعالیٰ استعارات و ماخذش را دقیق و غامض گردانید بجهت اینکہ امر مقدر
را قضاء و ایفا کند۔

مخفی نماند کہ حق تعالیٰ در وقت اخبار غیب از پیرایہ ہائے مختلف کار میگیرد۔
گاہے بالفاظی کہ حقائق مقصودہ را تصریح و توضیح کند بیان آن اخبار میفرماید و ہمہ
جوانب و اطرافش آشکار و روشن می نماید۔ و وقتی بجهت اخفائے آن و ابتلائے

﴿۴۶۱﴾

الصليب الا نفهمون. و قد تبين انهم اعداء الحق و في احوالهم يعمهون.
 و قد تبين انهم ملكوا مشارق الارض و مغاربها و من كل حدب
 ينسلون. و قد تبينت خياناتهم في الدين و فتنهم في الشريعة و في كل ما
 يصنعون. اترون لدجالكم المفروض في اذهانكم سعة موطئ قدم في
 الارض ما دام فيها هؤلاء. فالعجب من عقلكم من اين تنحتون دجالا
 غير علماء هذا القوم و على اى ارض اياه تسلطون. الا تعلمون ان
 المسيح لا يجيء الا في وقت عبدة الصليب فاني توفكون. ألا ترون ان
 الله تعالى مكن هذه الاقوام في أكثر الأراض و أرسل السماء عليهم
 مدرارا و آتاهم من كل شيء سببا و اعانهم في كل ما يكسبون. فكيف

ترجمہ: مردمان بزبان تجوز و استعارہ سخن می گوید۔ و عادتش برہمین منوال جاری
 است کہ در واقعاتی کہ انحاء و کتمانش مقصود باشد انحاء و کتم اختیار میکند و هوای
 می انگیزد کہ آرائے مردم را با طرف دیگر میل و جنبش بدہد۔ و در بعضے اوقات
 چون میخواید صورت نفس واقعه را پوشیدہ دارد گاہے باین طور رفتار میکند کہ در آن
 مواضع واقعه کبیرہ را صغیرہ و مہونہ و امی نماید۔ و واقعہ صغیرہ مسنونہ را کبیرہ و
 نادرہ و واقعہ مبشرہ را مخوفہ و مخوفہ را مبشرہ۔ این چہارگونہ واقعات از عادت
 خداوندی بودہ است کہ بہمین نسق جاری بودہ و خواہد ماند۔

اکنون واقعه کبیرہ عظیمہ کہ خدا تعالی صغیرہ اش خواست و انماید نظیرش در قرآن
 کریم واقعہ بدرست۔ باین معنی کہ خدا تعالی دشمنان اسلام را بہنگام بدر در منام

یمكن معهم غيرهم الذى تظنون انه يملك الأرض كلها يا عجباً لفهمكم
 أنتم مستيقظون أم نائمون. أنسيتم انكم قد اقررتم ان المسيح ياتى
 لكسر الصليب فاذا كان الدجال محيطاً على الارض كلها فانى يكون من
 الصليب و ملوكه أثر معه ألا تعقلون. ألا تعلمون ان هذان نقيضان فكيف
 يجتمعان فى وقت واحد ايها الغافلون. و ان زعمتم ان الدجال يكون قاهرا
 فوق ارض الله كلها غير الحرمين فأى مكان يبقى لغلبة الصليب و اهل
 الصليب أنتم تثبتونه أو تشهدون. ما لكم لا تفهمون التناقض و أفضى
 بعض أقوالكم الى بعض يخالفها و دجلم فى اقوال رسول الله (صلى الله
 عليه وسلم) ثم أنتم على صدقكم تحلفون. و تُضِلُّون الذين ضعفوا

ترجمہ: رسول خود (علیہ الصلوٰۃ والسلام) قلیل و انمود بجهت اینکه ترس و
 بیم از دل مسلمانان دور و قضائے اراده خود کند۔ و اما واقعہ کہ خدا تعالیٰ
 خواست کبیرہ نادرہ اش و انما ید نظیرش در قرآن بشارت مدد ملائکہ است
 در حرب بدر تا مومنین را نکلی دیدہ میسر آید و خوف در دل ایشان جا نگیرد۔
 تفصیلش اینکه حق تعالیٰ مومنین را وعدہ و بشارت بداد کہ امداد ایشان
 بواسطہ پنج ہزار فرشتگان خواهد نمود۔ و این عدد کثیر بجهت ایشان از غرض
 بشارت بود۔ زیرا کہ یک تن از فرشتگان بر زیر و زبر کردن ہمہ زمین
 قدرت دارد۔ بنا بران حاجت بہ پنجاہ بلکہ بہ پنج ہم نبود۔ لیکن حق تعالیٰ
 خواست کہ ایشان را نصرت عظیمہ بگماند۔ لاجرم لفظے را اختیار کرد کہ از
 ظاہر کثرت مددگاران مفہوم شود۔ و لے بحقیقت معنی اش بود آنچه

﴿۴۶۳﴾

قَلْبًا و لُبًّا و عَقْلًا و تَزَيِّنُونَ بَاطِلِكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ و تَزِيدُونَ عَلَى أَقْوَالِ اللَّهِ
و رَسُولِهِ و تَنقُصُونَ. لَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَرْفَعُوا هَذِهِ الْاِخْتِلَافَاتِ أَوْ
تَوْفَّقُوا و تَطْبِقُوا و لَوْ حَرَصْتُمْ و لَوْ كَانَ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا فَلَا
تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ إِلَى الْبَاطِلِ و أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ. و أَنْ تَقْبَلُوا الْحَقَّ و تَتَّقُوا
فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْكُمْ و يَغْفِرُ لَكُمْ مَا قَدْ سَلَفَ فَلْيَتَدَبَّرْ أَهْلُ الْحَدِيثِ فِي
هَذَا و مَنْ لَمْ يَهْتَدِ بَعْدَ مَا هَدَى فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ. أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ
جَاءَتْ عِلَامَاتُ آخِرِ الزَّمَانِ فَلَمْ فِي مَجِيءِ الْمَسِيحِ تَشْكُونَ. تَعَالَوْا
أَتْلُ عَلَيْكُمْ بَعْضَهَا لَعَلَّكُمْ تَرشُدُونَ. فَمِنْهَا أَنْ نَارَ الْفِتَنِ و الضَّلَالَاتِ قَدْ
حَشَرَتِ النَّاسَ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ و فِي ذَلِكَ ذِكْرٌ لِقَوْمٍ
يَتَّقُونَ. و أَتَى الْإِبْلِيسَ مِنْ بَيْنِ أَيْدِي النَّاسِ و مِنْ خَلْفِهِمْ و عَنْ

ترجمہ: بود چنانچہ بعد از فتح بدر مومنان را آگاہ فرمود کہ این بشارت محمول بر
ظاہر الفاظ نبود بلکہ مؤول بتاویلیے بود کہ در علم خدا مکتون بودہ۔ و این ہمہ بجهت
آن بود کہ دل ایشان از این بشارت مطمئن و حسن ظن و امید ایشان بمولائے
کریم زیادہ بشود۔

اما واقعہ مبشرہ کہ حق تعالیٰ خواست آنرا مخوفہ و انماید نظیرش در قرآن حمید
واقعہ رؤیائے ابراہیم است (علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام) کہ حق تعالیٰ چون
خواست کہ اورا از فضل بنواز و در مدارج قریش زیادت فرماید و اورا بشرف
خلت مشرف سازد اورا در خواب بطریق تمثیل چنان و انمود کہ او بجهت تقرب
بجدا پسر عزیز خود را ذبح می کند۔ و تا ویلش جز ذبح گو سپند نبود۔ لیکن حضرت

شَمَائِلِهِمْ وَأَبْسَلُوا بِمَا كَسَبُوا وَمَا عَصَمَ مِنْ فِتْنَةِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ
و حال بینہم و بین ایمانہم موج الضلالت فہم مغرقون. و کثیر
منہم ازدادوا کفرا و عداوۃ بعد ما ارتدوا و اعتدوا فیما یفترون.
و جاہدوا حق جہادہم ان یطفئوا نور الاسلام فما استطاعوا ان یضروہ
و ما استطاعوا ان یظہروہ. و لمسوا کتاب اللہ فوجدوہ ملت حججا
بینة و نورا فرجعوا و ہم خائبون. و انه لکبیر فی اعین الذین
یجادلون ظلماً و علواً و لکن الظالمین لا یخافون اللہ ولا یترکون
دنیاہم ولا یتقون. و ذهب اللہ بنور قلوبہم و بصارة اعینہم بما فسقوا
و ترکہم فی ظلمات فہم لا یبصرون. قلوبہم غلف و اعینہم کالمرایا
التی ما بقی صفاء فیہا ولا یعلمون الا الأکل و الشرب

ترجمہ: خلیل اللہ (علیہ السلام) از خوف ترک ظاہر مسارعت بہ اطاعت امر حق
تعالیٰ و ذبح پسر فرمود۔ و این واقعہ چنان کہ دیدنی بر ظاہر نش نبود۔ زیرا کہ اگر
چنین بودے البتہ جناب ابراہیم قادر بر ذبح پسر می شد و لے نہ شد۔ ظاہر شد کہ
تاویل این واقعہ بخلاف آن بود کہ حضرت خلیل فہمید۔ حقیقت آن است کہ بندہ
چگونہ فہم چیزے را کہ خداوند تعالیٰ اخفائے آن خواہد۔ و معلوم است کہ
کذب رو یا در وحی انبیاء ممتنع است۔ ازین جا ثابت شد کہ ذبح پسر در خواب
حضرت ابراہیم بر سبیل استعارہ و تجاوز بود بجهت اینکہ از وفور رحمت و کرم بقدر
ذائقہ خوش بچشاند و خلق را اخلاص و طاعت او بمولائے خود بنماید۔ و ہم بجهت
اینکہ او را در صدق و انقیاد و وفا بیازماید۔ چنانچہ حضرت خلیل بے درنگ پسر را

﴿۴۶۵﴾

و ترکوا اللہ الوحید و ہم علی اندادہم عاکفون . کثرت فتنہم
و زادت علی المسلمین محنہم و کل یوم فی ترعرع شجرتہم و فی
تموج ربیعہم و زیادتہم و تراء و امن کل صقعة و فی دنیاہم یزیدون .
و تری الاسلام کففة مالہا من ثمرۃ و أقفت دجاجتہ و ما بقی من
بیضة فلیبک الباکون . ضاعت الأمانة و موضعہا و مَحی اثر الدیانة و
رفع شرحہا و وءد العلم و خلا العالمون . و بقی العلماء کتنانین لا
یعلمون الدیانة و لا الدین و الی الہواء یأفدون . و الذین سموا انفسہم
مسلمین اکثرہم امام ربہم یفسقون . و یشربون الخمر و یزنون
و یظلمون الناس و فی الشهادات یکذبون و ارتدعوا عن الطاعات
و لا یرفعون یدا الی الصدقات و الی المنکرات ہم باسطون .

ترجمہ: بر روی بنحو ابانید تا زکشت کند۔ اے رب من بر من بطفیل بطفیل نبیؐ خود و طفیل
ابراہیمؑ با و فارحم بکن کہ او برکات ترا معائنہ کرد و بنیخ و خوبی فائز شد۔ و در رنگ
این واقعہ واقعہ دجال است کہ آنرا خوف و مہیب و پُر از رعب نمودہ و امرش
بانتہا رسانیدہ اند و مراد و مقصود از آن غیر از سلسلہ کہ ملتئم از ہمت ہائے دجالیہ
باشد نبودہ۔ و بوئے از الوہیت و صفات الہی در آن نیست۔ بلکہ در حقیقت
آن سلسلہ فتن و مکاید و دعوتہائے ضلالت بطور ابتلاء از پیش خداوند عز و اسمہ
میباشد۔ و حاشا و کلاً کہ یک شریک باری جلّ اسمہ حادث شود و بر ملکوت آسمان
و زمین تصرف کند و بہشت و دوزخ و ہمہ خزائن زمین با و باشد و ابر آسمان و
آب دریا و آفتاب فلک ہمہ مطیع فرمان او گردند و زندہ کند و میراند۔ سبحانہ

و هذه الآفات كلها نزلت عليهم بعد ما نزلت علوم المغرب في قلوبهم وحرية التنصر في بلادهم فهم اليهم يُحشرون. وهذا هو النبأ الذي قد بينه رسول الله صلى الله عليه وسلم و أنتم تقرءونه في صحيح البخارى او تسمعون. فانظروا الى فتن العلوم المغربية كيف تحشر الاحداث الى المغرب وانظروا كيف صدق الله نبأ رسوله ايها المومنون. واعلموا أن المراد من النار نار الفتن التي جاءت من المغرب و أحرقت أثواب التقوى فتارة توعدت السفهاء من لهبها و أخرى زينت فى اعينهم نورها و راودتهم عن انفسهم فهم بها مفتونون. فلا تفهموا من هذه الأنباء مدلولها الظاهر ولا تعرضوا عما تشهدون. واعلموا ان لكلمات رسول الله صلى الله عليه وسلم

ترجمہ: لا شریک له تقدس و تعالیٰ! حقیقت این است کہ این ہمہ استعارات لطیفہ است کہ خبر از وجود قومے میدهد کہ در دنیا اقتدار و بلندی یا بند و از ہر کرانہ زمین بتازند و در تصرف در آرند۔ و آن قوم نصاریٰ است کہ در تلبیس و عجاب صنعت ہا پیش دستہا نمودند و زمین را بیش از بیش آبادان کردند۔ و اعمال و مکر ہائے ایشان خوارق عادت و سحر کاری ہا و امی نماید۔ و خلق از ایجادات و نوادر آنہا در حیرت فروماند و آخر بسیارے از ابلہان اسیر پنجہ مکروز و آ رہا شدند۔ تلبیسات آنہا ہمہ زمین را فرو گرفت و نجاست و ناپاکی از آن بر روی زمین شیوع یافت۔ و باطل را باحق آمیختہ اند و مردم را بشرک و اباحت و دہریت میخوانند۔ چگونہ ممکن باشد کہ دجال از قوم یہود پیدا شود زیرا کہ طوق مسکنت و ذلت تا قیامت زیب

﴿۴۶۷﴾

شأناً ارفع و أعلى و لا يفهمها الا الذى رزقه الله رزقاً حسناً من المعارف
و أعطاه قلباً يفهم و عيناً تبصر و أذناً تسمع فهو على بصيرة من ربه و لا
يلقها الا الذين ما بقى لهم عين و لا أثر وهم يفنون فى رسول الله صلى
الله عليه و سلم بحيث يصير وجودهم منخلعا عن احكامه و باحكام و جود
النبي ينصبغون. فاولئك الذين يملأ صدورهم من علم النبي و يؤتون حظاً
من انواره و من عينه يشربون. و يعطى لهم نصيب من صرافة العصمة
و الحكمة و يسقون من كأس مزاجها من تسنيم و يزكون بجلال الله
و سلطانه و بحفظهم ☆ يحفظون. ثم يرثهم السعيد الذى يستمع كلامهم
بحسن الظن و القبول و يتبعهم و يلزمهم و يؤثر نفسهم لكسر سورة

ترجمہ: گلوئے آ نہا شدہ و آ نہا ابد ابادشاہ و غالب نخواستہ شد۔ آن وعدہ خداوندی
را نخواستہ اید۔ و جاعل الذين اتبعوك الآیة در قرآن کریم تدبر کنید کہ چه طور
ہمہ غیر اللہ را در زیر پائے مادر آورده و تا بقیامت بشارت علو کلمہ توحید دادہ
است۔ حیرانم کہ چرا دل شما معارض و مخالف قرآن را دوست و الحاد را روا
میدارد۔ رواست کہ خدا تعالیٰ در آخر زمان شریکی بجهت خود قائم بسازد؟ اگر چه
برائے روزے چند باشد۔ رائے بدے زنید۔

اما واقعه مسنونہ معلومہ کہ حق تعالیٰ خواست غریبہ و نادرہ اش و انما ید نظیرش
در قرآن واقعه خواب فرعون است ہر گاہ گفت من ہفت گاؤ فریبی را می بینم الخ و
ہم چنین خواب جناب یوسف علیہ السلام ہر گاہ پدر خود را گفت اے بابائے من

نفسه و یغیب فیہم بمحبته فیخرج کالدر المکنون. والحمد لله الذی جعلنی منهم فلیمتحن الممتحنون. لقد جئتهم بالحکمة والبصیرة من ربی ولأبیین لهم بعض الذی كانوا فیہ یختلفون. و فرقوا الاسلام وجعلوا أهله شیعا و بعضهم علی بعض یصولون و یکفرون. فالآن ننادیهم فی عراء فهل منهم مبارزون. و قد دعونا هم الی المقاومة فهم عنہا معرضون. أم أبرموا امرا فانا مبرمون. ام یحسبون أن الله لا یمیز بین الخبیث و الطیب ما لهم کیف یتکفرون و انی أفوض امری الی الله وأصفح عنهم فسوف یعلمون. و من علامات آخر الزمان الی أخبر الله تعالی منها فی القرآن واقعات نادرة تشاهدونها فی هذا الزمان و تجدون.

ترجمہ: می بینم یازده ستاره بارالخی - این نظیر ہا در میان ما و قوم ما حاکم و بجہت رفع اختلاف بیان شافی می باشد۔

و ہم چنین واقعه نزول حضرت مسیح علیہ السلام است کہ حق تعالی آن را مانند واقعات مزبورہ در زیر چادر استعارات پنهان داشت۔ اگر فہم دارید بفہمید۔ ہرگز از عادات الہیہ نبودہ کہ خبر ہائے خود را در ہر وقت و ہر زمان پردہ از روئے کار بردارد۔ بلکہ احیائاً می خواہد بندگان را بیازماید لاجرم اخفائے انباء و ایما با سرار میکند و آنها آگاہ نمی شوند۔

اما واقعه غریبہ نادرہ کہ حق تعالی خواست بہ ہیئت مفہومہ و معلومہ اش و انما ید نظیرش در قرآن اخبار از نعمائے جنت است از انہا روجوئے شیر و درختان

﴿۴۶۹﴾

وَقَدْ بَيَّنَّا لَنَا عِلْمَاتِهِ وَقَالَ: إِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ^۱. وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ^۲.
 وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ^۳. وَإِذَا الْتُّفُوسُ زُوِّجَتْ^۴. وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ^۵.
 إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ الْآيَةَ^۶. وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ^۷. وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ^۸.
 وَإِذَا الْكُوَاكِبُ انْتَشَرَتْ^۹. وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ^{۱۰}. وَفِي كُلِّ ذَلِكَ
 انباء آخر الزمان لقوم يتفكرون. أما تسيير الجبال فقد رأيتم باعينكم
 ان الجبال كيف سيرت و أزيلت من مواضعها و خيامها هُدِمَتْ.
 وقانونها لاقت الوهاد و صفوفها تقوضت. تمشون على مناكبها
 و تأفدون. و أما تفجيرا لبحار فقد رأيتم ان الله بعث قوما فجروا
 البحار و أجزوا الأنهار و هم على تفجيرها مداومون. و أحاطوا على
 دقائق علم تفجير الانهار و أفاضوها على كل واد غير ذى

ترجمہ: وثمرہ ہا وگوشت پرندہ ہا از قبیل آنچه خلق آنہا را می فہمد و می خواہد۔ اظہار و
 اخفا کند ہر چہ را خواہد۔ در فعل وے مصالح و حکم و ابتلا ہا پنہان می باشد۔ و لے
 اکثرے پے بآن نمی برند۔ نظر بر ظاہر شریعت و پوست آن می گمارند و از حقائقش
 خبر ندارند۔ و ہر گاہ کشف سرے بر ایشان کردہ شود بدیدہ اختقار و ظن بدی بینند و
 تکفیر می کنند۔ و می گویند چہ طور شد کہ ہمہ امت بر خطا توارد کرد و چگونہ گمان بریم کہ
 آن سواد کثیر بر خطا است و شما بر صواب می باشید۔ در یغانی دانند کہ حق تعالیٰ بر امر
 خود غالب است ہر گاہ اخفائے چیزے را خواہد ہیچکس آنرا نتواند فہمد۔ و عادت
 وے را در قرآن میخوانند و باز غفلت میورزند۔ نمی دانند کہ بسامی افتد کہ حق تعالیٰ
 امرے را بر انبیائے مقررین محبوب می کند و غرض از آن اخفاء ابتلاء می باشد۔

۱ التکویر: ۴ ۲ الانفطار: ۴ ۳ التکویر: ۵ ۴ التکویر: ۸ ۵ التکویر: ۱۱ ۶ الزلزال: ۲ ۷ الانشقاق: ۴

۸ الانشقاق: ۵ ۹ الانفطار: ۳ ۱۰ التکویر: ۶

زرع لیعمروا الارض و يدفعوا بلايا القحط من اهلها و کذاکک یعملون
 لینتفعوا من الأرض حق الانتفاع فهم منتفعون. و أما تعطیل العشار فهو
 إشارة الی و ابور البر الذی عطّل العشار و القلاص فلا یسعی علیها
 و الخلق علی الوابور یرکبون. و یحملون علیہ أوزارهم و أثقالهم و کطی
 الارض من مُلک الی ملک یصلون. ذالک من فضل اللہ علینا و علی
 الناس و لکن اکثر الناس لا یشکرون. جعل اللہ علی قلوبهم أکنة أن
 یفقهوا اسراره و فی آذانهم و قرا فهم لا یسمعون. و اذا وجدوا صنعة من
 صنائع الناس و لو من یدی الکفرة یأخذونها لینتفعوا بها و اذا رأوا صنعة
 رحمة من اللہ فیردّون. و اما تزویج النفوس فهو علی أنحاء. منها

ترجمہ: نظر بر آن چگونہ راست آید کہ امت سبقت بر انبیاء تو اند بہر دو نمی شود کہ حق
 تعالیٰ کسے را بے افتتان مومن محسوب کند بالیقین حق تعالیٰ امت را از اخبار غیبیہ در
 کورہ امتحان می افگند چنانچہ حضرت فاروق (رضی اللہ عنہ) و امثال وے را برین
 محک زد شما فائق بر آنہا نمی باشید۔ و بسیارے ازین قسم ابتلا ہا بوتوق آمدہ فرخندہ
 قومے کہ چشم اعتبار می کشایند۔ گویند چگونہ بر این مسیح ایمان آریم و حال اینکه ما را
 بشارت دادہ اند کہ او در نزد منارہ دمشق نزول آورد و دجال را بکشد و بادشمنان
 بجنگد و جمعیت آنہا را بشکند و ازین قبیل حجت ہائے بیہودہ می انگیزند۔ و از کج فہمی و
 خطا کاری قدم براہ صواب نمی زندنخواندہ اند کہ مسیح موعود کارزار و پیکار را وضع و
 رفع کند؟ صحیح بخاری نخواندہ اند یا بر آنچہ خواندہ اند خط نسیان می کشند؟ از

﴿۴۷۱﴾

اشارۃ الی التلغراف الذی یمد الناس فی کل ساعة العسرة و یتأی بأخبار
 أعزّة كانوا بأقصى الارض فینبی عن حالاتهم قبل ان یقوم المستفسر من
 مقامه و یدیر بین المشرقی و المغربی سؤالا و جوابا كأنهم ملاقون .
 و ینخبر المضطربین باسرع ساعة من احوال اشخاص هم فی امرهم
 مشفقون . فلا شک انه یزوج نفسین من مکانین بعیذین فیکلم بعضهم
 بالبعض كأنه لا حجاب بینهم و کانهم متقاربون . و منها إشارة الی أمن
 طرق البحر و البرّ و رفع الحرج فیسیر الناس من بلاد الی بلاد و لا
 ینخافون . و لا شک ان فی هذا الزمان زادت تعلقات البلاد بالبلاد
 و تعارف الناس بالناس فہم فی کل یوم یزوجون . و زوج اللہ التجار بالتجار

ترجمہ: کجا این خبر باو شان رسید و بکدام دلیل یقین بان آورده اند کہ مسیح
 بدمشق کہ قاعدہ شام است نزول فرماید؟ خود حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم ہمراہ آنها بدمشق رفت و منارہ و موضع نزول را بانہا نشان داد یا صورت
 آنرا در پارہ قرطاس بہ نظر آنها وانمود؟ کہ آنها خوبش می شناسند و شبہتہ
 دران نمی دارند۔ یا آن بلده بحرین و دیگر قریہ ہا فضیلتی دارد و ساکنانش
 ہمہ پاک و برگزیدہ می باشند۔ و لفظ دمشق کہ در احادیث وارد شدہ باید مغرور
 بان نشوند زیرا کہ آن مفہوم عام و اشتمال بر معانی ہا دارد کہ از نظر عارفان
 پوشیدہ نیست چنانچہ از جملہ آن اسم بلده است و نام سردار قومے از نسل
 کنعان و ناقہ و جمل و مرد چابک دست و ہم چنین معانی دیگر۔ اما آن

﴿۴۷۲﴾

و أهل الثغور باهل الثغور و أهل الحرفة بأهل الحرفة فهم فى جلب النفع و دفع الضرر متشاركون. و فى كل نعمة و سرور و لباس و طعام و حبور متعاونون. و يجلب كل شىء من خطة الى خطة فانظر كيف زوج الناس كأنهم فى قاربٍ واحدٍ جالسون. و من اسباب هذا التزويج سير الناس فى ابور البر و البحر فهم فى تلك الأسفار يتعارفون. و من اسبابه مكتوبات قد احسنت طرق ارسالها فترى انها ترسل الى اقاصى الأرض و ارجائها و ان امعنت النظر فتعجبك كثرة ارسالها و لن تجد نظيرها فى اول الزمان و كذلك تعجبك كثرة المسافرين و التجارين فتلك وسائل تزويج الناس و تعارفهم ما كان منها اثر من قبل و انى انشدتكم الله أرايتم

ترجمہ: معنی کہ برآن اصرار و از غیر ان اعراض می کنند چه خصوصیت و حق خاصے دارد؟ ہم چنین لفظ منارہ کہ در حدیث آمدہ مراد از آن موضع نور است۔ و گاہے اطلاق آن بر نشانے می شود کہ بدان راہ یابند۔ و این اشارہ بدانست کہ مسیح موعود با نور ہا شناختہ شود کہ دعوی ش را برنگ مقدمہ و علم باشد کہ خلق از ان باو راہ یابند۔ و نظیرش در قرآن ست دَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَ سِرَاجًا مُنِيرًا^۱۔ یعنی چنانچہ سراج بانارت خویش شناختہ شود ہم چنین آن مسیح بمنارت خویش معروف شود۔ و گرنہ وجود ہیچگونہ منارہ در عہد جناب نبوت مآب (صلی اللہ علیہ وسلم) بہ ثبوت نمی رسد و نہ ایمائے بدان رفتہ کہ مبطلین را مجال ریب و تردد بدست آید۔ لا ریب این استعارات مسنونہ است کہ عارفانش

﴿۴۷۳﴾

مثلاً قبل هذا أو كنتم في كتب تقرأون. و أما نشر الصحف فهو إشارة الى وسائلها التي هي المطابع كما ترى ان الله بعث قومًا اوجدوا آلات الطبع فكأين من مطبع يوجد في الهند وغيره من البلاد ذلك فعل الله لينصرنا في امرنا و ليشيع ديننا و كتبنا و يبلغ معارفنا الى كل قوم لعلمهم يستمعون اليه و لعلمهم يرشدون. و اما زلزلة الارض و القاءها ما فيها فهي إشارة إلى انقلاب عظيم ترونه باعينكم و ايماء الى ظهور علوم الارض و بدائعها و صنائعها و بدعاتها و سيئاتها و مكائدها و خدعاتها و كل ما يصنعون. و أما انتشار الكواكب فهو إشارة الى فتن العلماء و ذهاب المتقين منهم كما انكم

ترجمہ: میدانند و ظالمان در آن مجادلت می کنند۔ چراست ہائے خداوندی را بہ نگاہ تدبیر نمی بینند؟ این سانچہ تازہ نیست کہ بہ نظر آنہا حادث شدہ و پیش از ان نظیرش نہ گزشتہ باشد کہ مبادرت با نکار می کنند۔ و کدام سر در تخصیص بلدہ دمشق و منارہ اش می باشد بیان بکنید اگر اتباع اسرار الہی می کنید و جادہ الحادرنمی سپرید۔ چرا ازین استعارہ در شگفت ماندہ اید؟ نمی دانید کہ انبیاء علیہم السلام استعارات راحلہ کلام خود قرار دادہ اند و او شان در پس این پردہ ہا گفتار میکنند۔ چنانچہ یاد بکنید قول حضرت خلیلؑ را 'آستان درت را تغییر بکن' و نگاہ بیاندازید کہ حضرت اسماعیلؑ چه طور اشارت پدر را فہم کرد۔ یعنی از لفظ آستان آستان آستان فہمید یا زوجہ مراد گرفت؟ باید اے مسلمانان اندیشہ

ترو ن ان آثار العلم قد امتحت و عفت و الذین كانوا اوتوا العلم
 فبعضهم ماتوا و بعضهم عموا و صموا ثم تاب الله عليهم ثم عموا
 و صموا و كثير منهم فاسقون و الله بصیر بما يعملون. و اما حشر
 الوحوش فهو اشارة الى كثرة الجاهلین الفاسقین و ذهاب الدیانة
 و التقوی فترون باعینکم کیف نزح بیر الصلاح و أصبح ماء ه غوراً
 و اکثر الخلق یسعون الى الشر و فی امور الدین یدهنون. اذا رأوا شراً
 فیأخذونه و اذا رأوا خیراً فهم علی اعقابهم ینقلبون. ینظرون الى صنائع الکفرة
 بنظر الحب و عن صنع الله یعرضون. ایها الناس انظروا الى آلاء الله. کیف
 جدّد زمکم و ابداع هیئة دهرکم و أترع فیہ عجائب ما رأتها أعین

ترجمہ: بفرمائید۔ و حضرت فاروق را (رضی اللہ عنہ) بیاد آرید کہ چگونہ ”از کسر
 باب“ موت خودش فہمید نہ حقیقہ شکستن در۔ و اگر خواہید درین باب حدیث حذیفہؓ
 از صحیح بخاری مطالعہ بکنید تا پے بہ حقیقت بہرید۔

و گویند مسیح موعود در وقت خروج دجال و یا جوج و ماجوج باید بیاید و ہیچ یک را از
 آنہا نمی بینیم کہ خارج شدہ است چگونہ روا باشد کہ قبل از وجود و خروج انہا مسیحؑ ظہور
 فرماید۔ در جواب می گویم کہ این دو نام نام قومے است کہ شعبہ ہائے آنہا
 درین زمان ما کہ آ خر زمان است ہر طرف متفرق و بکثرت و لے در صفات متشاکر
 می باشند۔ و آن قوم روس و قوم براطنہ و اخوان آنہا هستند و دجال در آنہا گروہ
 قسیسان و واعظان انجیل است کہ از دجل و تلپیس باطل را بحق می آمیزند۔ و جولان گاہ

﴿۴۷۵﴾

آباء کم و لا أجدادکم و انتم بها تترفون. و علم اهل اربوا صنعة و ابور البر إهداء لكم و لعشيرتکم لعلمکم تشكرون. أنظروا اليها كيف تجرى بأمره فى البرارى و العمران تركونها ليلا و نهارا و تذهبون بغير تعب الى ما تشاءون. و كذلك فهم اهل المغرب صنائع دون ذلك من آلات الحرث و الحرب و العمارات و الطحن و اللبوس و أنواع أدوات جر الثقيل و ما يتعلق بتزيينات المدن و المنازل و تسهيل مهماتها فانتم ترغبون فيها و تستعملون. و تجدون فى كل شهر و سنة من ايجادات غريبة نادرة لم تر عينكم مثلها، فمنها ما يمدكم فى عيشتكم و تنجيكم من شق الانفس كصناديق طاقة الكبريت التى بها توقدون،

ترجمہ: و تحتہ مشق مکائد آئنا ہند را قرار داده اند۔ راست آمد آنچه حضرت نبی ما (علیہ الصلوٰۃ والسلام) فرمودہ بود کہ آئنا از بلاد مشرقیہ سر بر آئند چنانچہ بروفق این حدیث آئنا از مشرق ہند خروج کردہ اند۔ و اگر دجال و ہم چنین قوم یا جوج و ماجوج غیر آن باشند کہ ما گفتہ ایم در کلام نبی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تناقض و اختلاف راہ یابد۔ و تم بخدا کہ کلام نبی صلی اللہ علیہ وسلم ما از آن منزہ است و لے شما ہا از حق دور افتادہ اید۔ آنچه در بخاری آئدہ کہ مسیح صلیب را بشکنند اشارہ پینہ بدان است کہ مسیح در وقت قومے ظہور کند کہ پرستار و بزرگ دارندہ صلیب باشند۔ و پر ظاہرست کہ اینہا اعدائے حق و سرشار از مئے ہوا و کبر ہستند و ظاہر است کہ اینہا قبض و تصرف بر مشرق و مغارب یافتہ و ہر چہا رسوئے عالم را فرا گرفته اند

و كَرِيْتِ الْغَازِ الَّذِي مِنْهُ مَصَابِيْحُكُمْ تَنْبُرُونَ. وَ مِنْهَا صَنَائِعُ هِيَ زِينَةُ
بَيْوتِكُمْ فَتَأْخُذُونَهَا وَ أَنْتُمْ مُسْتَبْشِرُونَ. فَانظُرُوا وَ تَفَكَّرُوا إِنَّ اللَّهَ رَبُّكُمْ
الرَّبُّ الْكَرِيمُ الَّذِي أَعْطَاكُمْ مِنْ كُلِّ نَوَادِرِ الْأَرْضِ وَ أَمَلًا بِبَيْوتِكُمْ مِنْهَا
وَ كَيْفَ تَعْجَبُونَ مِنْ نَزُولِ نَوَادِرِ السَّمَاءِ وَ تَسْتَبْعِدُونَ. وَ تَسْرُونَ بِأَشْيَاءِ
دُنْيَاكُمْ الَّتِي هِيَ أَيَّامٌ مَعْدُودَاتٌ وَ لَا تَنْظُرُونَ إِلَى زَادِ عِقَابِكُمْ وَ لَا
تَبَالُونَ. وَ كَيْفَ تَعْجَبُونَ مِنْ نَزُولِ الْمَسِيحِ وَ أَيَّامِ الْفَضْلِ الرَّوحَانِيِّ
وَ أَنْتُمْ تَرَوْنَ عَجَائِبَ فَضْلِ اللَّهِ قَدْ تَجَلَّتْ لِأَرَاخَةِ أَجْسَامِكُمْ بِصُورٍ
جَدِيدَةٍ وَ حَلَلِ نَادِرَةٍ مَا تَجِدُونَ مِثْلَهَا فِي أَيَّامِ آبَاءِكُمْ افْتَوُّنُونِ بِعَجَائِبِ
الْكَفَّارِ وَ بِفَعْلِ اللَّهِ تَكْفُرُونَ. وَ تَيْئَسُونَ مِنْ قُدْرَةِ اللَّهِ وَ مِنْ قُدْرَةِ الْخَلْقِ

ترجمہ: و نیز نیکو آشکار شد آن خیانت ہا کہ در دین و شریعت و در ہر کار بے عمل
آوردہ اندومی آرند۔ اند کے نگاہ بکنید بجهت آن دجال کہ موہوم و مفروض
شماست کے مجال ظہور و موضع میسر آید تا اینہا زمین را متملک ہستند۔ از عقل شما
عجب دارم کہ علماء این قوم را گزاشتہ از کجا دجالے دیگر می تراشید و بر کدام
خاکش مسلط می کنید؟ نخواہد دید کہ مسیح در وقت عابدان صلیب ظاہر شود؟ کجا
سراسیمہ و ارمیگر دید؟ نمی بینید کہ حق تعالی این اقوام را بسیارے از زمین در
تملیک و قبضہ بداد و چرخ را حسب کام آنہا بگردش در آورد و از ہر شے بجهت
آنہا سببے برانگیخت و در ہمہ کار با اعانت و امداد آنہا کرد چگونہ امکان دارد
کہ با وجود آنہا شخصے دیگر پیدا شود کہ بر حسب زعم شما زمین را مسخر خود سازد

﴿۴۷۷﴾

لا تبيسون. ما لكم لا تعرفون افعال الله النادرة ببعض افعاله التي تعرفونها و تشاهدون. اكنتم مطلعين من قبل على هذه النوادر التي ظهرت في زمانكم من وابور البر والتلغراف و صنائع اخرى و كانت هي كلها مكتوبة في القرآن و لكنكم كنتم لا تفهمون. و كذلك ما فهمتم سر نزول المسيح من غرارتكم و قد كان مكتوبا في كتاب الله و ما كان لبشر ان يفهم شيئا قبل تفهيم الله و لو كان النبيون. و العجب كل العجب منكم انكم لا تظهرون كراهة في قبول صناعات جديدة مفيدة لاجسامكم و لكن اذا دعوتكم الى صنع الله الذي اتقن كل شيء و رأيتموه في اعينكم غريبا نادرا فأظهرتم كراهة و سخطة و أبيتتم و انتم تعلمون. أيها الناس

ترجمہ: درحیرتم کہ بیدار ہستید یا در خواب ڈاڑھ میخائید! مگر این اقرار فراموش ساختید کہ مسیح بجهت شکستن صلیب ظہور کند؟ اگر دجال را برہمہ زمین احاطہ و تصرف حاصل آید باو صلیب و ملوک صلیب را کجا نشانے و اثرے بود؟ برنے از دانش و خرد کار بگیرید۔ ژرف نگاہ بکنید کہ این دو نقیض چگونہ در یک پلہ اجتماع درست آید۔ یعنی اگر دجال بر تمام روئے زمین غیر از حرمین غالب و قاهر شد۔ بجهت غلبہ صلیب کدام جا و مکان باقی ماند؟ می توانید این را اثبات بکنید؟ چرا این تناقض بفہم شما نمی آید۔ و خود اقوال شما با یک دیگر مخالف دارد۔ در اقوال رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) تلخیص و دجل را روا داشتید و باین ہمہ بر راستی خود سوگند میخورید۔ و آنہا را کہ دل و دانش و خرد کمتر دارند از راہ می برید۔ و باطل را

مَا جئت بأمر منكر و قد شهد الله على صدقي و رأيتم بعض آياتي و وجدتم ذكر زمني في كتاب الله الذي به تؤمنون. والله نكر الأمر في اعينكم لبيتلي علمكم و تقواكم فاغترت فنتته وانتم غافلون. ايها الاخوان خذوا كتاب الله بأيديكم ثم تدبروا فيه هل جاء وقت آخر الزمان او في مجيئه حقب و قرون. انكم تعلمون ان المسيح ياتي في آخر الزمان و قد رأيتم باعينكم علاماته و شاهدتم النواذر الأرضية التي جعلها القرآن الكريم من آثار الزمن المتأخر و انتم منها تنتفعون. فما لكم لا تؤمنون بالنواذر السماوية التي تدل عليها الآية الكريمة اعني بذلك قوله تعالى ” اِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ^۱ و تخلدون الى الارض و من آلاء السماء تبعدون. و قد بشر الرب الكريم في هذا الامر بشارة

ترجمہ: در چشم آ نها تزئين و بگفتهاى رسول كريم (صلى الله عليه وسلم) زيادت و نقص مى كنيد - هر قدر تاب و توان و ياران و ياوران داريد فراهم بياريد و هرگز نشود كه اين اختلافات را رفع كنيد يا توفيق و تطبيق در آنها توانيد بد هييد - زنهار دانسته ميل باطل نياريد - و اگر مرقبول و تقوى الله را شعار سازيد گناهان گذشته از شما مغفور گردد و فضل خداوندى شما را در يابد - اهل حديث بايد درين باب تدبر فرمايند - فاسق است آنكه بعد از نمودن راه هدايت راه نيايد -

مردمان علامات آخر الزمان باليقين آشكار شد اکنون در ظهور مسیح چرا شك می آرید؟ بیایید بعضی از ان علامات را بر شما یاد می کنیم که رشد و سعادت

﴿۲۷۹﴾

اخرای بقوله: "وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ" ^۱۔ ولكن تنسون بشارات ربكم و في آياته تُلحدون. اعلموا ايها الأعزة أن السماء و الارض كانتا رتقا ففتقهما الله فكشطت السماء بأمره و صدعت و نزلت نوادر و خرجت ليبتلى الله عباده الى أي جهة يميلون. و تقدمت نوادر الارض على نوادر السماء فاغتر الناس بصنائعها و عجائب علومها و غرائب فنونها و كادوا يهلكون. فنظر الرب الكريم الى الارض و رآها مملوءة من المهلكات و مترعة من المفسدات و رأى الخلق مفتونا بنوادرها و رأى المتصّرين انهم ضلوا و يضلون. و رأى فلاسفتهم اختلبوا الناس بعلومهم و نوادر فنونهم فوقعت تلك العلوم في قلوب الاحداث بموقع عظيم كانهم سحروا

ترجمہ: نصیب شاگرد۔ از انجملہ آتش فتنہ ہا و گمراہی ہاست کہ مردم را از مشرق بسوئے مغرب بردہ۔ و درین پندست بجهت آنها کہ از خدای ترسند۔ و ابلیس مردم را از پس و از راست و چپ فراگرفته و بسیارے از شامت اعمال خود اسیر پنچہ او شدند۔ و ازین ابتلا جز مرحومے محفوظ نماند۔ و در میان آنها و ایمان آنها موج ضلالت حائل شدہ آنها غرقہ بحر ہلاک شدند۔ و اکثرے از آنها بعد از ارتداد در کفر و عداوت قدم پیشتر نہادند و در افتراء بر اسلام اطفائے نورش سعی ہرچہ تمامتر بجا آوردند و لے بر اضرار و کسرش قادر نشدند۔ و کتاب اللہ را کہ دست کردند از حجت ہائے بینہ و انوارش مملو یافتند لا جرم زیان زدہ و ناکام بازگشتند۔ و این ہمہ در چشم آنها کہ از ظلم و کبرمی ستیزند۔ امرے دشوار و

فَجَذَبُوا إِلَى الشَّهَوَاتِ وَاسْتَيْفَاءِ اللَّذَاتِ وَالتَّحْقُوقِ بِالْبَهَائِمِ وَالحَشْرَاتِ
وَعَصَوَارِبِهِمْ وَأَبْوِيهِمْ وَأكَابِرِهِمْ وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الحَرِيَّةَ وَغَلَبَتْ
عَلَيْهِمُ الخَلَاعَةُ وَالمَجُونُ. فَأَرَادَ اللهُ أَنْ يَحْفَظَ عِزَّةَ كِتَابِهِ وَدِينِ طَلَابِهِ مِنْ
فِتْنِ تِلْكَ النُّوَادِرِ كَمَا وَعَدَ فِي قَوْلِهِ: إِنَّا نَحْنُ نُزَلِّلُ النَّازِلَاتِ وَنَأْتِيهِمُ بِالنَّوَادِرِ لِيَحْفَظُوا
فَانْجِزْ وَعْدَهُ وَايْدِ عِبْدَهُ فَضْلًا مِنْهُ وَرَحْمَةً وَ اوحى إِلَى أَن أَقُومَ
بِالْإِنذَارِ وَ انزل معى نوادر النكات و العلوم و التائيدات من السماء
ليكسربها نوادر المتنصرين و صليبيهم و يحتقر أديبهم و أديبهم
و يدحض حججهم و يفحم بعيدهم و قريبيهم فمظهر نوادر الارض و
فتنها هو الذى سمي بالدجال المعهود. و مظهر نوادر السماء

ترجمہ: بزرگ است و حقیقت ستمگاران خوف از خدا ندارند و دنیا را نگذازند۔
و رو بہ تقویٰ نیارند۔ از فسق و فجور دل و دیدہ آنها از نور و بصارت محروم شد
لا جرم در تاریکیها سرگردانیا می کشند۔ دلہائے آنها در زیر غلاف ہاست و دیدہ
مانند آئینہ کہ جلاندارد۔ غیر از خوردن و نوشیدن ندانند۔ از خدا رو گردانیدہ رو
بہ معبودان باطل آورده اند۔ مسلمانان از کثرت فتنہ ہا و آزار ہائے آنها بجان
آمده اند۔ درختان آنها ہر روز در بالیدن و ترقیات آنها در افزونی است۔ از
ہر کرانہ زمین نمودار شدہ اند و در دنیا افزونی فوق العادہ نصیب آنها می باشد۔
و اسلام مثل درختی کہنہ شدہ کہ ثمر ندارد یا مانند ماکیانی کہ بیضہ نمی گذارد۔ باید
گریندگان بگریند و نوحہ کنند۔ امانت و موضع اش ضائع و دیانت محو و علم

﴿۳۸۱﴾

و انوارها هو الذی سُمی بالمسیح الموعود. خصمان تقابلا فی زمن واحد فلیستمع المستمعون. فالآیة الاولى من آیات صدقی انی ارسلت فی وقت هذه الفتن التي قد اشار کتاب اللہ ایها فانزلنی ربی من السماء كما اخرج الفتن من الارض و تکلم فی استعارات و ایدنی كما اید الصادقون. انظروا الی الأيام التي كانت قبلكم من اليوم التي خلق اللہ فیہ الانسان هل شاعت و غلبت مثل هذه الفتن العظيمة علی وجه الارض او هل سمع نظيرها و نظير نوادرها فی شیع الاولین فما لكم لا تتفكرون. اما ترون كيف تُردّ آیات اللہ باقوال الفلاسفة و تستهزأ بها و تکتب فی ردها ألوف من كتب هل سمعتم مثلها من قبل ایها المؤرخون. هل سمعتم من قبل

ترجمہ: زندہ درگور و عالمان فنا شدند و بر این ہا ہمہ چار تکبیر زدہ شد۔ و این علماء کہ باقی ماندہ اند مانند اثر دہا ہستند کہ از دیانت و دین جاہل و بہ ہوا و ہوس مائل می باشند۔ و آنہا کہ نام مسلمانان بر خود یاد میکنند اکثرے از آنہا مے خوار و زانی و ظالم و کاذب در شہادات ہستند۔ و غافل از طاعات و روگردان از ادائے صدقات و دلیر بر ارتکاب منکرات می باشند۔ این ہمہ آفات از شدت دل بستگی بعلوم مغربیہ و آزادی تشخص در سینہ آنہا متولد شدہ۔ و میل خاطرشان بسوئے آنہا روز افزون می باشد۔ این همان نبوت است کہ حضرت رسول کریم (صلی اللہ علیہ وسلم) از پیش بیان آن فرمودہ۔ در بخاری از بابت آن خواندہ و شنیدہ باشید۔ نگاہ غائر در فتنہ ہائے علوم مغربیہ بکنید کہ چگونہ جوانان راکشان کشان

تَوْهِينَ الرَّسُولِ الْكَرِيمِ وَ سَبَّهُ وَ طَعْنَا فِي دِينِهِ وَ الضَّحْكَ عَلَيْهِ كَمَا
 أَنْكُمْ فِي هَذَا الزَّمَانِ تَسْمَعُونَ. أَوْ هَلْ سَمِعَ أَحَدٌ مِنَ الْأُولِينَ أَزْدَرَاءَ
 كِتَابِ اللَّهِ وَ احْتِقَارِ رَسُولِهِ بِالْفَافِظِ شَنِيعَةِ مُؤَلِّمَةِ كَمَا تَسْمَعُهَا أَذَانُكُمْ
 فَلَمْ تَعْجَبُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ فِي هَذَا الطُّوفَانِ أَيُّهَا النَّائِمُونَ. أَلَا تَرَوْنَ
 كَيْفَ يَسْخَرُونَ مِنْكُمْ وَ مِنْ دِينِكُمْ سَخَّرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَ اصْمَهُمْ وَ اعْمَاهُمْ
 فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ. أَيُّهَا الْأَعْزَةُ هَلْ أَتَى زَمَانَ عَلَى أَحَدٍ كَمَا أَتَى عَلَيْكُمْ
 سَمِعْتُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَذَى كَثِيرًا وَ سَبَقُوا فِي الْإِفْتِرَاءِ وَ السَّبِّ
 وَ الْإِيذَاءِ وَ صُبَّتْ عَلَى الْإِسْلَامِ مِصَائِبُ تَرْتَعُ الْحَمِيرُ فِي مَرْعَى النَّخِيلِ
 وَ تَرْتَعُ الْكِلَابُ عَلَى الْغَيْلِ بِشِدَّةِ الْمَيْلِ فَأَيُّ زَمَانَ بَعْدَ ذَلِكَ تَنْتَظِرُونَ

ترجمہ: بسوئے مغرب می برد۔ ہاں اے مومنان نگاہے بے اندازید کہ چہ طور حق
 تعالیٰ نبوت رسول خود را (علیہ الصلوٰۃ والسلام) صدق و راستی بظہور آوردہ۔ و
 یقین بدانید کہ مراد از نارہمین نارفتن بودہ کہ از مغرب پدیدار شدہ و لباس تقوی
 را پاک سوختہ۔ گاہے بخیردان را از زبانه ہالیش مے ترساند و وقتے نور خود را در
 دیدہ آنها جلوہ می دہد۔ و آنہا دل از دست دادہ و شیداش گردیدہ اند۔ نظر بر
 این حال نباید از آن مدلول ظاہرش فہم کنید از مشاہدہ دیدہ بر بندید۔ و بدانید کہ
 کلمات رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را کہ شان بلند و بزرگ دارد۔ جز کسے نمی فہمد
 کہ اورا از معارف بہرہ وافی دادہ اند و ہم دل دانا و چشم بینا و گوش شنوا دارد۔
 این چنین شخصے از پروردگار خود صاحب بصیرت می باشد۔ و بر این رتبہ

﴿۲۸۳﴾

و من آیات صدقی أنه تعالی و فقی بتابع رسوله و اقتداء نبیه صلی الله علیه و سلم فما رأیت أثرا من آثار النبی الا قفوته و لا جبلا من جبال المشکلات الا علوته و الحقنی ربی بالذین هم ینعمون. و من آیات صدقی انه اظهرنی علی کثیر من امور الغیب و هو لا یظهر علی غیبه أحدًا إلا الذین هم یرسلون. و من آیات صدقی انه یجیب دعواتی و یتولی حاجاتی و یمارک فی افعالی و کلماتی و یوالی من و الانی و یعادی من عادانی و ینبئنی مما ینکتمون. و انه سمع کثیرا من بکائی و رفعنی اذا خرت امامه و أجاب أدعیة لا استطیع إحصاءها و احسن مشوای و من علی بآلاء لیست لی الفاظ لیبانها و اتم علی رحمته فی الدنیا و الآخرة و جعلنی من الذین ینصرون. و خاطبنی و قال یا احمدی

ترجمہ: عالیہ آئینہ فائز می شونکہ از نفس خود ہا بکلی برون آمدہ بہ سیرت رسول خود متلبس و متخلق می شوند و نحوے در رسول فنا میگردند کہ از وجود آئینہ نامے و نشانے نمی ماند و وجود آئینہ از احکام خود بالتمام عاری شدہ رنگین با حکام و وجود نبی می شود۔ این مردم سینہ ہائے آئینہ را از علم نبی پر میسازند و از انوارش حظے وافر آئینہ را می بخشند۔ و از چشمہ اش سیراب می شوند۔ خلعت عصمت و حکمت با آئینہ می پوشانند و کاسات از تسنیم با و شان می نوشانند۔ و جلال اللہ تزکیہ و حفظ آئینہ را بر عہدہ خود میگیرد۔ بعد آن سعادت مند وارث ایشان می شود کہ از حسن ظن و قبول گوش بر کلام ایشان دارد و دامن ایشان را نگذارد و بجهت شکستن غلبہ نفس خود نفس پاک ایشان را بر خود بگزیند۔ و در دریائے ایشان غوطہ زده آخر برنگ درکنون

انت مرادی و معی. انت منی بمنزلة توحیدی و تفریدی فحان ان
تعان و تعرف بین الناس. أنت منی بمنزلة لا یعلمها الخلق. فکلمنی
بکلمات لو كانت لی الدنیا کلها ما اسرّنی كما اسرّنی هذه
الکلمات المحبوبة. فروحي فداء سبيله، هو ولی فی الدنیا والآخرة
ما اصابنی ظماً و لا نصب و لا مخمصة إلا أتانی لنصرتی و أرى آلاءه
واردةً تترا علیّ كالذین لا يستحسرون.

و من آیات صدقی انه اعطانی علم القرآن و اخبرنی من دقائق
الفرقان الذی لا یمسه الا المظّهرون. و من آیات صدقی أنه أدبنی
فاحسن تأدیبی و جعل مشربی الصبر و الرضاء و الموافقة لربی
و الاتباع لرسولی و اودع فی فطرتی رموز العرفان و جعلنی

ترجمہ: برون آید۔ و حمد مر خدا را تبارک و تعالیٰ کہ مرا از ایشان کرده۔ آ ز مایندگان باید
بیاز مایند۔ مرا پروردگار حکمت و بصیرت و معرفت بخشیده است بجهت آن آمدہ ام کہ
بعضی از مختلفات آنہا را بیان سازم۔ زیرا کہ اسلام و مسلمانان را پارہ پارہ کردہ اند۔ و بر
یکدیگر می تازند و تکفیر ہمدگر می کنند۔ اکنون آنہا را در میدان ندای زم۔ مبارزے ہست
کہ بروز کنند؟ بجهت مقاومت آنہا را دعوت کردیم و لے ازان اعراض می ورزند۔ آگاہ
باشند کہ اگر آنہا ابرام امرے را کردہ اند ما ہم کردہ ایم۔ مگر آنہا گمان دارند کہ حق تعالیٰ
طیب را از خبیث تمیز نہ سازد! اندیشہ بدر کار میکنند۔ من زام امور خود را بدست
خدائے توانا می سپارم و از آنہا در میگزرم زود است کہ بدانند۔ و از علامات آخر
زمان آنچه قرآن کریم انباء ازان میکند واقعات نادرہ می باشد کہ در این

﴿۲۸۵﴾

عارفا لمصالح الامور و مفاسدها و ادخلنی فی الذین هم منفردون .
یا مشایخ العرب و اصفیاء الحرمین هذه هی الأخبار و المواعظ الی
عرضتها علی علماء الهند و نبهتهم فلم ینتبهوا و وعظت فلم یتعظوا
و ايقظت فلم یتقیظوا . و وقعوا فی ظنون الجاهلیة و هموا بتکفیری
و تکذیبی و اخذوا بتلابیبی و هم علی قولهم یصرون و قد اتممت
علیهم حجتی و ابتلع علیهم صباح صدقی و جحدوا بدعوتی
و استیقنتها انفسهم و هم بلسانهم منکرون . و انی ارى قلوبهم و جلة
و فی مهجتهم حسرة و کربة و تراءى لهم الحق و هم یتجاهلون .
و ارى انهم قد تفرقوا و كانوا فی امری ازواجشتی ، فبعضهم صدقنی
و هم ضعفاء هم و اتقیاء هم و بعضهم کذبنی و اعرض و ازدرانی

ترجمہ: زمان ہر کسے مشاہدہ و معائنہ اش می نماید۔ چنانچہ می فرماید۔ ہر گاہ کوہ ہاروان
کردہ شود۔ و ہر گاہ دریا ہا پارہ پارہ کردہ شود۔ و ہر گاہ شتر مادہ معطل گزاشتہ شود۔ و ہر
گاہ نفوس را با ہم پیوند دادہ شود۔ و ہر گاہ نوشتہ ہاشیوع و انتشار دادہ شود۔ و ہر گاہ
زمین بزلزلہ آورده شود۔ و ہر گاہ زمین کشیدہ شود و آنچه را کہ در شکمش می باشد برون
اندازد و فارغ بشود۔ و ہر گاہ ستارہ ہا پریشان شود۔ و ہر گاہ وحوش فراہم آورده شود۔
این ہمہ نبوتہا و اخبار آخرا زمان ست برائے قومے کہ تفکر می کنند۔

چنانچہ بہ کوہ ہا نگاہ بکنید کہ چہ طور از مواضع ازلت و از جابر آورده شدہ
خیمہ ہاش منہدم شدہ و آن ہمہ بلند بیہاش زمین پستی و ہموار گردیدہ کہ مسافران

فِي عَيْنِهِ كِبْرًا وَقَلَىٰ وَهُمْ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ. وانی اری المصدقین انہم
 یزیدون. واری المکذبین انہم ینقصون، ویأتی الارض ربی ینقصها
 من اطرافها ویفہم القلوب ویفتح العیون ویزیل الظنون. والذین
 یأتوننی بتوسم الاتقیاء فہم یعرفوننی ویبایعون. یشحذ بصیرة تقواہم
 فہم لا یترددون. وقد أنبأنی ربی اننی کسفینة نوح للخلق فمن اتانی و
 دخل فی البیعة فقد نجا من الضیعة، فطوبی لقوم ہم ینجون. و ما أمر
 الناس الا بالقرآن و الی القرآن و الی طاعة الرب الذی الیہ یرجعون. ان
 اللہ قد رأى فی قلوب الناس و جوارح الناس و اعین الناس و آذان الناس
 و نیات الناس ذنوبًا و آثامًا و اجرامًا و رآہم ملوثین بانواع المعاصی

ترجمہ: بہ تمام تر سہولت بر مناکبش آمد و شد میکنند۔ و بدریا ہانگاہ بکنید۔ حق تعالیٰ
 قومے را بر گماشتہ کہ دریا ہا را پارہ پارہ کردہ و جو یہا از ان کشیدہ اند و ہنوز مداومت بر
 این عمل دارند۔ مہارت تمام در علم تقبیر انہار بدست آوردہ بہر وادی کہ بے آب و
 گیاہ بودہ روانش ساختہ اند بجهت اینکہ بلائے خشک سالی را از سر مردم دفع کنند و ہم
 بجهت اینکہ از حاصل زمین نفع کلی گیر بیارند۔

و تعطیل شتر مادہ اشارت بہ گاری آتشین است کہ ہمہ مرکوبات را از شتر و بختی و ہر چہ از
 آن قبیل است بیکار محض گردانیدہ کہ خلق از ان اعراض کردہ با رزوائے دل سوار بر آن
 میشوند و اجمال و اثقال را بر آن بار میکنند۔ و برنگ درنوشتن زمین از ملکہ بملکہ میرسند۔ این
 فضل خداست بر ما و بر جمیع مردم ولے اکثرے از بنی آدم شکر نمی کنند۔ دلہائے آنہا در زیر

﴿۲۸۷﴾

والخطیات فاقام عبداً من عباده لدعوتهم الى لب الدين
و حقیقۃ الشریعۃ الی ما ذاق الناس طعمها فہم منها مہجورون۔

ترجمہ: پردہ ہا نہان است لا جرم قدرت بر فہم اسرار الہی نہارند و گوش ہائے
آ نہا کر شدہ کہ چیزے نمی شنوند۔ ہر گاہ صنعتے را از صنایع مردم بہ بینند و اگر چہ
ہمہ آن عمل کفار باشد بجمت انتفاع در دستش می آرند و لے اگر صنعت رحمت
الہی را بہ بینند دست رد بر آن می زنند۔

و تروج نفوس بر چند نوع است۔ ازان جملہ اشارت بہ سیم مفتول است (تلغراف)
کہ در وقت عسرت امداد مردم می کند و از عزیزان کہ در بلاد بعیدہ باشند خبر می آرد پیشتر ازانکہ
پرسندہ از جائے خود برخیزد۔ و در میان مشرقی و مغربی سوال و جواب را ادارت می کند کہ گویا
آ نہا شفقاً بیک دیگر بر میخورند۔ و چشم در راہبان را از احوال شخصے کہ از عدم اطلاع بر حالش بر
وے می لرزند با سرعت ساعت آ گاہ می سازد۔ از اینجا آشکار شد کہ این سیم مفتول دو کس را کہ ہر
یک ازان در مکان دور می باشد با ہم پیوند می بخشد بہ نچے کہ بے حجاب با یکدیگر گفتگو میکنند۔
وازان جملہ اشارت بہ امن راہ ہائے بر و بحر و رفع ہمہ صعوبتہاست کہ مردم بے بیم و ہراس از
شہرے بشہرے می روند و می آیند۔ و حقیقت درین زمان تعلقات بلاد با بلاد و تعارف مردم با
مردم از دیاد پذیرفتہ و کمتر روزے سپری میشود کہ درین ارتباط ترقی رونماید۔ چنانچہ تاجران با
تاجران و اہل اطراف را با اہل اطراف و اہل حرفہ را با اہل حرفہ ارتباط و ایتلاف
پیدا شدہ کہ در دفع مضرت و جلب منفعت شریک یکدیگر شدہ اند۔ و در ہر نعمت و سرور
و لباس و طعام و در ہرگونہ اسباب راحت دست یکدیگر میگیرند و حاصل یک خطہ بہ خطہ
دیگر میرسد۔ اکنون بہ دقت نگاہ بکنید کہ بہ چہ طور مردم با ہم مزد و وج شدہ کہ

ایہا الاخوان من العرب و من مصر و بلاد الشام و غیرہا انی لما رأیت ان هذه النعمة نعمة عظيمة و مائدة نازلة من السماء

ترجمہ: بحقیقت ہمہ در یک کشتی نشسته اند۔

و از انجملہ و ابور بحر (آگ بوت) ست کہ در ساعتہائے معدودہ ہزاران آدم را از دیارے بدیارے میرساند و آنہارادر آن سفر اتفاق تعارف با یکدیگر می افتد۔ و از انجملہ اسباب ارسال مکتوبات (بوسطہ) ست کہ راہ ہاش خیلے آسان و سہل شدہ بہ نحویکہ ہر کسے خواہد بے زحمت و مشقت می تواند با طرف و اکناف عالم خط و نامہ برساند۔ و از جہت این آسانی کثرت ارسال خطوط بمشابہ رونمودہ کہ در زمان پیشین ہرگز نظیرش موجود نیست۔ و ہم چنین کثرت مسافران و تاجران شخص ناظر را در شگفت و حیرت می اندازد۔ این است و مسائل تزویج و تعارف مردم کہ پیش ازین نشانے از آن نبود۔ و من بشما قسم بخدا یاد میدہم کہ بگوئید اگر نظیرش در زمان پیشین دیدہ یاد کرتا بے خواندہ باشید۔

و انتشار نوشته ہا اشارت بہ وسائل آن ست کہ عبارت از چاپ خانہ است۔ چنانچہ می بینید کہ حق تعالیٰ تو مے را برابر میخنتہ کہ آلات طبع را ایجاد کردہ اند۔ و بچہ مقدار از این مطبع ہادر ہند و ہمہ بلاد عالم یافتہ می شود۔ این فعل خداوند بزرگ است بجهت اینکہ ما را در کار تائید کند و بجهت اشاعت دین و کتب و مؤلفات ما در ممالک سببے برا نگیزد کہ بخوانند و ہدایت یابند۔ و زلزله زمین و برون انداختنش ہمہ چیز ہا را اشارات بآن انقلاب ہاست کہ بچشم مشاہدہ اش میکنید۔ و ایماست بظہور علوم ارضیہ و بدائع و صنائع و بدعات و بدکاریہا و مکاید و خدعات آن۔

و پراگندگی ستارہ ہا اشارت بہ فتنہ ہائے علما و موت متقیان ست۔ چنانچہ می بینید

﴿۲۸۹﴾

و آية كريمة من الله ذي العطاء فلم تطب نفسى ان لا أشار ككم فيها
و رأيت التبليغ حقا واجبا و دينا لازماً لا يسقط بدون الاداء فيها انا قد

ترجمہ: کہ آثار علم ناپدید شدہ و اہل علم را حالت باین جا رسیدہ کہ بعضے از ایشان فوت کردند و بعضے ناپینا و کر شدند باز خدائے رحیم بر ایشان برحمت باز آمد باز اکثرے ناپینا و کر شدند۔ و خدا بصیر است بآنچه میکنند۔ و حشر و حوش اشارت بدان ست کہ جاہلان و فاسقان را کثرت و وفور حاصل آید و تقوی و دیانت رخت بہ بندد۔ چنانچہ عیان ست کہ آب در جوئے صلاح و خیر نماندہ و چشمہ ہاش خشک گردیدہ و اکثرے را از خلق میل بشر و مداهنت در امور دین در دل پدید آمدہ۔ ہر گاہ شرے رامی بینند قبولش میکنند و از امر خیر رو در ہم میکشند۔ در صعتهائے کافران بہ حب و پسندیدگی بینند و از صنعت خداوندی سر کہ بر روئے می مانند۔ اے مردمان بہ بینید نعمت ہائے خداوندی را کہ چگونه زمان شما و ہیئت آن را جدت و بدعت بخشیدہ و عجائب ہا در آن ودیعت کردہ کہ در بہرہ پدران شما نیا مدہ و شما حظے از آن بر میگیرید۔ و صنعت گاری آتشین کہ باہل ارو با تلقین فرمود بہجت آن ست کہ شما و خویشان شما از آن فائدہ بگیرند و تشکر کنند۔ بہ بینید چگونه با مر الہی شب و روز در صحرا و بیابان و عمرانات روان می باشد و شما بواسطہ آن ہر جا کہ میخواستہید بے تعب و کلفت سفر میکنید۔ و همچنین اہل ارو بار صنعت ہائے دیگر آموخت از آلات جنگ و عمارت و طخن و لبوس و انواع ادوات جرتقیل و آنچه تعلق دارد بہ نگارش و آرایش شہر و منزل و تسہیل مہمات آن کہ شما بر غبت تمام استعماش میکنید و در ہر ماہ و سال ایجادات غریبہ و نادرہ بر روئے کاری آید کہ دیدہ ندیدہ و آنچه در اسباب معیشت امداد می نماید و از زحمت رستگاری می بخشد۔ من جملہ قتی ہائے

قُلْتُ لَكُمْ مَا تَبَدَّى لِي مِنْ رَبِّي وَانْتَظِرْ كَيْفَ تَجِيبُونَ. وَوَاللَّهِ اِنِي
مَامُورٌ مِنَ اللّٰهِ الَّذِي اُرْسَلَ نَبِيَّنَا وَسَيَدُنَا مُحَمَّدٌ نَالِ الْمَصْطَفَى

ترجمہ: کبریت است کہ بآن آتش می افروزید و روغن غازی که در چراغ بکاری برید۔ و دیگر عمل ہا کہ بدان در ہنگام شادمانی خانہ ہارا زینت و نگاری بندید۔ اکنون باید از دانش و فکر نگاہ بکنید کہ پروردگار شما از وفور عنایت و لطف چہ قدر از نوادریں بشما مرحمت فرمودہ! چہ از نوادریں آسمان در شگفت ماندہ اید و بعیدش می پندارید؟ باین چیز ہائے دنیا کہ روزے چند بیش نیست شاد بہا میکنید! و ہیج التفات و توجہ بہ زاد عقبی نمی آرید! از نزول مسیح و ایام فضل روحانی چہ در حیرت و انکار فروماندہ اید؟ چون آشکاری ببینید کہ عجائبات فضل خداوندی بہ پیرایہ ہائے نو و جلوہ ہائے غریب بجهت آرام و آسایش جسم شما درین زمان شما بر منصہ ظہور جا گرفتہ و مثل آن ہرگز گوش و دیدہ پدران شما نہ شنیدہ و نہ دیدہ۔ بہ عجائب کفار ایمان می آرید و کفران فعل خداوند بزرگ میکنید؟ بر قدرت خلق امید ہا بستہ اید و از قدرت حق تعالی مایوس و نومید شدہ اید؟ چہ بعض افعال نادرۃ الہی را بواسطہ بعض افعالش کہ می شناسید و معائنہ میکنید شناسائی شوید؟ پیش ازین بر این نوادریں ہا کہ در زمان شما بوجود آمدہ از قبیل گاری آتشین و تلغراف و غیرہ آگاہ بودید؟ این ہمہ در قرآن مکتوب بودہ و لے فہم شما بآن نہ رسید۔ ہم چنین سر نزول مسیح کہ در قرآن نوشتہ بود از بلاد و کودنی بہم شما نیامد۔ و حقیقت آن ست کہ ہیچکس یارائے آن ندارد کہ قبل از تفہیم حق تعالی چیزے را فہم کند اگر چہ نبی باشد۔ خیلے شکر ف امرے ست کہ در قبول و اختیار صنعت ہائے جدیدہ کہ مفید چشم شما باشد ہیج کراہیت و تنفر اظہار

﴿۳۹۱﴾

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِهَدَايَةِ كَافَةِ النَّاسِ . وَ اعْلَمَ مِنَ اللّٰهِ اَنَّهُ لَا يُضِيعُنِي وَ قَدْ خَلَعَ عَلَيَّ مِنْ حِلَلِ الْوَلَايَةِ وَ سَقَانِي مِنْ

ترجمہ: نبی کنید و لے ہر گاہ شمارا برخوان صنع اللہ کہ ہر شے را اتقان و احکام فرمودہ صلا در دادم و آن در دیدہ شتا غریب و نادر بود سرائکار و ابا جنبا نید و اظہار کراہت و غضب کردید و دانستہ از آن اعراض و رزیدید۔

اے مردمان من امرے منکر نیاوردہ ام و خدائے بزرگ و برتر بر صدق من گواہی میدہد و خود شتا بعض نشان ہائے مرا مشاہدہ کردید و ذکر زمان مراد آن کتاب کہ بآن ایمان آوردہ اید خوانندہ اید و خدا این امر را در پردہ تکمیل پوشیدہ داشت کہ علم و تقویٰ شمارا در ابتلا اندازد پس ناگہان فتنہ اش شمارا فرا گرفت۔

برادران کتاب اللہ را در دست بگیرید و در آن تدبر فرمائید کہ وقت آخر زمان در رسید یا ہنوز آمد و ظہورش زمانہ ہا و قرن ہا را میخواید؟ شتا بہ یقین میدانید کہ مسیح در آخر زمان ظہور کند و علامات آن و نوادر ارضیہ را کہ قرآن کریم از آثار آخر زمانش قرار میدہد مشاہدہ و معائنہ میکنید و از آن منتفع میشوید۔ حیرانم کہ چرا بہ نواد سماویہ ایمان نمی آرید؟ کہ آہ کریمہ اِذَا السَّمَاءُ كَشِطَتْ^۱ دلالت بر آن میکند۔ افسوس بہ زمین و زمینی ہا میلان و از آلائے آسمانی بُعد و اعراض میدارید! و خدائے کریم در این باب بشارت دیگر ہم دادہ بود یعنی اِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ^۲ و لے شتا آیات الہیہ را فراموش و الحاد را کارے فرمائید۔

عزیزان بدانید کہ آسمان و زمین بستہ و بے شکاف بودند۔ خدا تعالیٰ آنہا را شکاف و کشاد فرمودہ چنانچہ برفق امرش از آن نوادر و عجائب خروج و نزول آوردہ بجهت اینکہ بندگان را بہ بیند کہ بکدام سو میل دارند۔ و بہ سبب اینکہ نوادر زمین بر نوادر

کآسہا و أعطانی ما يعطى المقربون. و أرى بركاته نازلةً على أنفاسى
و على قلبى و لسانى و على فهمى و بيانى و على جدران بيتى و عتبة بابى

ترجمہ: آسمان سبقت و تقدم جست مردم بہ صنائع و عجائب و علوم و فنون مفتون و شیفته گردیدند۔ کم ماندہ بود ہمہ ہلاک بشوند کہ رب کریم نگاہے بہ زمین کرد و آن را دید کہ از مہلکات و مفسدات لبریز شدہ و خلق را دید کہ ہمہ بر نادرہ کار یہائے نصاریٰ دل بستہ اند و فلاسفہ نصاریٰ بسحر علوم و فنون عجیبہ دل از دست مردم ر بودہ اند و جوانان از غایت میل کہ بآن علوم دارند اسیر شہوات و استیغائے لذات شدہ بسکک بہائم و حشرات منسلک گردیدہ اند و از آزادی و بیباکی و خیرہ چشمی کار بجائے رسیدہ کہ والدین و بزرگان را بدیدہ استخفاف می بینند۔ چون حال چنین بود غیرت الہیہ بجوش آمد و ارادہ فرمود کہ کتاب خود را و دین خود را از فتنہ آن نادرہ ہا محفوظ و مصون دارد۔ و آن وعدہ را کہ فرمودہ بود ما این ذکر را نازل کردہ ایم و خود ما حافظش باشیم ایفا کرد و بندہ خود را از فضل و رحمت خود بتائید بنواخت۔ و بمن وحی کرد کہ نذر را آمادہ شوم و نوادر نکات و علوم و تائیدات سماویہ را با من نازل ساخت بجهت اینکہ نوادر نصاریٰ و صلیب آنہارا بدان شکست بدہد و ادب و ادیب آنہارا حقیر و خوار و انماید و حجت آنہارا از ہم پاشد و دور و نزدیک آنہارا ساکت و ملزم بگرداند۔ اکنون واضح شد کہ مظہر نوادر رضیہ و فتنہ ہائے آن همان است کہ بنام دجال معہود نام زد شدہ۔ و مظہر نوادر سماویہ و انوار آن کسے است کہ اسم مسیح موعود بر او اطلاق پذیرفتہ۔ این دو خصم یکدیگر اند کہ در زمان واحد مقابل ہم بروز کردہ اند شنوندگان باید بشنوند۔

﴿۴۹۳﴾

وَأَسْكُفِّتَهَا فَهَلْ أَنْتُمْ تَقْبَلُونَ. و عسی ان تکرهوا شیئا و هو خیر
لکم و عسی ان تحبوا شیئا و هو شر لکم و اللہ یعلم و انتم

ترجمہ: و از نشانہائے صدق من آنست کہ مراد وقت فتن این زمان فرستادہ اند کہ از کتاب اللہ اشارت بدان رفتہ بود۔ چنانچہ پروردگار مرا از آسمان نازل کردہ است ہمچنان کہ این فتنہ ہا را از زمین اخراج کردہ۔ و در استعارات سخن گفتہ و مرا برنگ صادقان موید فرمودہ۔ ایام گذشتہ را تتبع بکنید۔ از وقت آفرینش انسان مثل این فتنہ ہا بر روی زمین شائع و غالب شدہ یا در پیشینیان نظیر این نوادر باستماع در آمدہ۔ نگاہ نمی کنید با قول فلاسفہ آیات اللہ را رد می کنند۔ و بر آن خندہ می زنند و در رد آن ہزاران ہزار کتب تدوین و تالیف میشود۔ اے مورخان بگوئید اگر مثل آن در تواریخ ماضیہ دیدہ و خواندہ باشید۔ ہمین طور در زمان پیشین رسول کریم (علیہ الصلوٰۃ والسلام) ہدف توہین و دشنام و دین پاک وے مورد لعن و ملام گردانیدہ شدہ بود؟ ہمین نسق در حق کتاب مجید و فرقان حمید الفاظ شنیعہ و مولمہ و سخنان ناسزا و ناگفتنی بر زبانہای رفت مانند آنچه درین زمان پر آشوب بشنیدن می آید؟ اندر این حال اے خفتہ بختان چرا از ظہور رحمت اللہ در شکفت فروماندہ اید؟ خدا را نگاہے کہ چگونه بر شما و بر دین شامی خندند۔ خدا اینہا را ذلیل و خوار دارد کہ دیدہ و گوش از اینہا انتزاع فرمودہ است۔ اللہ اللہ این اذیتہا و دشنامہا کہ امروز از دست و زبان پرستاران صلیب عاید بحال اہل حق می باشد ہرگز نمونہ آن در ایام گذشتہ یافتہ نمی شود! اسلام عرضہ مصائب و محن گردیدہ۔ خرد در چراگاہ اسپ می چرد! و سگ

لَا تَعْلَمُونَ. وَاَنْتَى مَتَوَكَّلْ عَلَى رَبى وَاَفْوِضْ اَمْرى اِلَى اللّٰهِ وَادْعُوا
اللّٰهَ اِنْ يَصْفى خَلْقَهٗ مِنْ خَبْثِ الْاَهْوَاءِ وَيَلْهَمْهُمْ فَعْلَ الْخَيْرَاتِ وَ قَبُولَ

ترجمہ: بزرگ بزرگ برپیشہ شیرمی تازد! بعد ازین ہمہ کد ام وقت و زمان را چشم در راه
می باشید؟ و از نشانہائے صدق من است کہ حق تعالیٰ مرا توفیق اتباع و اقتدائے نبی خود
(صلی اللہ علیہ وسلم) مرحمت فرمودہ اثرے را از آثار آخنباب مقدس نیافتم کہ بدنبال آن
قدم برنداشتم۔ و کو ہے از مشکلات در راه پیش من نیامد کہ بر بالایش برنشدم و رب من مرا
بجماعہ کہ برایشان انعام کردہ لاحق ساختہ۔ و از نشانہائے صدق من ست کہ او بر بسیارے
از علوم غیب مرا آگاہیندہ^۱۔ و او غیر از مرسلان کسے را مطلع بر آن نمی سازد۔

و از نشانہائے صدق من است کہ او (تعالیٰ شانہ) دعوات مرا قبول میفرماید۔ و
حاجات مرا متکفل می باشد و در افعال و اقوال من برکت می نهد۔ و دوستان مرا دوست و
دشمنان مرا دشمن است و از پوشیدگیہائے مردم مرا انبامیکند۔ و بسیار است کہ او گریہ و
بکائے مامی شنود۔ و ہر گاہ پیش او بر زمین افتادم بدست رحمت خود مرا برداشت و آن قدر
دعاہائے مرا بموقع قبول جاداد کہ نتوانم بشمار آرم۔ و در بارہ من اکرام و انعام ہا فرمودہ
کہ لفظے ندارم کہ از عہدہ سپاسش بدان بیرون توانم بیایم۔ و مرا خطاب کردہ و گفتہ اے

احمد من تو مراد منی و بامنی۔ و تو در نزد من بمنزلت توحید و تفرید من می باشی۔ اکنون وقت
آن آمد کہ اعانت کردہ شوی و در میان مردم شناختہ شوی۔ تو در پیش من بمنزلتے می باشی کہ
خلق از آن آگاہ نیست۔ این کلمات خداوندے ست کہ بآن مرا نواختہ بخدائے بزرگ
کہ در نزد من باین کلمات محبوبہ ہمہ دنیا و آنچه در آن است بجوی نمی ارزد۔

۱۔ سہو کتابت معلوم ہوتا ہے۔ غالباً ”آگاہندہ“ ہے (ناشر)

﴿۴۹۵﴾

نداء اهل الاجتباء وینجیہم فی الدنیا والآخرۃ من سوء الخزی

ترجمہ: روح من فدائش باد۔ اوکار ساز من است درد نیا و در آخرت۔ مرا
ہیچ گاہ تشنگی و گرسنگی و کوفت و خستگی نرسیدہ کہ او ہم در زمان بتائید و نصرتم برنخاستہ و
نعت ہائے او ابر خود متصل و لاینفک می بینم۔

و از نشانہائے صدق من است کہ او مرا از علم قرآن حظے وافر بخشیدہ و نیکو
روشن است کہ غیر از مطہران قدرت بر فہمش ندارد۔

و از نشانہائے صدق من است کہ او (تعالیٰ شانہ) مرا ادب خوبی
آموختہ و مرا بر مشرب عذب صبر و رضا و موافقت با خود و اتباع رسول خود فائز
گردانیدہ۔ و در فطرت من انوار عرفان و دلیعت نہادہ۔ بالنسبہ بمصالح و
مفسد امور مرا عارف و بصیر ساختہ۔

اے مشائخ عرب و اصفیائے حریم شریفین ہمین آن اخبار و مواعظ است کہ بر
علمائے ہند عرض دادم۔ و ہرچہ آنہارا آگاہانیدم و اندرز گفتم از مستی خواب گران سر بر
نیار دند و چون از خواب بر آمدند سر اسیمہ وار ہرچہ بر زبان آمد گفتند۔ در پوستیتم افتادند
و از ظنون فاسدہ و سوء فہم بہ تکفیر و تکذیب من شباب آوردند و ہنوز دامن من نمی گذارند و
بر گفتار خود اصرار و استناد دارند۔ و من بخوے اتمام حجت بر آنہا کردم کہ صدق من
مانند روز روشن بر ایشان آشکار شد۔ بر زبان انکار و در دل اقرار دارند زیرا کہ اسیر دیو
استکبار و استتبارند۔ من عیان می بینم کہ دل آنہا پر از ہیبت و حسرت و کربت است و
دانستہ از حق تجاہل می نمایند۔ و بالآخر می بینم کہ در بارہ من در گروہ ہا تفرق

وَجَهْدِ الْبَلَاءِ وَيُلْحِقَهُم بِالذِّينِ هُمْ صَادِقُونَ. وَاخِرُ دَعْوَانَا ان

ترجمہ: وانقسام پذیرفتہ اند۔ بعضے تصدیق می کنند و آئنا ضعیف و خداترس می باشند۔ وگروہے تکذیب می نمایند و از کبر و نخوت کلاه گوشہ بر آسمان می شکنند۔ می بینم مصدقان در افزایش و مکذبان یومًا فیومًا درنگون ساری و کاهش هستند۔ و پروردگار من اطراف زمین را (اہل زمین) کشان کشان در پیش من می آرد۔ و دل و دیدہ ہار انور می بخشد و ظنون را دور میکند۔ و آنان کہ در پیش من با فراست اتقیامی آیند مرا می شناسند و بجهت تجلیہ بصیرت و حصول تقویٰ بے تردد و تذبذب دست در دست من میدهند۔ و حق تعالیٰ مرا خبر داده کہ من بجهت خلق مانند کشتی نوح (علیہ و علیٰ بیِّنَا الصلوٰۃ والسلام) ہستم آنکہ در نزد من آمد و در سلک بیعت من مرتبط شد و لاریب از ہلاک نجات یافت۔ و من جز بقرآن و بسوئے قرآن ہیچ امر نمی کنم و ہمہ مردم را بطاعت رب کریم آواز میدهم۔ حق تعالیٰ نگاہ کرد و دل و جوارح و دیدہ ہا و گوش و نیات مردم را دید ہمہ پر از فسق و فجور و معاصی و جرائم گردیدہ و بانواع خطا کار یہا آلودہ شدہ۔ بنا بر آن بندہ را از بندگان اقامت فرمود کہ آنہا را بہ مغز دین و حقیقت شریعت دعوت کند کہ از ذوق و طعم آن محروم و مجور شدہ اند۔ اے برادران از عرب و مصر و بلاد شام و غیر ہا آگاہ باشید کہ چون این نعمت نعمت عظیمہ و این ماندہ از آسمان نازل شدہ بود و نحو استم کہ شمار در این خوان پر از الوان آلاء سہیم و انباز نسازم لاجرم امر تبلیغ را بر خود دین لازم و حق واجب الادا د استم۔ ایک آنچہ در دم ریختند بمعرض بیان در آوردم و منتظر میباشم کہ چہ پاسخ میگزاید۔ قسم بخدائے عز و جل کہ من مامور ہستم از همان خدا کہ سیدنا و مولانا محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم را بجهت

﴿۴۹۷﴾ الحمد لله الذى يهب الايمان ويفتح الآذان وينور العيون ويزيل الظنون.

ترجمہ: ہدایت جمیع عالمیان فرستاد۔ و بوثوق میدانم کہ او مرا ضائع نخواهد ساخت۔ او حلہ ہائے ولایت مرا پوشانیدہ و از کاسہ ہالیش مرا نوشانیدہ و ہمہ آنچه بمقر بان دادہ شود مرا عطا فرمودہ۔ و برکات وے راشب و روز می بینم کہ نازل می شود بردل من و بر زبان من و بر فہم من و بر بیان من و بردیوار ہائے خانہ من و بر آستان من۔ بگوئید قبول می کنید؟ و میشود کہ چیزے را بد بدارید و آن بجهت شما بہتر باشد و می شود کہ چیزے را دوست بدارید و آن بجهت شما بد باشد۔ خدا میداند و شما نمیدانید۔ و من توکل بر خدا میکنم و زمام امر خود را بدستش می سپارم و از وے میخواہم کہ خلق را از خبث ہوا و ہوس پاک سازد و آنہا را توفیق فعل خیرات و قبول ندائے برگزیدگان عطا فرماید۔ و آنہا را در دنیا و آخرت از عذاب رسوائی و فضیحت و ہرگونہ بلا رستگاری بخشد و بزمرہ صادقان و صدیقان شان جادہد۔

و آخردعائے ما حمد آن خدائے کریم ست کہ ایمان می بخشد و گوشہا را می کشاید و دیدہ ہا را نورانی میفرماید و ظن ہا را ازالہت می نماید۔

تتمة البيان في ذكر بعض السوانح

و من الله المنان

ایہا الاخوان قد ألقى ببالي من بعد ما نمّقتُ مكتوبی و اتممت مقالی ان اکشف القناع عن بعض سوانحی و سوانح آبائی لتعلموا ما اسبغ اللّٰه علیّ من العطاء و ربّانی من ایدی المنن والآلاء. و لکی یحصل لکم بصیرة تامّة فی اموری و مهامی و یتضح و ینکشف

ترجمہ

تتمہ بیان در ذکر برخی از سوانح

و منتهائے خدائے منان

برادران چون این نامہ حقیقت شامہ را تمام کردم دردم ریختند کہ برخی از ماجرائے اسلاف و بر سرگزشتہائے خودم را بہ چیز تحریر در آورم تا آشکار شود کہ آن کریم رحیم چہ نعمتہا و منہا است کہ در کار من بند کردہ و مرا بدست لطف و مرحمت خودش تربیت فرمودہ۔ و ہم بجهت آنانکہ تشنہٴ آسجیات رشد و ہدایت و طالب فتح باب مراودت و مراسلت با این بندہ می باشند مولد و منشا و مقام بوضوح پیوندد۔ خلاصہ بزرگان من پارسی نژاد و از کلانان

﴿۳۹۹﴾

علیکم مسکنی و مستقری و مقامی و لعل اللہ یقلب قلوبکم
 و تاتوننی مسترشدین او تراسلوننی و تسئلون . فاعلموا یدکم اللہ
 ان آبائی کانوا الفارسیین أصلا و من سادة القوم و امراء هم ثم
 قادهم قضاء الرحمان الی بلدة ”سمرقند“ فلبثوا فیہ برهة من
 الزمان و اللہ یعلم بما لبثوا و لا علم لی الا ما أنبت من صحفهم
 الی کانوا یکتبون . ثم بدا لهم ان یسیروا الی ارض الهند فسافروا
 من وطنهم و انحدروا الی بعض اضلاع منها یقال لها ”فنجاب“
 و وجدوا فی بعض نواحها ارضا طيبة مُخصبةً صالحه الهواء عذبة الماء

ترجمہ: و ناموران و برگزیدگان آن سرزمین دل نشین بودند۔ جاذبہ قضا عنان
 توجہ ایشان را بجانب بلده سمرقند توجیہ فرمود۔ بہرہ از روزگار آنجا مکث نمودند۔
 خدائے دانا نیکو میدانند تا چه مدت استقرار و قیام در آنجا داشتند۔ من بیش از ان
 چه از نوشته ہائے آنها دریافت نمی دانم۔ خلاصہ باز از آن خطہ نہضت فرمودہ
 بہ ملک ہند آمدند و بعضی از نواح پنجاب را کہ ہوائے خوبے و آب خوشگوارے
 دارد بچہت سکنی و توطن برگزیدند۔ و با جماعہ از رفیقان و متغربان رحل اقامت
 آنجا انداختہ قریہ برنام اسلام پور کہ معروف بہ قادیان می باشد آبادان ساختند۔
 و در مواقع جلب منفعت و دفع مضرت و جمیع امور و مہام با اتفاق و توادد بسرمی
 بردند۔ و حق تعالی در آنها برکت و خیر و در ہمہ مقاصد و مطالب آنها فوز و فلاح را

﴿۵۰۰﴾

فالقوا بها عصا التسيار. و نزلوا فيها بنیة الاستقرار. و كانوا متغربين فى
 نفر من قومهم منهم السادة و منهم الخادمون. فأواهم الله فى تلك
 الارض و بوأهم ميوأ عزة و مكنتهم فعمروا فيها قرية و سموها "اسلام
 بور" (المعروف بقاديان) ذالك بانهم ارادوا ان يسكنوها جماعة
 المسلمين من اعزتهم ليكون بعضهم لبعض ظهيرا و لعلمهم يحفظون انفسهم
 من الاعداء و اذا اصابهم البغى ينتصرون. و سكنوها و تملكوا و اثمروا
 و بوركوا، و كان هذه الواقعة فى ايام دولة الملوك الجغتائية الذين كانوا

ترجمہ: نفاذ و اجراء فرمود۔ در این زمان دوران دولت ملوک چغتائی و زمام
 سلطنتہ بدست بابر بود۔ بابر در تجید و تبجیل آن غریبان دقیقہ را بے رعایت فرو
 نگذاشت۔ و بہ طریق مدد معاش و سیورغال بسیارے از قریہ ہادر قسمت ایشان
 نامزد فرمود۔ چنانچہ آنها از کثرت مملکات و حرث و زرع در اہالی دیار پنجاب
 رفعت و عظمت تمام بدست آوردند۔ و با این ترفیع و علو درجات و اقبال و منال
 سررشتہ تقویٰ و خشیت و طہارت و عمل خیر از دست ندادند۔ روئے اسلام را در عہد
 آنہا رونق عجیہ و زیبائے دلکش پدید آمد۔ در ہمہ کار ہا تمسک بہ کتاب اللہ و ترویج
 بازار اسلام و اعانت در نوائب حق نصیب عین ہمت ایشان بود۔ روزے چند بر
 این منوال سپری شدہ بالآ خراخر دولت مسلمانان رو بہ ہیوط آورد و روز اقبال

﴿۵۰۱﴾

من اقوام العجیل و کان زمام الحکومة اذ ذاک بید اقتدار الملک الذی
کان اسمہ "بابر" و کان من الذین یکرمون الشرفاء و یعظمون. فاعزّهم
و أکرّمهم و أعطاهم قرى كثيرة و جعلهم من امراء هذه الديار و اهل
الأرضین و عظماء الحراثین و زعمائهم و من الذین یتملکون. فرقوا فی
مدارج الاقبال و زادوا أموالا و أراضی و إمارة و كانوا مع إماراتهم
و ثروتهم یتقون الله و فی سبل الخیر یسلکون. و فی ایام امارتهم تهلّل وجه
الاسلام فی رعایاهم و اقوامهم و كانوا اتقیاء و كانت الامم لهم یخضعون.

ترجمہ: آنہا راشہ ادبار در دامن فرو نہضت کہ بدکرداران و فاسقان را از
پادشاہان عقاب الیم و رسوائی عظیم نصیب حال شود۔ خلاصہ از شوئی سیاہ کاری ضعف و
اختلال در کار آہنہا راہ یافتہ گردن از ربقہ کلمہ واحده برون کشیدہ عہد تو ادد و تعاون
را از ہم گسیختند و از بخی و عناد و تحاسد و تنافس براستیصال ابنائے قوم فروریختند۔ و از ہر
گونہ تورع و اتقا و رشد و صلاح اعراض و رزیدہ رو بہ ارتکاب منہیات و معاصی
آوردند۔ و فرایض و حدود اللہ را پشت پازدہ رکون و سکون بمتاع فانی دنیا کردند۔ از
این زیغان و طغیان کار بجائے رسید کہ بعضے از ایشان ارتداد از دین اسلام و شعائر
کفرہ ہنود را شعار و دثار خود ساختند۔ در خلال این احوال تنور غضب الہی در فوران
آمدہ ارادہ آن کرد کہ ملک را از دست آنہا انتزاع نماید۔ لا جرم قومہا را

وَ كَانُوا يَرْغَبُونَ فِي الصَّالِحَاتِ وَ فَعَلَ الْخَيْرَاتِ وَ يَمْسُكُونَ بِكِتَابِ اللَّهِ وَ يَنْصُرُونَ دِينَ اللَّهِ وَ إِلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ يَأْفِدُونَ. وَ بَعْدَ ذَلِكَ الْإِيَّامِ قَلَّبَ أَمْرَ سُلْطَنَةِ الْإِسْلَامِ وَ تَطَرَّقَ الْإِخْتِلَالُ وَ الضَّعْفُ فِيهَا لِيَصِيبَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا مِنَ الْمَمْلُوكِ صَغَارٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا نَسُوا حُدُودَ اللَّهِ وَ بِمَا كَانُوا يَعْتَدُونَ. فَصَارُوا طَرَائِقَ قَدَدًا يُبْغَى بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ يَقْتُلُونَ أَنْفُسَهُمْ وَ يَفْسُدُونَ. وَ تَرَكُوا كُلَّ رَشِيدٍ وَ صِلَاحٍ وَ مَالُوا إِلَى مَا يَبِينُ الْوَرَعُ وَ كَانُوا فِي أَعْمَالِهِمْ يَعْتَدُونَ. وَ لَمْ يَبْقَ فِيهِمْ مِنْ يَتَعَاشَرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَرْحَمُ

ترجمہ: برانگیخت کہ دست تظاول و اعتدا بر مقبوضات و متصرفات آنها دراز کردند و اکنون شہرے و دیگر قریہ مرۃ بعد اخری از دست آنها بدر رفت و قوت و شوکت آنها بالمرۃ رو با نخطاط و اضمحلال آورده در ہر ناحیت و طرفے ملکہ و عالمے سر بالا کشید و ہر یکے از خود سری و خلیج العذاری دم زدن بنا کرد و خیلے شگرف طوفان بے تمیزی در تموج بود۔ ہر حدی و ثغری ملکی فریدی داد کا مرانی و مطلق العنانی در آن میداد۔ بچنین بزرگان این بندہ بے منازعت انبازی و سہمی زام اختیار بعض حد و دراد دست و شاہانہ اقتدار بر آن داشتند و در ہمہ امور سیاہ و سپید و دار و گیر رعایا و برایا قضا یا و حکومتها بایشان مرفوع می شد۔ و در فصل مہام زیر دستان پیوستہ خوف الہی مطح انظار آنها بودہ۔ قوتی و دولتی قاہر بر سر آنها نبود کہ می بايست روئے استیزان بدومی آوردند۔

﴿۵۰۳﴾

عَلَى الضعيف المؤوف بل عاقب بعضهم بعضاً بالسيوف و ارادوا ان
 يأكلوا شركاءهم و يستأصلوا اخوانهم و اكابرههم و آباءهم و كانوا
 من بعدهم كالذين لا شريك لهم فى الملك و هم متوحدون.
 و اكثرهم كانوا يعملون السيئات و يستوفون دقائق الشهوات
 و يتركون فرائض الله و حدوده و الى شرك الالهواء يوفضون ثم لا
 يقصرون. و فرحوا بما عندهم من الدنيا و استقرءوا طرقاً منكراً
 و أخذوا سبلاً منقلبة و طاغوا و زاغوا و انتهى امرهم الى فساد ذات
 البين فسقطوا من الزين فى الشين فغير زمانهم و قلب دهرهم، ذالك

ترجمہ: خلاصہ بعد از مروردہ اور صالحان و متقیان از پدران ما از عالم ناپائدار
 پدرو دشده اخلاف اجلاف جائے آنها گرفتند۔ و در ایام خود بالنوبہ انہماک
 در شہوات عاجلہ و اضاعت جمیع امور صالحہ را وجہ ہمت خود قرار دادند۔ بالجملہ
 کافہ امرائے مسلمین در آن عہد ہیچ شغلے غیر از استیفائے لذات دنیہ و ارتکاب
 بر معاصی و مناہی نداشتند۔ و عمل بر احکام قرآن و اقامت صلوة را ہمہ خط کش
 نسیان ساختند۔ چون کار بدین غایت انجرار یافت کہ از فقدان حرارت ایمانی
 و برودت غرازت دینی جسم بے روح و ہمہ ہاسگان جیفہ خوار دنیا و ملوث
 بقاذورات آن شدند خدائے علیم حکیم خواست آنہارا ازین خواب غفلت
 بیدار و از معارج بلند مستزل و ذلیل و خوار سازد بیک ناگاہ گروہے از
 پرستاران اصنام کہ خود را خالصہ می گفتند از کج خمول بمیدان بروز کردند۔

بأن الله لا يرضى ان يرث ارضه الفاسقون. و كان بعضهم كمثل الذين ارتدوا من دين الاسلام و خلعوا عنهم رداء اسوة خير الانام و كانوا لا يعرفون نعماء الله و لا يشكرون. فغضب الله عليهم و مزق ملكهم و جعله عضيّن و بعث اقوامًا كانوا يبسطون ايديهم الى ممالكهم و يقتسمون. و كان ذلك الزمن زمان طوائف الملوک و كانوا الى ثغورهم يحكمون. و كان آبائى منهم يامرون على ثغرهم و كالملوک على قراهم يقتدرون. و كان يُرفع اليهم ما وقع فى رعاياهم فكانوا يحكمون كيف يشاءون و لا يخافون الا الله و لا

ترجمہ: این غولان بیابان از دانش و بینش عاری و از زیور آدمیت عاقل بودند۔ چون بدیدہ اعتبار نگاہ کنیم این دو دودام و حشرات و ہوام پاداش و خامت اعمال و کيفر کردار ہائے مسلمانان بودند کہ آنها بر تجاوز از حدود الہیہ و مجاہرت اعمال سبیہ آگاہ شوند۔ خلاصہ آن گروہ خالصہ کہ غاشیہ عامہ بودند ہمہ جد و جہد بر استیصال مسلمانان و استخلاص متملکات را از ایشان مقصود و محصور داشتند و در ہر مصاف و میدان نصرت و ظفر ہمرکاب انہا بود۔ در این ہنگامہ پر آشوب مصائب و نوازل فوق العادۃ مخصوصاً بر سر پدران مافرو دآمد باین معنی کہ آن گروہ خالصہ کہ فی الحقیقت طاقتہ قطاع الطریق و ناجوانمردان سیاہ اندرون بودند از متصرفات و اثاثہ و امتعہ ہر چہ در دست پدران ما بود بقبض و تصرف خود در آوردند۔ و بر قتل و نہب و تخریب عمارات و ہدم بنیانہا و تفریق و تشتت اجیال آنہا اکتفا نہ کردہ آتش در وار کتب آنہا

﴿۵۰۵﴾

یستجیزون احدا و لا یستاذنون. ثم نقل صلحاء آبائی الی جوار
رحمة اللہ و خلف من بعدهم قوم اضاعوا الصالحات المسنونات
و ما رعوها حق رعایتها و وقعوا فی البدعات و الرسوم و ما تعافوها
و كانوا لدنیاهم یلتاعون. و کذا لک هبت الريح فی تلك الایام
علی جمیع امراء المسلمین و طوائف ملوکهم و غفلوا من الانقیاد
الی اللہ و الاخبات له و عصوا احکام القرآن و اذا قاموا الی الصلوة
قاموا کسالی و كانوا یراءون و لا یخلصون. و نظر اللہ الیهم فوجدهم
کاجساد لا ارواح فیها و رآهم انهم انتکسوا علی الدنیا و كانوا

ترجمہ: زدند۔ چنانچہ پنج صد از مجلدات کتاب اللہ الفرقان ازین حرق ببادرفت۔
مسلمانان این ہمہ بے اندامی و خیرگی را بدیدہ سر میدیدند و از عجز و بیچارگی خاموش
بودند۔ بالآخر آتش این فتنہ بحدے سرکشید کہ مساجد ما معا بدتان ناپاک و عزیزان
ما ذلیل و اکثرے عرضہ حسام خون آشام آن لیام واجب الملام گردیدند۔ زمین
باہمہ سعت و فراخی بر غربائے مسلمین تنگ آمد۔ ناچار باجماعہ از عشائر و قبائل و خدم
و غلامان در رنگ آل حضرت یعقوب ہر طرف سرگردان و حیران می گشتند۔ کفار
ملاعیں در بلاد آنہا شعار و رسوم کفر و شرک را اشاعت و ترویج دادند و در محو آثار امور
اسلام سعی ہر چہ تمام تر در کار کردند۔ عجزہ مسلمانان را درین ایام کار بجان رسید کہ
ہیچکس قدرت آن نداشت کہ قرآن را جہرأ تلاوت کند و اذان نماز را در مسجد بگوید
و گاوی را ذبح نماید و کسے را کہ برضا و رغبت خواهد اسلام آورد در دین خود

مما سواها يستوحشون. وكانوا يشفقون على مهمات دنياهم و على الدين لا يشفقون. و تلتطخوا بقاذورات النشأة الاولى و غفلوا عن النشأة الثانية فما طلبوها و ما كانوا يطلبون. فاقبضت حكمة الله تعالى لينبئهم و اراد ان ينزع الملك منهم و يؤتى قوماً من عبدة الاوثان كانوا يسمون انفسهم "خالصة" و كانوا أميين لا يعلمون شيئاً و لا يعقلون. فأهاج الله تقريبات عجيبة لنصرتهم و اقبالهم و ازعاج شجرة المسلمين و حطمهم ليعلموا انهم فسقوا أمام ربهم و انهم ظالمون. فقام "الخالصة" بجميع الجهد

ترجمہ: داخل فرماید۔ واگر چنانچہ کسے از مسلمانان مبادرت باين امور کرد جزائے آن قتل شنيع و اقلًا تقطع دست و پا بود و اگر بر کسے رحم آوردند در چاه زندانش محبوس کردند و بگذاشتند کہ تشنه و گرسنه همان جا روز زندگی را بشب آورد۔ خلاصہ مسلمانان در اين ايام ہدف آلام گوناگون و مظلوم و ملہوف بودند۔ و ہمہ گوشہا از استماع نالہ و گریہ آنها پنبہ آگندہ و کر شدہ بود۔ خانہ و مسکن را بنا می انداختند و لے نمی شد در آن سکنی بگیرند۔ از تجارہ و اکتساب زر بدست می آوردند۔ اما بر ازان نمی خوردند۔ کمتر روزے میگزشت کہ وقتی قتل گاہے غارت و زمانے اسیری و قید نصیب حال آنها نمی شد۔ زراعت می کردند و لے نمی شد خرمن اندوزند۔ شہر ہا ویران و راہ ہا پر خوف و زراعت معدوم و اموال مفقود و مسجد ہا وحشت افزا و علوم ناپدید گشت۔ مسلمانان در چشم آنها بیش از ملخ و مور وقعت و

﴿۵۰۷﴾

والهمة ليستأصلوا المسلمين و يصفو ملكهم لهم و اعانهم الله عوناً عجيباً فكانوا في كل موطن يغلبون. ففي هذه الايام صبت على آبائي حوادث و نوازل و استولى "الخالصة" على بلادهم و جاسوا ديارهم و غصبوا ملكهم و رياستهم و استخلصوها من ايديهم و نهبوا اموالهم و خربوا عماراتهم و فرقوا اجيالهم و احرقوا دار كتبهم و اُحرق فيها زهاء خمسمائة مجلدات كتاب الله الفرقان و كان المسلمون ينظرون إليها و يبكون. و اتخذوا مساجد هم معابد اصنامهم و قتلوا كثيراً منا بحسامهم و جعلوا أعزتنا اذلة. حتى اذا بلغت الكربة منتهاها و أحاطت الهموم على آبائي

ترجمہ: وزن نہ داشتند۔ آخر بعضے ازین ذلت روز افزون بہ تنگ آمدہ و نارسق را بر عار برگزیدہ ترک وطن عزیز گفتند و اکثرے کہ تحمل مشاق ہجرت نتوانستند در دست بیداد کفار نانبجا را اسیر و پا در زنجیر مانند۔ و ہر روز طعمہ اژدہائے جور و جفائے آنہامی شدند۔ چون پتج حیلے نماند و ہمہ درہائے خلق بر روی آنہا بستہ شدنا چار مسلمانان رو بہ درگاہ آفریدگار توانا آوردند و جبین تضرع و ابہتال بر خاک آستان خالق زمین و زمان بسودند و کشف این بلیہ و لعنت را گریہ و بکا ہا نمودند۔ اللہ اللہ ہزاران ہزار از آنہا بجرم ذبح گاوے یا خواندن اذان و صلوة بقتل رسیدند۔ از ایذاء و عذاب متصل کم ماندہ بود ہمہ ہلاک شوند۔ می گریستند و نوحہ ہا میکردند۔ زلزلہ ہا برایشان وارد شد و نا کردہ گناہ کشتہ می شدند الی اینکہ نا لہائے پتیمان و فغان بیو ہا تا بعرش

و ضاقت الأرض عليهم بما رحبت و أخرجوا من دار رياستهم في نفر من اخوانهم و عبیدهم و خدمهم فكانوا في كل ارض يتيهون. و أظهر الكفرة في بلادهم شعائر الكفر و محوا آثار الاسلام و جعلوها غثاء و قلبوا الأمور كلها و كذلك كانوا يفعلون. فأصابت المسلمين في هذه الايام مصيبة عظيمة و داهية عامة و ما كان لأحد ان يؤذن في مسجد أو يقرأ القرآن جهراً او يدخل احداً من الهنود في دين الله أو يذبح بقرة، و كان الجزاء في كل هذه الامور القتل والنهب و إن خُفّف فتقطع الايدي والأرجل و ان رُحِمَ عليه

ترجمہ: رسید۔ زمین رادرزیر قدم فساق اشرار تپ لرزه گرفت و مقربان و صالحان دست در دامن عفو و رحمت الہی بزدند۔ چون دعائے ضعیفان و بے تابان در حضرت خداوندی مجتمع شد و تو جہات مقربان مضاف بان گردید و از ہر سوا سباب مساعدت کرد۔ و خداوند کریم دید کہ مسلمانان در ہر چیز از مال و جان و عیال و عرض و متاع و رحال و عقاید و اعمال عرضہ مصائب شدہ اند و نواز لہا بحد غایت رسیدہ از فور کرم ترحم بر حال گنہ گاران کردہ گوش اجابت بردعا ہائے بندگان برگزیدہ خود گزاراشت۔ بندگانی کہ چون از پشیمانی آمرزش بخواہند آمرزیدہ شوند۔ و چون نزول رحمت را دست بیازند و زارنا لہا کنند بخشائیدہ شوند۔ و چون از جوش زاری و نیاز فغان بکشند یاری و یاوری کردہ شوند و چون بر پیش آمدن اندوہ و رنج بررواقتند تا سید دادہ شوند۔ و چون حلقہ در توبہ رابزنند مار دادہ

﴿۵۰۹﴾

فالحبس الشديد حتى يموت في السجن ظمًا و مخمصةً و هم يشهدون .
و كان المسلمون مظلومين مجروحين مغصوبين مضروبين كل الايام و ما
كان لهم محيص و لا مناص و لا مخلص و لا راحم و كانوا من كل باب
يُطْرَدون . و كانوا يبنون بيئاتًا و لا يبيتون فيها و يكسبون أموالا و لا ينتفعون منها
و لا يحظون و كانوا من كل جهة سُنت الغارات عليهم و يُنهبون . و كانوا تارة
يحسبون و تارة يُقتلون و أخرى الى السبي يذهبون . و كانوا يزرعون بجهد
مهجتهم و لا ياكلون مما زرعوا شيئا و لا يدخرون . صيرت المدن خربة

ترجمہ: شونہ۔ خلاصہ دعا ہا مستجاب شد و تیر ہا بہ ہدف نشست۔ و قضائے مہرم علی
الغفلہ فتویٰ بہ ہلاک و بوار خالصہ ناہنجار امضا فرمود۔ چون وقت تباہی و خرابی آہنہا
در رسید آتش عداوت و تباغض در میان آہنہا اشتعال و الہاب پزیرفت و قتل
ابنائے جنس را مقصود غائی قرار دادہ درندہ واردنبال از ہم دریدن برادران
افتادند۔ و ہر یکے درین اندیشہ و کمین بود کہ برادر و انباز را بکشد بجهت اینکہ جائے
اور ابدست آرد۔ و بعد از او خود را حاکم با اقتدار بسازد۔ ازین بدسگالیہا کار
بجائے رسید کہ بر پدران و اعمام و برادران و پسران و زنان خود ہا تیغ بے دریغ
از نیام برون کشیدند۔ و در روزے چند روئے زمین از وجود نجس و رجس آہنہا
پاک گشت و خوناب بے اندامیہا را فرو خوردند۔ و در آن ایام انقسام بفرق و
شعب یافتہ و ہر سو متفرق و منشعب شدہ کمر بر افساد و اضرار بے چارگان چست

و الطرق مَخوفة و الزروع معدومة و الاموال مفقودة و المساجد موحشة و العلوم موءودة، و كان المسلمون في أعينهم كالجراد و في الازدراء يزيدون. و كان طائفة منهم يهاجرون الى بلاد أخرى و يتركون بيوتهم و مساكنهم و على جناح التعجيل يرحلون. و اكثرهم كانوا كالمقيدين بأيدي الكفرة و كانت الفجرة كالأفاعي يصلون على المؤمنين و يلقفون. فتاب المسلمون الى ربهم و طرحوا بين يدي مولاهم الكريم و كانوا في المساجد يخرون على المساجد و يدعون عليهم و لكشف هذا الرجز يتضرعون. و قد قتل ألوف منهم بما اذنوا و صلّوا و ذبحوا بقرة أو عقروا و ما كان لهم حگم ليرفعوا قضاياهم اليه و لا كهف ليكوا على بابه فكانوا في كل وقت الى ربهم يرجعون. و أوذوا و عذبوا و كادت أن تزهق انفسهم و هم يندبون و يرثون. و زلزلوا زلزالا شديداً و قُتلوا تفتيلاً

ترجمہ: بستند - و در رنگ قطاع الطريق برصادران و واردان ترکتاز يها می نمودند - از شدت جهل و حرمان از علم بحدی گول خرد و کثرفهم بودند که به حقیقت دل و دیده و گوش نداشتند - از اندیشه آخرت بکلی فارغ شده همگی همت آنها بسته به جلب سود این جهان و چون سگان مائل به مردار این عالم گزران بود - بهر راه می تاختند و بهر جا فتنه می انداختند - و هر چه از مال و متاع می یافتند - بغارت می بردند - قتل مسلمانان در پیش آنها بیش از کشتن پشه و زن و وقعت

﴿۵۱۱﴾

شَنِيعًا و بُدِّدُوا تَبْدِيدًا حَتَّى صَعَدَ إِلَى الْعَرْشِ عَوِيلَ الْيَتَامَى وَ نِيَاحَ الْأَرَامِلِ
 وَ ضَجِيجَ الضَّعْفَةِ وَ ارْتَعَدَتِ الْأَرْضُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْكُفْرَةِ وَ أَخَذَتِ الْمُقْرَبُونَ
 أَذْيَالَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ هُمْ يَشْفَعُونَ. فَلَمَّا اجْتَمَعَتِ أَدْعِيَةُ الضَّعْفَاءِ وَ الْمُضْطَرِّينَ
 فِي حَضْرَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَ لَحِقَتْ بِهَا تَوَجُّهَاتُ الْمُقْرَبِينَ وَ تَوَاطُتِ الْأَسْبَابِ
 مِنْ كُلِّ جِهَةٍ وَ طَرَفٍ وَ رَأَى اللَّهُ تَعَالَى أَنَّ الْمُسْلِمِينَ أُصِيبُوا فِي مَالِهِمْ
 وَ أَنْفُسِهِمْ وَ عِيَالِهِمْ وَ أَعْرَاضِهِمْ وَ رِحَالِهِمْ وَ عَقَائِدِهِمْ وَ أَعْمَالِهِمْ وَ رَأَى أَنْ
 الْمَصِيبَةَ قَدْ بَلَغَتْ أَنْتَهَاءَهَا فَ نَظَرَ نَظَرَ التَّحَنُّنِ وَ التَّرْحَمِ إِلَى الْمَذْنِبِينَ وَ أَذَكَرَ قَوْمَهُ
 الَّذِينَ هُمْ عِبَادُهُ الْمُنْتَجِبُونَ. الَّذِينَ إِذَا اسْتَغْفَرُوا مَتَّذِمِينَ فَيُغْفَرُونَ. وَ إِذَا اسْتَزَلُّوا
 الرَّحْمَةَ بِأَكْبَارِهَا فَيُرْحَمُونَ، وَ إِذَا اسْتَغَاثُوا مُتَضَرِّعِينَ فَيُنصَرُونَ. وَ إِذَا خَرُّوا
 سَاجِدِينَ عِنْدَ حَدُوثِ نَازِلَةٍ يَسْعَى اللَّهُ إِلَيْهِمْ وَ يُؤَيِّدُونَ، وَ إِذَا جَاءَ وَ

ترجمہ: نداشت - کذاب و غدار و خائن و بی وفا بودند - پیچ عہدے و ذمتے و حلفے
 و سوگندے را رعایت نمی کردند - آخر در یائے رحمت الہی در تہموج آمد و ارادہ
 فرمود کہ جروح مسلمانان را اند مال و گردن آنہا را از طوق ستمگاران و زندان
 فرعونیان بے سامان نجات و مناص مرحمت فرماید و بر زبردستان و پچکزان
 و کس پیرسان برحمت و امتنان باز آید - بنا بر آن قومی را کہ باقصائے زمین
 سکنی داشتند تحریکے و تسمیہ جے در دل کرد - آن گروہ باشکوہ بر مسکنہائے نژند

تَوَابِينَ فَيَقْبَلُونَ. وَ أُجِيبَتِ الدَّعَوَاتُ وَ سَمِعَتِ التَّضَرُّعَاتُ وَ اشْتَدَّ غَضَبُ
 اللّٰهِ عَلٰی "الْخَالِصَةِ" وَ قَضِيَ بِهَلَاكِهِمْ وَ هُمْ غَافِلُونَ. فَلَمَّا حَانَ وَقْتُ
 هَلَاكِهِمْ أَغْرَى اللّٰهُ بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَ الْبَغْضَاءَ يَقْتُلُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فَكَانُوا
 كَالسَّبَاعِ يَفْتَرَسُونَ اعْزَتَهُمْ وَ يَسْفِكُونَ. وَ أَرَادَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ اَنْ يَقْطَعَ
 دَابِرَ أَخِيهِ وَ أَسْرُوا فِيْ اَنْفُسِهِمْ اِسْتِیْصَالَ شُرَكَائِهِمْ وَ قَالُوا لَوْ قَتَلْنَا هَؤُلَاءِ
 فَبَعَدَهُمْ اِنَّا لَنَحْنُ الْحَاكِمُونَ. فَسَلُّوا سِيُوفَهُمْ عَلٰی اِبَاءِهِمْ وَ اَعْمَامِهِمْ
 وَ اِخْوَانِهِمْ وَ اِبْنَائِهِمْ فَقَضَى الْاَمْرُ فِيْ اَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ، وَ اَذَاقَهُمُ اللّٰهُ مَا كَانُوا
 يَسْتَبَاحُونَ. وَ هُمْ فِيْ تِلْكَ الْاَيَّامِ تَفَرَّقُوا وَ صَارُوا شِيعًا وَ جَعَلُوا يَفْسُدُونَ
 فِي الْاَرْضِ وَ يَقْطَعُونَ الطَّرِيقَ وَ يَصُولُونَ عَلٰی الْمَسَافِرِ كَالسَّبَاعِ
 وَ بَادِلَالِ الدَّوْلَةِ الْفَانِيَةِ يَسْتَكْبِرُونَ. وَ مَا كَانَ لَهُمْ عِلْمٌ لِّيْتَهَذَّبُوا وَ لَا قَلْبٌ

ترجمہ: و نامیوں و بر مقام نفرین التیام آ نہا بیکبارگی مانند قضائے آسمان
 فروریخت و با فواج ظفر امواج کہ پرچم نصرت و تائیدات آسمان بر سر آ نہا
 در اهتزاز بود خیام با احتشام در میدان بلده فیروز پور انتصاب فرمود۔
 مسلمانان از قوم میمنت لزوم آ نہا در رنگ غنچه کہ از هبوب نسیم در انبساط آید
 شادمانیہا کردند و از فرط فرحت و نشاط در جامہ ہانہ گنجیدند۔ خالصہ ہا لکہ را
 دست مقاومت و محاربت با آن قوم کوتاہ شدہ جبانت و نامردی بر آ نہا استیلاء

﴿۵۱۳﴾

لِفہموا و لا آذان لیسمعوا و لا اعین لیبصروا و كانوا کالوحوش البریة
 فوذروا الآخرة و ألغوها و كانوا یقعون علی الآجلة کالکلب علی الجیفۃ أو
 یریدون. فما بقی من مہجۃ و لا شعب الا شغبوا علیہا و ما رأوا من اموال
 الا نهبوها و کان سفک دماء المسلمین عندهم أخفّ من قتل بعوضۃ
 و كانوا علی قتلہم یحرصون. و كانوا کذابین غدارین لا یرقبون الّہم و
 لا یرعون حلفہم و ینقضون العہود و ینکثون الایمان و لا یتقون. فاراد
 اللّٰہ ان یأسو جروح المسلمین و یفک رقبتہم من نیر الظالمین و ینقذہم
 من سجن الفرعونیین و یمن علی الذین كانوا یرتضعفون. فدعا قومًا من
 أقصى الارض فنسلوا الی ذوبرتہم الخریبۃ ینقصونها من أطرافہا و جاء و
 بأفواج کرارۃ مبشرة بنجاح و فتح و نزلوا بعراء بلدۃ اسمہا ”فیروزبور“

ترجمہ: یافتہ و خون در ابدان خوشیدہ و عار فرار را برگزیدہ رو بہ
 خانہائے ویران بگریختند۔ و خدائے عظیم و حکیم در دل آنہا رعبے بزرگی
 انداخت و اندوہ شگرفی را در سینہ آنہا جاداد و آتش فوق العادہ را در
 کانون احتشائے آنہا بر افروخت تا از حب زندگی بہ بیت مخندان پشت
 بدادند۔ و بسیارے از دست جوانان آن قوم فرخندہ بخت طعمہ نہنگ
 تیغ و اکثرے غرقۃ آب در یاشدند۔ و قلیلے کہ باقی ماندند با حیاتے کہ
 مثیل ممات و وجودے کہ ہمکنار صد ہزار نفرین بود در گوشہ ہائے

و كان المسلمون برياً قدومهم يفرحون. فما كان "للخالصة" الدنيّة ان يقاوموهم أو يحاربوهم وألقى الله عليهم الفشل كأنّ الدم عُصِرَ من ابدانهم فواجهوا الى بيوتهم وهم يُهزمون. و ألقى الله في قلوبهم رعباً عجبياً و هيج البلا بل في صدورهم و اضرم في احشائهم جمرة حب الحياة فولوا الدبر كالحناثي و هم يبكون. و عاقبتهم فتية قوم كان عون الله معهم و سقطوا على و جوههم المسودة الدميمة كالشهب فكثير منهم قتلوا و كثير غرقوا في اليم و كثير شابها الاموات و هم يهربون. و هربت الحواس من بطون دماغهم كأنه خدرت اعضاءهم كلها او هم مفلوجون. و أقرّ الله

ترجمہ: گنما می خریدند۔ مسلمانان از دیدار آیات نصرت آیات آن انصار و اعوان شاد کام و فرحان شدند۔ و خالصہ دنیہ برنگ رگہائے خردے کہ بر سطح پوست پیشہ میباشد دوختہ و پیوستہ بزین و ہچو شخصے کہ چنگال اجلس محکم بگیرد سراسیمہ و حیران گردیدند۔ و یقین آن داشتند کہ در این دیر و زود عین و اثر آنها از صفحہ ہستی محو و ناپدید بشود۔ مسلمانان چون این حال را مشاہدہ کردند دست دعا در حق قاتلان خالصہ برافراشتند و از جذر قلب مبارکباد ہا و تہنیت ہا بر ناصران و محسنان خود عرض دادند و بصدق دل اعتراف آن کردند کہ آنها حامیان و محسنان ما ہستند و اگر چنانچہ کفران نعمت آنها از دست و زبان ما بہ ظہور آید در زمرہ ظالمان و بیوفایان محسوب و معدود شویم۔ خلاصہ خدائے قادر بیخ فسقہ خالصہ برکنندہ و نشانہائے آنها را از

﴿۵۱۵﴾

اعین المسلمین برؤية رایات أنصارهم و دُقت "الخالصة" علی وجه الارض كالعروق الصغار المنتسجة علی سطح جلد البعوضة و تراءوا كالمغشى علیه من الموت و تیقنوا أنهم سیبقون. و كان المسلمون یعدون لقاتلی "الخالصة" قائلین جزیتم خیراً و وقیتم ضیراً انکم محسنوناً و ان کفرنا فاننا ظالمون. فمحا الله بايديهم اسم "الخالصة" من تحت السماء و استأصلهم من أرضهم و رفع مؤونتهم من خلقه فما ترى منهم من أثر كان الارض ابتلعهم فیا للعجیبة ایها الناظرون! و الآن نقص علیکم قلیلاً من حالات هذا القوم الذی جعله الله للمسلمین أو اصبر رحمہ و أرسلهم لنا كالناصر الحار د او المغنم البارد لیجزی المؤمن الملطین جزاء أعمالهم و یؤمن قوما

ترجمہ: بالائے ادیم زمین محو و حک ساختہ بار وجود بے جود آنہارا از دوش خلقت بیچارہ بر انداخت و آثار آنہارا بے نیچہ مفقود و معدوم کرد کہ پنداری زمین آنہارا فرو خورد۔

اکنون وقت آن آمد کہ ہندے از حالات این قوم فرخ قدم شرح بدہیم کہ وجود ہمایون آنہا بجهت مسلمانان نصرت الہیہ و غنیمت بار دہ و در بارہ موزیان حق پوش عقاب الیم و نمونہ جیم ثابت شدہ۔ و مصلحت آن است کہ بجهت ایشان تذکرہ جداگانہ کہ از مشارکت لوٹ و جود خالصہ میسر و ممتاز باشد مخصوص و مقرر بکنیم۔ مقصود ما ازین امر اکرام و تعظیم نعمت حق تعالی می باشد و امید و اثق داریم

کَانُوا يَخْوفُونَ. وِإِنِّي أَرَىٰ أَن أذْكَرَهُمْ بِتَذْكَرَةٍ مُمَيَّزَةٍ عَلَىٰ حُدَّةٍ مَنْزَهَةٍ مِنْ مَشَارِكَةِ ذِكْرِ "الْخَالِصَةِ" أَكْرَامًا لِنِعْمَةِ اللَّهِ تَعَالَىٰ لَعَلَّ اللَّهَ يُجْعَلَنَا مِنَ الَّذِينَ يُعْظَمُونَ نِعْمَاءَهُ وَيُشْكِرُونَ. وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ السَّيِّدِ الَّذِي سَنَّ الشُّكْرَ لِلنَّاسِ وَقَالَ: مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ فَلَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ، وَنَسْتَكْفِي بِهِ الْإِفْتِنَانَ بِإِطْرَاءٍ فِي مَدْحٍ أَوْ إِغْضَاءٍ عِنْدَ قَدْحٍ وَلَا نَقُولُ إِلَّا الْحَقَّ فَلْيَشْهَدْ الشَّاهِدُونَ.

ترجمہ: او (تعالیٰ شانہ) مارا از مرہ بشمارد کہ نعمت ہائے اورا بدیدہ تعظیم و تشکر می بینند۔ وہم غرض ما ازین عمل اتباع اسوہ حسنہ آن سیدانام (علیہ الصلوٰۃ والسلام) میباشد کہ سنت شکر را بنیاد گزارشته و فرمودہ آنکہ شکر انسان نہ کرد شکر خدا بجا نیارود۔ و از خدا مسئلت می نمائم کہ او مارا محفوظ دارد ازین کہ اطرا در مدح و اغضادر وقت قدح بکنیم و حرفے جز حق و صدق بر زبان آریم۔

ذکر الدولة البرطانية و قيصرة الهند جزاها الله عنا خير الجزاء

اعلموا أيها الإخوان أننا قد نجونا من ايدي الظالمين في ظل دولة هذه
المليكة التي نمّقتنا اسمها في العنوان. التي نصرنا في حكومتها كنضارة
الأرض في ايام التهتان. هي اعزّ من الزّبّاء بملكها و ملكوتها اللهم بارك لنا
وجودها و جودها واحفظ ملكها من مكائد الروس و مما يصنعون. قد رأينا
منها الاحسان الكثير والعيش النضير فان فرطنا في جنبها فقد فرطنا في جنب الله

ترجمہ

ذکر دولت عظیمہ برطانیہ و قیصرہ ہند جزاها اللہ عنا خیر الجزاء

برادران برشما مخفی نمائند کہ مادر عہد سعادت مہد وظل ممدود این ملکہ معظمہ کہ لقب
مبارکش رازیب عنوان ساختیم از پنجہ آہنین ستمگاران تیرہ درون رستگار شدیم۔
بخت مادرین زمان برکت تو امان بمشایہ فرخندگی و بہروزی دریافتہ کہ روئے زمین

وَ اَنْ شَرِّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الْاَشْرَارُ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُحْسِنِيْنَ وَيَتَّبِعُوْنَ
 الْمُرِيْحِيْنَ، فَاللّٰهُ يَضَعُ الْفَاسَ عَلٰى اَشْجَارِ حَيَاتِهِمْ فَهَمَّ يُقَطِّعُوْنَ. اِيْهَا
 النَّاسُ اِنَّا كُنَّا قَبْلَ عَهْدِ دَوْلَةِ هَذِهِ الْمَلِيْكَةِ الْمَكْرَمَةِ مَخْذُوْلِيْنَ مَطْرُوْدِيْنَ
 مِنْ كُلِّ طَرَفٍ لَا نَعْرِفُ سَكْنًا، وَ لَا نَمْلِكُ مَسْكَنًا وَ كَانَتْ "الْخَالِصَةُ"
 يَخْطَفُوْنَ اَمْوَالَنَا خَطْفَةَ الْبَاشِقِ، ثُمَّ يَمْرُقُوْنَ مَرْوَقَ السَّهْمِ الرَّاشِقِ
 وَ يَنْسَلُوْنَ. وَ كُنَّا كَالَّذِيْنَ فِي الْمَعَامِي وَ الْمَوَامِي يُسْتَفْرَدُوْنَ، وَ مِنْ لَطِي
 الْعَرَبَةِ يَتَأَجَّجُوْنَ. فَجَنَانَا اللّٰهُ مِنْ هَذِهِ الْبَلَايَا كُلِّهَا وَ اَعَانَنَا بِقَوْمِ ذِي الْوَجْهِ
 الْبَدْرِيِّ وَ اللَّوْنِ الدَّرِيِّ فَعَادَتْ بِقُدُوْمِهِمْ اَيَّامُ رَوْحِنَا وَ رِيْحَانِنَا وَ رَأَيْنَا بِهِمْ
 شَكْلَ اَوْطَانِنَا وَ اِخْوَانِنَا وَ اَيْدِيْهِمْ وَ نَصَرُوْا وَ قَامُوْا لِاِيْطَانِنَا فَدَخَلْنَا بَعْدَ

ترجمہ: از نزول باران متصل طراوت و نضارت می یابد۔ این ملکہ جلیلہ
 جمیلہ را در ملک و ملکوتش رعیت جان نثارش از زبّاء دوست تر و عزیز تر
 میدانند۔ الہی وجود و وجودش را از بہر ما مبارک بفرما و ملک وے را از
 مکاندروس منحوس محفوظ دار۔ آمین

ازین سراپردہ نشین عظمت احسان کثیر و عیش نصیر دیدہ ایم اگر از کافر
 نعمتے تفصیرے در ادائے حقوقش بکنیم ہمانا تفریط در حقوق حق تعالیٰ کردہ
 باشیم۔ بدترین آفرینش در نزد خدا آن بد کرداران می باشند کہ ایذاء و
 اضرار محسنان و راحت رسانان را پیش نہاد ہمت می سازند۔ عاقبت کار
 خدائے کریم بر درخت زندگی آنها تیر ہلاکت میگذارد و آنها را از بیخ
 برمیکند۔ برادران قبل از عہد این ملکہ مکرّمہ صورت حال ما این بود کہ از بیجا
 دواندہ و از آنجا راندہ بے یار و بے دیار۔ خالصہ اموال ما را ہچو باز

﴿۵۱۹﴾

عمرِ فی الذین یروّحون. و ظہرنا برؤیة رایاتہم ظہور الشمس بالصباح، و تقوینا بعنایاتہم تقوی الاجسام بالارواح، و ودّعنا بقدمہم ابا غمرۃ و ابا عمرۃ، کان قد اضرم فی احشائنا الجمرۃ، و صرنا من الذین یعیشون بأرغد عیش و بنوم الامنة ینامون. و اول ما لقفنا من آلائہم و ثقفنا من نعمائہم هو الأمن و النجاة من تطاول اللیام. و ظلم عبدة الاصنام. فانہم آمنونا من کل خوف و جبروا بالنا و ازالوا بلبالنا فدخلنا الجنة بعد ما کنا من الذین ہم یعدّون. و صرنا فی هذا العهد المبارک من ارباب البضاعة و اولی المكسبة بالصناعة و من الذین یتنعمون. و اما فی عهد ”الخالصة“ فكانت تجاراتنا عرضة للمخاطرات. و زروعنا

ترجمہ: درمی ربودند و چنانچہ تیراز کمان بچید دردم از دیدہ غائب می شدند۔ و مثال ما مثال شخصے بود کہ تنها و جریدہ در بیابان و دشت حیران و پریشان و از آتش غربت سوزان و تپان باشد۔ آفریدگار مہربان ما را از ان بلیہ جان فرسائجات دادہ در ظل حمایت قوے ما و اولجا مرحمت فرمودہ کہ روئے بدرسان و چہرہ روکش دُر درخشان دارند۔ از قدم آنها آن آب رفته در جوئے ما باز آمدہ و نہال پڑمیریدہ ما باز بار آورده۔ از دستگیری و نصرت آنها دیگر روئے اوطن مالوفہ و مساکن معبودہ دیدیم و بعد از زمانے دراز روئے امن و راحت را مشاہدہ کردیم۔ و چون رایات ظفر آیات آنها را دیدیم از کنج ہائے نحول و خفا مثل آفتاب در صباح بر آمدیم و از عنایات ایشان مانند جسم بروح تقوی تغذی یافتیم۔ ایام قحط و موجبات

طعمۃ للغارات، و صناعاتنا غیر فاضلۃ الأوقات. و مع ذالک محدودۃ الاوقات و کان انسالکنا فی أعوان ریاستہم و عمالہم و عملتہم و حفدتہم تمہیدا للغرامات و ارہاصًا لانواع التبعة و العقوبات. و کنا کشیء یقلب فی یوم مائۃ مرۃ ما ندری این نکون غذا فی الاحیاء أو فی الذین یشغبون ثم یقتلون.

فالحمد لله الذی بدلنا من بعد خوفنا أمانا و أعطانا ملیکۃ رحیمۃ کریمۃ ما نری فی عمالہا سطوۃ المتحکمین. و نضنضۃ اللادغین العاضین بل ہم علی الضعفاء یرحمون. و نحن تحت ظلہم نقتحم الأخطار، و نخوض الغمار لندرک الاوطار و مع ذالک کنا من الذین لا خوف علیہم و لا ہم یحزنون. و ان اتفق أن ترکنا البیوت عورۃ و فارقنا الدیار

ترجمہ: گرسنگی کہ خلق را آتش در خرمن جان و ایمان زدہ بود بہ یمن این دولت فرخ رخت بر بستہ و خلق اکون با فراغ دل بخواب امن استراحت میکند۔ اول نعمتی و نختین برکتے کہ ازین قوم مبارک نصیب حال ماشدہ دولت امن و نجات از دست بیداد فرومایگان و جفا کاران بت پرست می باشد۔ از ہمہ خوف و خطر مارا ایمن گردانیدہ و جبر شکست دلہائے ما کردہ و ہرگونہ اندوہ و اندیشہ را از ما دور ساختہ و در حقیقت از عذاب ہائے زہرہ گداز رہائی بخشیدہ بہ جنت در آورده اند۔ وہم درین عہد مبارک از ارباب بضاعت و بہرہ اندوزان از اکتساب و ضاعت شدہ ایم و گرنہ پیش ازین در ایام خالصہ تجارت ما عرضہ خطر و کشتہائے ماطعمہ غارت و حاصل حرفہ و ضاعت بدشواری ہرچہ تمام تر موجب سدّ رفق می بود و با این ہمہ روزے چند بیش قیام و قرار نمی گرفت۔ و اگر بفرض از ما کسے

﴿۵۲۱﴾

فجأة ما كان ان يمسننا من سوء بل كنا في امن من كل حرامى و سارق كأنه لم نرُم و جارنا و ظعننا عن الفنا و جارنا فكيف لا نشكر ايها الغافلون. انهم أعطونا حرية تامة فى اشاعة الدين و تاليف الكتب و اقامة البراهين و الوعظ و دعوة الخلق إلى الاسلام و فى الصوم والصلوة و الحج والزكوة و اكثر قضايا الشريعة إلى الشريعة يردون. و يستفتون من علماء الاسلام فى معاملات المسلمين ولا يعتدون. و يفتشون عند كل حكم و قضاء و فصل و امضاء و لا يستعجلون. و اذا حضر محاكماتهم المسلمان يرغبونهم فى شورى المسلمين و يعطونهم ليقبلوا حَكَمًا حَكَمًا من اهلها و اذا قبلوا فيفرحون. و ظهرت فى ايامهم علوم الاسلام و سنن خير الانام صلى الله عليه وسلم

ترجمہ: منسلک در اعوان ریاست و عملہ و عمال و خدم گردید عرضہ گوناگون تاوان ہا و غرامہا و مورد انواع و خامت عاقبت می شد۔ گویا نوکری تمہید و مقدمہ ہر رنگ عقاب و وبال بود حال ما مانند می چیزے بود کہ در روزے صد بار زیروز بر کردہ شود۔ ہرگز کسے بجزم و قطع نمی توانست بگوید کہ فردا حالش چہ خواہد بود۔ در میان زندہ ہا باشد یا در زمرہ بغارت رفتہا و کشتہا جا گیرد۔ صد ہزار سپاس و ستائش مر خدائے راست کہ آن ہمہ خوف و ترس و بیم را بہ امن و امان بدل و عوض فرمودہ و بر سر ما سایہ ملکہ کریمہ گستردہ کہ عالمانش سطوت و تحکم و تجبرندارند و نہ مثل مار کسے را گزند و آزار می رسانند۔ بلکہ بر زیرستان ترجمے آرنند۔ امروز ما را میسرست کہ دست در ہر گونه کار ہائے سترگ و امور بزرگ در اندازیم و بجهت استحصال مقاصد و اغراض ہر صعب ناک مجھے کہ خواہیم در پیش گیریم و با این ہمہ بیچ خوف و خطر و حزن و ملال لاحق

و لا ینکرھا الا المتعصبون. و کم من مدارس عمر وھا و اشاعوا انواع الفنون و اخرجوا کل ما کان کالمدفون. و رتبوا فیھا قواعد الامتحان، لیکرم الطالب او یهان. و لا شک انھم احسنوا ضوابط التعليم و اأكملوا طرق التفہیم و ملکوا فی هذا الأمر کل زئدة متعسرة الاقتداح و کل قلعة مستصعبة الافتتاح، و مع ذالک مؤونة هذا التعليم قليلة و ايامھا معدودة و فوائدها جلیلة فلیغبط الغابطون. و لعمری ان هذا القوم

ترجمہ: و عاید بحال مانشود۔ اگر چنانچہ بیک ناگاہ باید آہنگ سفر را ساز بکنیم ولذا باید خانہ ہا را بے پاس و حفظ خود مان در عقب بگزاریم ہیچ باک از دز و شب رو تیرہ درون نداریم۔ ہیچ تفاوتی نمی باشد از این کہ پنداری در زرمرہ دوستان و برادران خویش نشسته و از دیوار خانہ ہا برون زرفتنہ ایم۔ اکنون عاقلان خود بگویند کہ با این نعمتہا چگونہ شکر این دولت عظمی بجانیاریم۔ ما را آزادی کلی و اقتدار تام در جمیع امور اسلام از اشاعت دین و تالیف کتب و اقامت براہین و وعظ و دعوت خلق باسلام و روزہ و نماز و حج و زکوٰۃ مرحمت فرمودہ اند۔ اکثر قضیہ ہائے مسلمانان را کہ تعلق بہ شریعت عزائے محمدیہ (علی صاحبہا السلام و التحیۃ) دارد بشریعت رومیکنند۔ و در معاملات مسلمانان استفتا از علمائے اسلام میفرمایند و از اعتدال اعراض می نمایند و در وقت امضائے حکمے و نفاذ امرے ہرگونہ تانی و تفتیش ممکن باشد بجای آرنند و عجلت را روانی دارند۔ و چون دو مسلم حکومت خود را باہا مرفوع کنند اولاً ہر ہیچ ترغیب و تحریص آن میدہند کہ آن ہر دو رجوع بہ شورائے مسلمانان آورند۔ و از میان خود ہا حکم برگزینند۔ و بر قبول آنہا این مشورت

﴿۵۲۳﴾

قوم أرسله اللہ لنا و لخیرنا، أبادوا من أبادنا، و قلدوا بالنعم أبادنا، و وجب علينا شکرهم بالقلب و اللسان و هل جزاء الاحسان الا الاحسان فليتلقه المسلمون بالاجلال و الاعظام و يحملوا نير طاعتهم على كاهل المبرّة و الاکرام، و من عصاهم منا أو خرج عليهم أو حاربهم فاولئك الذين اعتدوا حدود اللہ و رسوله و اولئك هم الجاهلون. و حرام على المؤمنین تجديفهم حتى يُغَيِّروا ما بأنفسهم و ما كان لمؤمنٍ و لا مؤمنة أن يعصی فی المعروف ملکاً يحفظ عرضه

ترجمہ: و اندر زرا شادمان میگردند۔ و ہم در این ایام علوم اسلام و سنن حضرت خیر انام علیہ الصلوٰۃ و السلام ظہور فوق العادۃ پذیرفتہ و برین امر جز متعصبے کور باطن انکار نتواند بکند۔ بجهت اشاعت و ترویج انواع علوم و فنون مدارس اقامت کرده و دفائن و خزائن علوم را در عالم اشتہار داده اند۔ و درین مدارس بجهت امتحان قواعد و ضوابط تہذیب و ترتیب فرمودہ کہ طلباء در ہنگام آزمائش مستوجب انعام و اکرام بر آیند یا مستحق ملام۔ شک نیست کہ در اتقان ضوابط تعلیم ہرگونہ دشواریہا و مشکلات را کہ خیلے متعسر و ممتنع و امی نمود تسہیل و چیزے پیش دست ساخته اند۔ و بالائے این ہمہ مونت این تعلیم خیلے قلیل و ایام آن معدود و فائدہ اش جلیل می باشد۔ لاریب این قوم را خدائے رحیم بجهت بہبود ما فرستادہ۔ آنہا دشمنان ما را ہلاک ساختہ۔ گردن ما را بہ قلاہائے نعمت و منت بستہ اند۔ چہ قدر لازم و واجب است کہ بدل و جان سپاس آنہا بجا آریم زیرا کہ جزائے احسان جز باحسان نمی باشد۔ مسلمانان را باید با جلال و اعظام آنہا را بپذیرند و عاشیہ و طاعت آنہا بردوش انقیاد و اکرام بگیرند۔ و ہر کہ از ما عصیان و رزدیا خروج و نھی و جنگ در حق آنہا اختیار کند۔ لاریب

و مالہ و يتحامى اہلہ و عیالہ و یفشی الاحسان و یذهب الاحزان
و ینشیء الاستحسان، فخذوا الفتوی ایہا المستفتون. فأذنوا بحکم
اللہ و لا تمیلو الی جذبات النفس و لا تأذنوا بآراء العلماء الذین یفتون
بغیر علم فیصلون و یضلون. اننا لقد عایننا آلاء کثیرة و نعماء کبیرة
من قیصرۃ الہند فکیف ننساہا و نکفر بہا و ان اللہ لا یرضی لعبادہ أن
یکفروا و ہم منعمون. لا ریب فی ان القیصرۃ احد جناحی المسلمین

ترجمہ: اومتجاوز از حد و خدا و رسول و جاہل از سنن ہدی خواہد بود۔ مسلمانان رانا
سپاسی ہرگز روا نیست تا آنها خود ہا را از خود تغیر نہند و ہیچ مومن و مومنہ را
سزاوار نیست کہ در امور معروف داغ عصیان ملکہ بر جبین خود زند کہ او حافظ
عرض و مال و حامی اہل و عیال او باشد۔ و آن ملک از غایت کرم احسان ہا را
در بارہ او اظہار رنج و غمہائے او را دور میکند۔ مستفتیان باید این فتوی را بگیرند
پزیدند۔ اکنون گوش بحکم خدا نہید۔ و بر جذبات نفس پشت پازدہ رائے آن علماء
را کہ از جہل فتوی میدہند و گمراہ میشوند و میکنند بموقع قبول جامد ہید۔ خدا میداند
کہ ما از قیصرہ ہند نعمتہائے بزرگ و بسیار دیدہ ایم چگونہ شود کہ نسیان و کفران آنها
رواداریم زیرا کہ حق تعالیٰ ہرگز راضی نمی شود کہ بندگانش راہ کفران را بگیرند۔

فی الحقیقت قیصرہ ہند یک جناح مسلمانان و حافظہ اسلام و محسنہ آنها می باشد۔
و جودش برائے ما برکتے و جودش بجهت ما ابر کرم است۔ او ہرگز رضا باذیت مانہ دادہ
و خداوند بزرگش از ظلم و ستم و تغافل محفوظ داشتہ۔ گروہ ہائی مختلف و قومہائے گوناگون
در زیر دامان و سبیش ما و اولاد دارند و ہر یک بعنایت خاصش مہاباتی نمی نمایند۔
این افساد و تطاول قسیسان کہ شیوع دارد و از ہر جانب سموم دم مسموم آنها می وزد۔

﴿۵۲۵﴾

و حافظة آثار الاسلام و من الذين هم يحسنون. وجودها لنا بركة
 وجودها لنا مُرْنة ليست على اذيتنا براضية، و قد عصمها الله من ظلم
 و تغاضى. آوت اقوامًا متفرقة فى ذيل فضفاض كل حزب بعنايتها
 فرحون. و اما فساد قسيسين و تطاولهم و هبوب سموهم، و شيوع
 ضلالات الفلاسفة و انتشار علومهم، فليس فيها دخل هذه الملكية
 مثقال ذرة و هذه الدولة برية من الظن بحمايتها بل هذه نتائج حرية
 قد أُعطى لكل قوم نصيب تام منها، و ما اعطى قانون القيصرية حقا
 زائدا للقسيسين على المسلمين، بل سواهما فى ذلك فلم يرتاب
 المرتابون و من فهم ان القسيسين شعبة من شعب هذه الدولة و انهم
 يعظون بأمر القيصرة فقد ضل ضلالا بعيدا و صار من الذين يظلمون.

ترجمہ: وضلالت و غوايت فلسفيان کہ عالم راتیرہ و تارگر دانیدہ و علوم ناپاک آئنها
 شهرت تمام یافتہ است مملکہ معظمہ ہیچ تعلق و دخل باين امور ندارد و ساحت این
 دولت از ظن حمایت آئنها بکلی مبرامی باشد۔ بلے این ہاہمہ از نتائج آن آزادی
 ناشی و فاشی شدہ کہ ہر قومے را از آن بہرہ وافر بخشیدہ اند۔ اسقفان ہیچ حقے زاید
 بر مسلمانان ندارند بلکہ درین باب ہر دو گروہ مساوی می باشند۔ و ہر کہ گمان دارد
 کہ اسقفان شعبہ از شعبہائے این دولت می باشند و وعظ و تبلیغ بر حث و تائید
 قیصرہ می نمایند او خیلے غلط کار و ستمگار باشد۔ ہرگز نمی شود کہ قیصرہ ہند اہل اسلام
 را از اشاعت اسلام منع و زجر می فرماید۔ چنانچہ پر ظاہرست کہ قومے از
 متمد ہبانش در قرب دارد دولت او کلمہ طیبہ اسلام را بجان پذیرفتہ و تائیس و تعمیر
 مساجد نمودہ اند۔ خلاصہ عنایات و الطافش مخصوص بقومے خاصے نیست۔ و این

اتمنع القیصرۃ من اشاعة دین الاسلام و کائین من قومها و من نواح دار
دولتها أسلموا و أسس المساجد فیها و عمرت فما لکم لا تفہمون .
و عنایاتها لیست مختصة بقوم دون قوم، ذلك ظن الذین یقنعون علی
خیالات سطحیة و هم عن حقیقة الامر غافلون . انظروا الی آثار فیضها
کیف اقامت فی کل بلدة أندیة الافادة فمنها أندیة الادب و منها أندیة
سیاسة المدن و وشحتها بشوری الحکماء و العقلاء و أجرت من
العلوم انهاراً . و فتحت للطلباء مدارس و همّنت لفقراء هم درهما
و دیناراً، و أعانتهم ادراراً، و طالما داومت علی ذلك فاشکروا لها
ایها المسلمون، و ادعوا اللّٰه ان یدیم عزّ هذه الملیکة الکریمة و
ینصرها علی الروس المنحوس و یدخلها فی الذین آمنوا باللّٰه و رسوله

ترجمہ: گمان بد در سر آئینہا جا میگیرد کہ قانع بر خیالات سطحیہ و از فقدان مملکت غور و فکر
عافل از حقیقت امری باشند۔ نظر بر اثبات این مدعا می توانیم آن آثار فیوض را
گواه بیاریم کہ از وفور کرم در ہر بلدہ مجلسہائے افادات بر پا فرمودہ است کہ از جملہ
آن مجلس اشاعت و ترویج ادب و مجلس سیاست مدن و همچنین مجالس دیگر میباشد۔ این
ہمہ مجالس امور ش با تفاق رائے و شورائے عقلاء و حکماء قطع و فصل می باید۔

فرخندہ مادر مہربانی کہ دریا ہائے علوم را روان ساختہ و درسگاہ ہا بجهت طلباء
مفتوح فرمودہ۔ تہیدستان و بیزاران را از قبل دولت اورار و موظفات و اعانہ مرحمت
میفرماید۔ اے مسلمانان بر خیزید و شکر این عطیات را بجا بیارید و از خدا مسئلت
نمائید کہ این مملکت کرمیہ را بقائے دوام و برروس منحوس نصرت و ظفر بہ بخشد۔

﴿۵۲۷﴾

وَ يعطيها خير الكونين و يجعلها من الذين أوتوا حظ الدارين و يسعدون .
يا قيصره الهند وُقِيَتِ التَّلَفَ و أنيست كل رُزء سَلَفَ، قد بذلت في
اقامة الامن جهد المستطيع و وسعت الحرية غاية التوسيع و نجيت
المسلمين من هموم ناصبة، و أخرجت لهم اصداف درر ناضبة و رأينا
منك راحة القلوب و قرة الاعين و توديع الكروب فواهاً لك لو كنت
من الذين يسلمون . جزاك الله عنا خير الجزاء .
و اعطاك ما في قلبك من التمنأ^۱ . لا ينسى نعماءك ذرية المسلمين، و لا يمحي

ترجمہ: و اورادر جماعہ کہ بخدا و رسول وے ایمان آورده اند۔ داخل و در
عطائے خیر کونین و حظ دارین شامل سازد۔

اے قیصرہ ہند (خدا از تلف محفوظت دارد و ہر رنج گزشتہ از دلت فراموش
بشود) ہر قدر استطاعت و جہد و سعی ممکن بود در اقامت امن و توسیع آزادی و
فراغ بال مبذول فرمودی۔ و مسلمانان را از اندوہ و رنج جان فرسائجات
بخشیدہ دامن دامن در ہائے مقصود براوشان نثار کردی۔ بخدا کہ از لطف تو
راحت قلوب و قرت اعین نصیب ماشدہ۔ اے فرخا حال نیکو مال تو اگر لباس
پاکیزہ اسلام را در بر میداشتی۔ حق تعالی از ما جزائے خیرت دہد و ہمہ متمنیات
دل ترا بر آورد۔ اولاد مسلمانان احسانہائے ترا ابد فراموش نہ کنند۔ و نام
ہمایونت از دفتر اہل فرقان تا قیامت محو نشود۔ اے خوشا حال تو۔ تو بر قومے نظر
احسان و انتنان مبذول فرمودی کہ ذلیل و خوار گردیدہ بود۔ این زمان و
زمانیان منقطع شوند و لے ماثر جمیلہ ات ابدال دہر روئے انقطاع نخواہد دید۔

۱ سہو کتابت ہے صحیح ” التمنی “ ہے۔

اسمک عن دفاتر الفرقانین. ينقطع الزمان و لا ينقطع ذکر مآثرک،
 فطوبی لک ایته المحسنه الی الذین کانوا یجمعون. أیتها الملیکه
 المکرمة انی فکرت فی نفسی فی کمالاتک فوجدتک انک
 حاذقة یمرّ رایک فی شعاب المعضلات مر السحاب، و تنزف
 مدارکک فی الغامضات کزف العقاب، و لک ید طولی فی استنباط
 الدقائق و مآثر غراء فی تفتیش الحقائق، و أنت بفضل اللّٰه من الذین
 یصیبون فی استقراء المسالک و لا یخطون. انت یا ملیکه تستشفین کل

ترجمہ: اے ملیکہ مکرمہ چون باخود در کمالات عجیبات در اندیشہ رتم دیدم کہ رائے
 رزین و فکر متین تو از کمال جودت و حذاقت در شعاب امور مشگلہ و غامضہ از سیرابرو
 پرواز عقاب سریع تری رسد و فہمیدم کہ در استنباط دقائق ید طولی و در تفتیش حقائق مآثر
 غرا میداری۔ و دریافتم کہ از فضل خدا در استقراء مسالک رائے تو پیوستہ بر
 صواب و مصون از خطای باشد۔ با فکر دقیق و ذہن رسا ہرگونہ جو ہر برگزیدہ و نکات
 معدلت و نصفت استنباط و استخراج میکنی۔ چنانچہ ازین بابت ترا مآثرے کہ مذاق
 شیرین و سیاق نمکین دارد و بر صفحات زمانہ مثبت میباشد و ستودہا و برگزیدہا نیز در
 ثنائے تورطب اللسان ہستند۔ اکنون بعد از آنکہ کمالات و صفات ترا کہ مشام چار
 دانگ عالم را معطر دارد بخاطر آوردم در دلم ریختند کہ ترا از امرے باخبر بسازم کہ
 در نزد خدا از آن رفعت و قدر تو بلند و زیاد گردد۔ و خدا آگاہ است کہ از جوش دلش
 مذکور میکنم زیرا کہ اخلاص و حب قلبی مرا بر آن می آرد کہ بہرچہ در آن فلاح و
 صلاح تو مرکوز باشد ترا دعوت بکنم و لوازم شکرتمی خواہم انعامی آن بنمایم و ہمہ
 اعمال بستہ بہ نیات می باشد و مخلص از صدق نیت شناختہ گردد۔ ہرگز ہیچ مخلص را

﴿۵۲۹﴾

جوہر نقی و تستنبطین دقائق المعدلة بفکر دقیق و ذہن ذکی و ان
 لك فی هذه الیقاة مآثر حلو المذاقة ملیح السیاقة و یحمدك
 المحمودون. فالآن قد ألقى فی بالی بعد تصور کمالاتك و حسن
 صفاتك التی تصوعت ریحها فی العالم ان أخبرك من أمر عظیم،
 لیرتفع به قدرك عند رب کریم. وما اذکره آلا بفرورة إخلاصی لان
 إخلاصی قد اقتضى ان ادعوك الی خیرك و لا ألقى لوازم شکرک و

ترجمہ: سزاوار نیست کہ امر خیر را از محسن خود پنهان دارد بلکه برا و واجب است کہ
 متاع خود را برا و عرض بدہد۔ اے ملکہ کریمہ عظیمہ من خیلہ در شگفت فروماندہ ام
 کہ با این کمال فضل و علم و فراست از قبول اسلام ابا میداری و چنانچہ در امور عظام
 امعان و غور را کار میفرمائی در اسلام نگاہے نمی اندازی۔ عجب است کہ در شب تیرہ
 و تار چیزے را بازمی بینی و لے اکنون کہ آفتاب باہمہ تجلی و وضاحت بر آمدہ آنرا
 در نمی یابی۔ یقین بدان کہ دین اسلام مجمع انوار و منبع بحار است و ہر دین حقے شعبہ
 از آن میباشد۔ ہر کہ خواهد بیازماید۔ فی الحقیقت این دین دین زندہ و مجمع برکات و
 مظهر آیات است۔ امر بہ طیبات و نہی از حیثیات میکند۔ ہر کہ خلاف آن بگوید و
 اظہار دہد اولاریب دروغ زن و مفتری باشد۔ و از مفتریان پناہ بخدا میجوئم۔ از
 آنجا کہ آنہا حق را پوشیدہ و با باطل دوستی ورزیدہ اند خدائے حکیم آنہا را مورد
 نفرین گردانیدہ و نور فطرت را از سینہ آنہا برون کشیدہ است چنانچہ حظ خود را
 از ان نور فراموشیدہ بہ ساختہا و تعصبات خویش شادمانی میکنند۔

اے ملکہ این قرآن کریم خاصیت دارد کہ سینہ را پاک و صاف و از نور پُر میفرماید۔ و

انما الاعمال بالنيات و بصدق النية يعرف المخلصون. و ما كان لمخلص ان يستشعر أمرا فيه خير محسنه بل يستعرض متاعه له ولا يكون من الذين يكتمون. أيتها المليكة الكريمة الجليلة أعجبنى انك مع كمال فضلك و علمك و فراستك تنكرين لدين الاسلام، و لا تمعنين فيه بعيون التي تمعنين بها في الأمور العظام. قد رايت في ليلٍ دجى، و الآن لاحت الشمس فما لك لا ترين في الضحى، ايتها الجليلة اعلمى ايدك الله

ترجمہ: پیروان را از انوار انبياء (عليهم السلام) بهره مند و مہبط سرور روحانی می نماید۔ بل این انوار نصیب آنها می باشد کہ فساد و کبر و بلندی را دوست ندارند و از تمام اخلاص و صمیم دل رو بقبول انوارش آرند۔ البتہ امثال این مردم کشاد دیدہ و زکوٰۃ نفس با مرحمت می کنند۔

من از منت و فضل خداوند (عز اسمہ) بهره وافر و حظے متکاثر از انوار قرآن میدارم۔ دل مرا از آن نور منور و از ہدایت و اصلاح نہ بہرہ در ساختہ اند۔ از انعام جلیل خدا بر من آنست کہ او مرا با آیات بینہ بجهت آن فرستادہ کہ ہمہ خلق را بسوئے دین حق الہی دعوت کنم۔ فرخندہ بختی کہ مرا پزیرد و موت را بخاطر درآرد یا نشانے بخواد و بعد از دیدنش بمن گردد۔

اے ملیکہ کریمہ از نعمائے دنیویہ ترا نصیب بسیار دادہ اند۔ باید اکنون رغبت بملک آخرت کنی و سر نیاز بدرگاہ پروردگار یگانہ فرود آری کہ ذاتش از گرفتن پسرے و ملکش از مشارکت شریکے بری و غنی است۔ آن رب و حید را از دل برون کردہ۔ ہچو معبودان را اختیار می نمائید کہ چیزے را نیا فریدہ اند و خودشان آفریدہ شدہ اند؟

﴿۵۳۱﴾

آن دین الاسلام مجمع الانوار، و منبع الانهار و حدیقة الأثمار و ما
من دین الا هو شعبته فانظری الی حبره و سبره و جنته و کونی من
الذین یُرزقون منه رزقاً رغداً و یرتعون. و ان هذا الدین حی مجمع
البرکات و مظهر الآیات یامر بالطیبات و ینهی عن الخبیثات و من
قال خلاف ذالک أو أبان فقد مان، و نعوذ باللّٰه من الذین یفترون.
فبما اخفاء هم الحق و ایواء هم الباطل لعنهم اللّٰه و نزع من صدورهم
انوار الفطرة ففسوا حظهم منها فرحوا بالتعصبات و ما یصنعون. أیتها
الملیکة ان هذا القرآن یطهر الصدور و یلقى فیها النور و یری
الحبور الروحانی و السرور من تبعه فسیجد نورا و جده النبیون و لا
یلقى انواره الا الذین لا یریدون علواً فی الارض و لا فساد و یاتونه

ترجمہ: و اگر از اسلام شکے در دلت باشد من بحول و قوت خدا آ ماده ہستم کہ آیات
صدقش بنمایم۔ خدا بہر حال با من است۔ دعا ہائے مرا می شنود و ندائے مرا پاسخ
می گزارد۔ و چون از وے نصرت و عون بخواہم دست من میگیرد۔ من بہ یقین
میدانم کہ او در ہر موطن و میدان مراد دفر ماید و مرا صلح نسا زد۔ آیامی شود کہ ترا
از خوف روز قیامت رغبت و میل بدیدن نشا نہائے صدق من در دل پدید آید۔

اے قیصرہ توبہ بکن۔ توبہ بکن۔ و بشنو بشنو۔ خدا در ہمہ چیز ہائے تو و مال تو برکت
بخشد۔ و بر تو رحمت و بخشائش نازل فرماید۔ و اگر بعد از امتحان کذب و دروغ من
پیدا شود تن بر آن در میدانم کہ مرا بکشند و بردار بکشند یا دست و پائے مرا از ہم ببرند۔
و اگر صادق بر آیم مردے دیگر آرزو ندارم جز این کہ رجوع انا بت با فریدگار خود
آورم کہ ترا پرورده و نواختہ و ہمہ مسئولات ترا بتو کمر مت کردہ۔

راغباً فی أنواره فأولئك الذين تفتح أعينهم و تزكى انفسهم فاذا هم مبصرون. و إني بفضل الله من الذين اعطاهم الله من انوار الفرقان و اصابهم من اتم حظوظ القرآن، فانار قلبي و وجدت نفسي هداها كما يجد الواصلون. ثم بعد ذلك ارسلني ربي لدعوة الخلق و آتاني من آيات بينة لأدعو خلقه الى دينه فطوبى للذين يقبلونني و يذكرون الموت او يطلبون الآيات و بعد رؤيتها يؤمنون. ايتها المليكة الكريمة قد كان عليك فضل الله في آلاء الدنيا فضلا كبيرا فارغبى الآن في ملك الآخرة و توبى واقنتى لرب و حيد لم يتخذ ولدا و لم يكن له شريك في الملك و كبريه تكبيرا. أتتخذون

ترجمہ: اے مالکہِ ممالکِ عظیمہ و قیصرہ ہند آواز مرا بشنو و از ذکر حق دل تنگ مباش۔ اے قیصرہ کریمہ جلیلہ حق تعالیٰ اندوہ ہارا از تو دور سازد و ترا و جگر پارہ ترا زندگی دراز بخشد و از شر حاسدان و دشمنان ترا در پناہ خویش دارد۔ این ہمہ از محض ترحم و اشفاق بر حال و مآل تو تسطیر کردہ ام۔ و بجهت تو از خدا برکت روز و شب و برکت دولت و نصرت و نظرفر مسلت می نمایم۔

اے ملکہ دولت اسلام را بپذیر سلامت بمانی۔ مسلمان بشو کہ تا بروز پسین تمتع بردار و از شر اشرار رستگار شوی۔

اے ملکہ کریمہ مرا خدائے بزرگ از دنیا شاعل و با آخرت مائل فرمودہ است۔ ازین دنیا جز دونان خشکے و کوزہ آبے نمی خواہم۔ ہمہ آرزو ہوا و ہوس از دم بکلی برون شدہ۔ آرزوئے جاہ و منزلت و رتبت و زینت دنیا نمیدارم و تمنائے لحوق بہ جماعہ دارم کہ

﴿۵۳۳﴾

من دونه آلهة لا یخلقون شیئا و هم یخلقون. و إن كنت فی شك من الاسلام فها انا قائم لاراءة آیات صدقه و هو معی فی كل حالی اذا دعوته یجینى، و اذا ناديته یلبینى، و اذا استعنته ینصرنى، و انا اعلم انه فی كل موطن یعینى و لا یضیعنى. فهل لك رغبة فی رؤیة آیاتی و عیان صدقی و سدادی، خوفا من یوم التنادی. یا قیصره توبى توبى و اسمعی اسمعی بارک الله فی مالک و کُلِّ مالک و كنت من الذین یرحمون. فان ظهر کذبی عند الامتحان فوالله انى راضٍ ان أُقتل او أُصلب او تُقطع أیدی و أرجلی، و الحق بالذین یدبحون. و ان ظهر صدقی فما اسئل اجرًا منك الا رجوعک الی الذی خلقتک و رباک و اعزک

ترجمہ: در جنت بجهت آنها سریر ہا بیا را بند و از نعمائے جنت آنہا روزی بدہند و در بُتتا نہائے قدس تثرہ و تفرج نمایند۔

اے ملکہ کریمہ من مسلمانے می باشم کہ بہرہ تمام عرفان مرا کرمت فرمودہ اند۔ ملکوت آسمانہا را در چشم من جلوہ دادند و حب و انس بآن دردم ریختند۔ و ملک دنیا را بر من عرض کردند و ہمہ علائق دل مرا زان گسیختند۔ امروز دنیا و حیات دنیا و مال و دولت وے را در دیدہ من بیش از مردارے مرتبتے و وقعتے نیست۔

اے قیصرہ محترمہ آنچہ انجام کار و اوہم جمیع امور میخوانا ہم نصحاء در خدمت بہ تقدیم رسانم آنست کہ مسلمانان عضو خاص سلطنت و جناح دولت تومی باشند۔ و نیز آنہا را در ملک تو خصوصیتے ممتازے و جلیلے است کہ از نظر دور بینت پوشیدہ نیست۔ باید در آنہا مخصوصا بہ نظر مرحمت و شفقت و لطف فوق العادہ نگاہ کنی و راحت و

و آتاک کل ما سألت فاسمعی دعوتی یا ملیکہ الممالکۃ العظیمۃ
 و قیصرۃ الهند و لا تکونی من الذین یشتمئز قلوبہم عند ذکر الحق
 و یعرضون. ایتھا القیصرۃ الکریمۃ الجلیلۃ اذهب اللہ احزانک و أطال
 عمرک و عمر فلذکبک و عافاک و حفظک من شر الاعداء
 و الحسداء انی کتبت هذه الوصایا خالصًا للہ رحماً علیک و علی
 عقباک و ادعولک بركات اللیل و بركات النهار و بركات الدولۃ
 و بركات المضمار. یا ملیکہ الارض اسلمی تسلمین اسلمی متعک
 اللہ الی یوم التنادی، و سلمت و حُفظت من الأعادی، و یحفظک من
 اللہ الحافظون. ایتھا الملیکہ الکریمۃ أنا امرء جذبہ اللہ تعالیٰ من الدنیا
 الی الآخرة و ما أسئلہ من هذه الدنیا الا رغیفین و کوزۃ ماء و صرف

ترجمہ: آرام و تالیف قلوب آنہارا نصب عین ہمت خود سازی۔ و بسیارے را از آئینہا
 بر منازل عالیہ و مدارج قرب مشرف و سرفراز بفرمائی۔

آنچہ من می بینم تفصیل و تخصیص و ترجیح آنہا بر جمیع اقوام از لوازمات و منبع
 مصالح و بركات است۔ خدا رادل مسلمان را خوش و کشت امید آنہا را سرسبز بکن
 زیرا کہ حق تعالیٰ ترا نزول اجلال در زمین آنہا مرحمت فرمودہ و مالک ملکہ
 گردانیدہ کہ مسلمانان قریب بہزار سال عنان امر و نہیش در دست داشتہ اند سپاس
 این نعمت بجا آرد آنہا را در کنار عاطفت و تصدق پرورش بکن۔ خدائے کریم ہم
 متصدقان را دوست می دارد۔ ملک ہمہ مرخدا راست ہر کرا خواهد بدہد و از ہر کہ
 خواہد انتزاع بکند۔ او راست است کہ ایام شکر گزاران را درازی می بخشد۔

اے ملکہ مکرّمہ من براستی و صدق بیان میکنم کہ ہمہ مسلمانان ہند از تہ دل مطیع و منقاد تو

﴿۵۳۵﴾

قلبی من اھواءٍ لا اريد علوًا و لا مزية في الدنيا و لا زينتها و اريد ان اكون بالذین يُيسط لهم سُرر في الجنة و من نعمائها يرزقون، و في رياض حظيرة القدس يرتعون. ايتها الملیکة انا احد من المسلمين رزقني اللہ عرفانه و اعطاني نوره و ضياءه و لمعانه، و اظهر عليّ ملكوت السموات و حَبَّها الي بالی و اراني ملك الارض و كرهه الي قلبي و صرف عنه خيالي، فالیوم هو في اعيني كجيفة او اَنْتَن منها و كذا كل زينة الحیوة الدنيا و المال و البنون. و في آخر كلامی انصح لك يا قيصره خالصًا للہ و هو ان المسلمين عضدك الخاص و لهم في ملكك خصوصية تفهمينها فانظري الي المسلمين بنظر خاص و اقرّی اعينهم و ألقى بين قلوبهم و اجعلی اكثرهم من الذین یقرّبون التفضیل التفضیل. التخصیص التخصیص و في هذه برکات و مصالح. أرضیهم فانك و ردت

ترجمہ: می باشند۔ و ہرگز بوءے فسادے از آئنها استشمام و آتش عناد در آئنها مشاہدہ نمی کنم۔ و می بینم کہ آئنها بجمستگی پیادہ و سوارہ تو میباشند و ہموارہ آمادہ و مستعد ہستند کہ شرائط جان نثاری و لوازم انقیاد را بمنصہ ظہور بیارند و درین امر ہرگونہ مصائب و مشاق کوہ و دشت را تحمل بکنند۔ نے نے آئنها در معارک مرد آزما و مصاف جان فرسا اول و اقدام خادمان و جان بازان و در مواضع فصل و امضا چا بکترین جوارح و اعضائے تو ہستند۔ اشارتت را حکم نافذ و طاعتت را غنیمت بار دہ می دانند۔ زنہار زنہار در بیچ باب از آئنها عذرے و عذرے سر بر نزنند۔ اے قیصرہ ہند این قوم و قتی صاحب شان و مالک تخت و تاج و ازمہ زمان بودہ اند۔ این پرستاران اصنام باشارہ عصائے شوکت آئنها مانند رمہ بر آواز شان میرفتند۔ از قضا روزگار از آئنها برگشت و از

أَرْضَهُمْ وَدَارِيَهُمْ فَانَكَ نَزَلْتَ بَدَارَهُمْ وَآتَاكَ اللَّهُ مَلِكُهُمُ الَّذِي أَمَرُوا فِيهِ قَرِيبًا مِنْ أَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعْدُونَ. فَاشْكُرِي رَبَّكَ وَتَصَدَّقِي عَلَيْهِمْ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يَتَصَدَّقُونَ. الْمَلِكُ لِلَّهِ يُؤْتِي مَنْ يَشَاءُ وَيَنْزِعُ مِمَّنْ يَشَاءُ وَيَطِيلُ أَيَّامَ الَّذِينَ يَشْكُرُونَ. ائْتِهَا الْمَلِيكَةَ الْمَكْرَمَةَ لَا شَكَّ أَنْ قُلُوبَ مُسْلِمِي الْهِنْدِ مَعَكَ وَلَا اسْتَنْشَقُ مِنْهُمْ رِيحَ الْفَسَادِ وَمَا أَرَى فِيهِمْ نَارَ الْعِنَادِ وَانَّهُمْ رَجُلُكَ وَخَيْلُكَ الْمُسْتَعْدُونَ لِفِدَاءِ النَّفْسِ وَإِدَاءِ شُرَائِطِ الْإِنْقِيَادِ وَالْحَامِلُونَ لَكَ جَمِيعَ شِدَائِدِ الْقُنَنِ وَالْوَهَادِ بَلْ هُمْ أَوْلَى خِدْمِكَ فِي مَوَاطِنِ الْإِقْدَامِ وَالْإِنْبِرَاءِ. وَجَوَارِحِكَ فِي مَوَاضِعِ الْفِصْلِ وَالْإِمْضَاءِ إِشَارَتِكَ لَهُمْ حَكْمًا، وَطَاعَتِكَ لَهُمْ غَنَمًا. لَنْ تَرَى مِنْهُمْ غَدْرًا وَلَا عَذْرًا، وَلَكِنَّهُمْ يَا قَيْصِرَةَ الْهِنْدِ قَوْمٌ كَانَ لَهُمْ شَانٌ. وَكَانَتْ فِيهِمْ سِرْرٌ وَتِيحَانٌ، وَكَانُوا يَحْكُمُونَ عَلَى عِبْدَةِ الصَّنَمِ كَالرَّعَاةِ عَلَى الْغَنَمِ، فَقَلِّبْ أَيَّامَهُمْ

ترجمہ: بد انجامی ناکردنیہا سیر پختہ جو روحنائے خالصہ گشتند۔ واز زمانے دراز سایہ ہما پایہ ات را چون روزہ دارے از پئے ہلال عید و برگ زن آہستن بجہت زادن فرزند سعید چشم در راہ و بیتاب می بودند۔ بساست کہ یاد ایام گذشتہ کہ حلہ ہائے سلطنت در برداشتند ایشان را نعل در آتش میکند زیرا کہ قلع عادات از محالات می باشد۔ خدا بر نہان من آگاہ و گواہ است کہ این قدر کہ عرض خدمت شریفہ ات کردہ ام ناشی از نصیح و خیر طلبی بودہ است۔ و سو گند بخدایا د میکنم کہ ہمہ خیر و مصلحت منظوی درین می باشد کہ اکرام و اعزاز ایشان با ایشان باز بدہی و از عطاءئے بعضی مناصب و مدارج ایشان را امتیاز و افتخار بہ بخشی۔ و ہرگز مصلحت درین نیست کہ برگ مار و مور ضعیف

﴿۵۳۷﴾

من سوء أعمالهم و ظلموا من أیدی "الخالصة" و إخوانهم و كانوا
 يستشرفون وقت حکومتک کاستشراف الصائمین هلال العید، و یرقبون
 عنایتک رقبۃ الحبلی ولادة الابن السعید. و كانوا بقدمک یستفتحون.
 و قد مضت علیهم ایام كانوا فی حُللِ إمارات و بعضی اختیارات فیلوعهم
 فی بعض الاوقات اذکار هذه الدرجات، فان قلع العادات من
 المشکلات. و ما قلت لک الا نصحاً و انما الاعمال بالنیات. و واللہ
 ان الخیر کلہ فی اکرامهم و ردّ عزتہم الیہم بعض المناصب
 و العطیات، و ما أری خیراً فی حیل استیصالہم و قتلہم کالحيات، و ما
 كان لنفس ان تموت او تنفی من الارض الا بحکم رب السموات. فأشفقی
 علیہم ایہا الملیکة الکریمة المشفقۃ احسن اللہ الیک و اعفی عنی ان
 رايت مرارة قولی فان الحق لا یخلو من المرارة و العفو من کرام الناس

ترجمہ: و خوار داشته و از جا برده شوند۔ و در حقیقت نمی شود کہ نفسی از نفوس جز حکم
 خدا بمیرد یا از ملک اخراج کرده شود۔ برای این ضعیفان رحم بفرما و اگر در قول من
 تلخی رفتہ باشد عفو و در گذر بکن زیرا کہ حق پیوستہ مخلوط بہ مرارت می باشد و بزرگان
 از زلات اغماض می کرده اند۔ می بینم کار مسلمانان بجائے رسیدہ است کہ از
 شدت فقر و بیچارگی در ملک امر از خشت و سنگ نما ندہ۔ سرہا از عمامہ و دستار
 برہنہ شدہ و از اثاثتہ البیت بجهت رہن جز کوزہ سفالین در دست ندارند۔ و قتی از
 اوقات بود کہ خدم و حشم و متاع و قماش داشتند و امروز جز دست و پائے آنها خادم
 آنہا نمی باشد۔ از دست گردش روزگار و روز افزونی صعوبات و انسداد راه ہائے

مأمول. انی اری المسلمین قد مسّهم البؤس والافتقار و ما بقى فى بیوت ذریة الامراء الا اللّبن والأحجار. سقطت العمائم عن الرؤوس، و ما بقى للرهن غیر الاباریق والکتوس. كانوا فى وقت ذوی حواشٍ و غواشٍ و متاع و قماش و الیوم لا اری حفدتهم الا جوارحهم و أراهم من تقلب الایام کالسکارى و ما هم بسکارى، ولكن غشیهم من الغم ما یغشى الناس عند ازدیاد الاعتیاص و انسداد طرق المناص. و انی اری أنك کریمه جلیله و مثلک لا یوجد فى الملوک. و قد وهبک الله حُرّامهً و انبعاثاً. تواسین رعایاک بالتعب الشدید و لا تطیعین راحة الا حثاثاً، و تستغرقین اوقاتک فى تفقد الرعايا و فکر مصالحهم و تختارین النصب لعل الخلق یستریحون. و ظنی انک قد قلت لناثیک فى الهند ان یفضّلوا شرفاء المسلمین على غیرهم، و ینظروا الیهم باعزازٍ خاصٍ

ترجمہ: نجات سراسیمہ واردست و پاگم کردہ اند۔ ومی پنم در ذات تو کرم و رحم را سرشته اند و ہرگز نظیر تو در پادشاہان موجود نمی باشد۔ از حزم و بیداری حظے کامل ترا بخشیدہ اند۔ مواسات و مدارات رعایا را بر آرام جان اختیار و از حظ نفس قدرے قلیلے بہرہ میگیری۔ و بجهت اینکه رعیت با خواب امن و راحت بخشند ہر قدر رنج و زحمت ممکن باشد جان خود را امید ہی۔ در تفقد حال بیچارگان و فکر مصالح ناتوان اوقات عزیزت را مصروف میداری۔ و یقین من است کہ از پیشگا ہت این نواب و عمال را کہ زمام اختیار امور ہندوستان در دست دارند تاکید بلیغی رفتہ کہ بہر حال مسلمانان را بجز بیت خاص و فضیلت با اختصاص بردیگران شرف و امتیاز بہ بخشند۔ و لے این نواب زاغ را با عقاب

﴿۵۳۹﴾

و یقربوہم بخصوصیة ولكن النائین سوّوا الامر و ما رعوا مصلحة اعزاز المسلمین حق رعایتها بل ما خطر ببالہم أن ینظروا الی أطمارہم و یسعفون. هذا ما قلت شیئا من حال مسلمی الهند و أما عبدة الاصنام الذین یقولون اننا ”ہندو“ و ”آریہ“ فہم قوم أنفدوا أعمارہم کالعبيد والحفدة و مرت علیہم قرون کمجہول لا یعرف أو نكرة لا تتعرف. و تعرفین ایّھا الملیکة الجلیلة انہم مسلوبة الطاقات و مطرودة الفلوات من دهر طویل. جلودہم قد وسمت، و جنودہم قد حسمت، و زمام نفوسہم قد ضفر. و ظهر عزمہم قد کسر. فیمشون الی ما سیقوا و لا یعتذرون، و لا یریدون عزة و فی قلوبہم جبن الغلطة فہم لا یسلون. و السر فی ذالک انہم من حقب متلاحقة مطیة خدمة لا اهل حکومتة و معتاد فقر و مسألة لا من اهل عزة

ترجمہ: و سہارا با آفتاب بریک پایہ فرود آورده ہرچہ باید در استمالت قلوب و اعزاز خاص مسلمانان التفات نکرده اند۔ این است آنچه شمشہ از حال مسلمانان میخوانم عرض بدہم۔ آن گروہ ہائے دیگر کہ آریہ یا ہندو میباشند ہرگز صلاحیت آن نداشتہ اند کہ بجهت احوال مسلمانان مقیاس و میزان توانند بشوند باین معنی کہ از زمانہائے دراز در رنگ حلقہ بگوشان و خادمان بسر می بردہ و از قرون کثیرہ مجہول و متواری در کج خمول بودہ اند۔ و بمثابہ جہان و بے زہرہ و مسلوب الطاقہ گردیدہ کہ ہیچ نمودے و بودے و جمعیتے و عزمے در آنہا باقی نماندہ است۔ بہر سو کہ برانند میروند و بہر جا کہ دو اند بہانہ نمی انگیزند حل این سرچنان تواند بود کہ چون از مدد دیدہ متصلا مسخر و منقاد ملوک اجانب و لذا معرا از لباس زیبائے سروری و شاہی بودہ اند معتاد

﴿۵۴۰﴾

و دولة. انتابت الملوک علیہم من غیر قومہم فہم بہ معتادون. مثل المسلمین کمثل ماء لا یجری الا الی ارضٍ غورٍ ذات حطوط، و مثل عبدة الاحجار کقوم لوط. او کحمیر احتجت لسوقها الی سوط. او عصا مخروط. تلک عظام نخرة و ہم قوم کانوا عرجوا و یعرجون. هذا ما رأیت فقلت نصحا لله و اخلاصا فی حضرتک و الأمر الیک و انا تابعون.

ترجمہ: دخوگر بہ مذلت و زبوننی گردیدہ و ادنی ملا بستے بہ سر بلندی و علونداشتہ اند۔ من آنچه شرط بلاغ و اخلاص و لازم نصیح و ارادت است بتقدیم رسانیدم اکنون امر بدست تست و ما کہ تابع و مطیع فرمان می باشیم۔

الخاتمة في بعض الحالات الخاصة التي هي

مفيدة للمستطلعين الذين

يتمنون زيادة المعرفة في سوانحي

وسوانح آبائي و سوانح

بعض اخواني في الدين

الحمد لله الذي جعل العلماء الروحانيين المحدثين ورثة النبيين و أدبهم فأحسن تأديبهم، و أزال كدوراتهم كلها و جعلهم كالماء المعين.

خاتمہ اشعار در شکر و حمد حضرت اعلیٰ پروردگار تعالیٰ شانہ وجل اسمہ بجمع الانوار

قربان تست جان من اے یار محسنم
 ہر مطلب و مراد کہ مے خواستم ز غیب
 از جود دادہ ہمہ آں مدعائے من
 ہیچ آگہی نبود ز عشق و وفا مرا
 این خاک تیرہ را تو خود اکسیر کردہ
 ایں صیقل دلم نہ بزہد و تعجب است
 صدمت تو هست برین مشیت خاک من
 سہل است ترک ہر دو جہان گر رضائے تو
 فصل بہار و موسم گل ناہم بکار
 چون حاجتے بود بادیب دگر مرا
 ز انساں عنایت ازلی شد قریب من
 یا رب مرا بہر قدم استوار دار
 با من کدام فرق تو کردی کہ من کنم
 ہر آرزو کہ بود بخاطر معینم
 و از لطف کردہ گذر خود بمسکنم
 خود ریختی متاع محبت بدامنم
 بود آن جمال تو کہ نمودست احسنم
 خود کردہ بلطف و عنایات روشنم
 جانم رہین لطف عمیم تو ہم تنم
 آید بدست اے پنے و کہف و مانم
 کاندہ خیال روئے تو ہر دم بگلشنم
 من تربیت پذیر ز رب مہممنم
 کامد ندائے یار زہر کوئے و برزنم
 وان روز خود مباد کہ عہد تو بشکنم

در کوئے تو اگر سر عشاق را زند
 اول کسے کہ لاف تعشق زند منم